

T.C.
TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI
Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı

**TÜRKİYE-AB TARIM
İLİŞKİLERİNDE DÖNÜM
NOKTALARI
(1964–2009)**

ANKARA - 2009

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	7
ÖNSÖZ	9
SUNUŞ	11
GİRİŞ	13
A. TÜRKİYE-AB TARIMI VE UYUM SÜRECİ	17
1. TÜRKİYE'DE VE AB'DE TARIM	17
1.1. Türkiye'de Tarım	17
1.2. Avrupa Birliği'nde Tarım	19
2. TARIMDA TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ	21
3. MÜZAKERE SÜRECİ - FASILLAR - AÇILIŞ KRİTERLERİ	25
3.1. Müzakere Süreci	25
3.2. Bakanlığımızla İlgili Fasıllarda Müzakere Sürecinin İşleyişi	26
3.3. Bakanlığımızla İlgili Fasıllar Kapsamındaki Ana Konular	28
3.4. AB'ye Uyum Sürecinde Yapılanlar	29
B. TÜRKİYE-AET ORTAKLIĞININ GEÇİŞ DÖNEMİ (1971-1996)	33
4. KATMA PROTOKOL	33
4.1. Hazırlık Dönemi	33
4.2. Geçiş Dönemi'nin Başlatılması	34
4.3. Geçiş Dönemi'nin Amacı	35
4.4. Katma Protokolün Genel Esasları	35
4.4.1. Mallarda Serbest Dolaşımın Kapsamı	35
4.4.2. Gümrük Vergileri, Eş Etkili Vergi veya Resimlerin Kaldırılması	36
4.4.3. Ortak Gümrük Tarifesi'ne Geçiş	37
4.4.4. Miktar Kısıtlamalarının Kaldırılması	38
4.4.5. Ortak Tarım Politikası'na Uyum	40
4.4.6. Türkiye'nin Korunma Tedbiri Hakkı	41
4.5. Katma Protokol'ün Uygulanması	41
4.5.1. Sanayi Ürünleri	41
4.5.2. Tarım Ürünleri	44
4.5.3. Ekonomik Bütünleşme	45
4.6. Mali Protokoller	46
4.7. Katılım Başvurusu ve Geçiş Sürecinin Tamamlanması	47
5. 1/80 SAYILI ORTAKLIK KONSEYİ KARARI	53
5.1. 1/80 OKK Başlangıç Kısmı	53
5.2. OKK'nın Tarımla İlgili Bazı Maddeleri	54
5.3. 1/80 OKK Eki Ürün Listesi (Madde 3/3)	60
5.4. Değerlendirme	61
5.5. 1/80 Sayılı Kararın Dış Ticaretimize Etkileri	61

C. TÜRKİYE-AB (AET) ORTAKLIĞININ SON AŞAMASI (1996-...)	66
6. 1/95 SAYILI TÜRKİYE-AT ORTAKLIK KONSEYİ KARARI	66
6.1. Kararın Kapsamı	69
6.1.1. Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası	69
6.1.2. Gümrük Vergilerinin, Miktar Kısıtlamalarının ve Eş Etkili Vergi ve Tedbirlerin Kaldırılması	70
6.1.3. Ticarete Teknik Engellerin Kaldırılması	71
6.1.4. Ticaret Politikası ve Ortak Gümrük Tarifesi	74
6.1.5. Hassas Ürünler	75
6.1.6. Topluluğun Tercihli Rejimlerinin Türkiye Tarafından Üstlenilmesi	75
6.1.7. İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Uygulanacak Sisteme İlişkin Mevzuat	75
6.1.8. Türkiye'nin Topluluk Ortak Tarım Politikası'na Uyumu ve Tarım Ürünleri Ticaretinde Uygulanacak Tercihli Rejim	76
6.1.9. Uyuşmazlıkların Çözümü ve Korunma Önlemleri	78
6.2. 1/95 Sayılı Gümrük Birliği Kararının Türkiye'ye Etkileri ve Gen.Değerlendirme	79
7. 2/97 SAYILI ORTAKLIK KONSEYİ KARARI	83
7.1. Hukuki Süreç	84
7.2. Teknik Mevzuat Uyumu Çalışmaları	84
7.3. Teknik Mevzuat Uyumunun Hukuki Altyapısı	86
7.3.1. CE Uygunluk İşaretinin Ürüne İliştirilmesine ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik	87
7.3.2. Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ile Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik	88
7.3.3. Ürünlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Yönetmelik	88
7.3.4. Teknik Mevzuatın ve Standartların Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Bildirimine Dair Yönetmelik	88
7.4. Çerçeve Kanun	89
7.4.1. Temel Amaçları	89
7.4.2. Dolaylı ve İkinci Amacı	90
7.4.3. Kapsamı	90
7.4.4. Düzenleme Alanları	90
7.4.5. Kamuya Verdiği Görev ve Yetkiler	90
7.5. Uyumlaştırmaya Konu Mevzuat	91
7.6. Sonuç	93
8. 1/98 SAYILI ORTAKLIK KONSEYİ KARARI	95
8.1. 1/98 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı	96
8.1.1. Türkiye-AB Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Düzenlemeler	97
8.1.2. Türkiye-AB Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Menşe Kuralları	99
8.2. 1/98 Sayılı OKK Sonrası Gelişmeler	100
8.2.1. 2/2006 Sayılı OKK	100

8.2.2. AB ile Tarım Ürünleri Ticaretindeki Durum	101
8.2.3. Türkiye-AB Tarım Ürünleri Ticaretinde Ortaya Çıkan Sorunlar	104
9. HELSİNKİ ZİRVESİ	107
9.1. Sonuç Bildirgesi	108
9.1.1. Genişleme	108
9.1.2. Aday Ülkelerin Anlaşmazlıklarının Çözümü Hususu ve Kıbrıs	110
9.1.3. Kurumsal Reform	112
9.1.4. Genişleme ve Türkiye	113
9.1.5. Türkiye'nin Aday Ülke Olması	114
9.2. Helsinki Zirvesi Sonrası	115
9.2.1. Ulusal Program:	115
9.2.2. Katılım Ortaklığı Belgesi:	115
9.2.3. Analitik İnceleme	116
9.2.4. Topluluk Programlarına Katılım	116
9.2.5. Mali Yardım	117
9.3. Türkiye'nin Adaylığa Kabul Edilişinin Nedenleri	118
9.4. Türkiye Açısından Helsinki Sonrası Süreç	121
10. TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE HELSİNKİ ZİRVESİ'NDEN GÜNÜMÜZE TARIMLA İLGİLİ GELİŞMELER	125
10.1. Helsinki Zirvesi	126
10.2. Helsinki Zirvesi Sonrası	126
10.2.1. Katılım Ortaklığı Belgesi 2000	127
10.2.2. Ulusal Program 2001	127
10.2.3. İlerleme Raporu 2001	128
10.2.4. İlerleme Raporu 2002	128
10.2.5. Katılım Ortaklığı Belgesi 2003	128
10.2.6. Ulusal Program 2003	128
10.2.7. İlerleme Raporu 2003	129
10.2.8. İlerleme Raporu 2004	129
10.2.9. 2004 Yılı Etki Raporu	130
10.2.10. 17 Aralık 2004 Zirvesi	135
10.3. Müzakerelerin Başlaması	137
10.3.1. Katılım Müzakereleri Çerçeve Belgesi	137
10.3.2. İlerleme Raporu 2005	142
10.3.3. Katılım Ortaklığı Belgesi 2006	145
10.4. Tarama Toplantıları ve İzleyen Gelişmeler	147
10.5. İlerleme Raporu 2006	148
10.6. Müzakerelerin 8 Başlıkta Askıya Alınması ve Diğer Gelişmeler	155
10.7. İlerleme Raporu 2007	156
10.8. Katılım Ortaklığı Belgesi 2007	164

10.9. İlerleme Raporu 2008	166
10.10. Katılım Ortaklığı Belgesi 2008	167
10.11. Ulusal Program 2008	170
11. LİZBON ANTLAŞMASI	173
11.1. Antlaşma'nın Türkiye-AB İlişkileri Açısından Önemi	173
11.2. Bir Reform Antlaşması Olarak Lizbon Antlaşması'nın İmzalanma Amaçları ve Onay Süreci	174
11.2.1. İmzalanma Amaçları	174
11.2.2. Onay Süreci	175
11.3. Lizbon Antlaşması ile Getirilen Düzenlemeler	175
11.3.1. Genel Düzenlemeler	175
11.3.2. Avrupa Parlamentosu'nun Yetkilerine Yönelik Düzenlemeler	175
11.3.3. Diğer Birlik Organlarına Yönelik Düzenlemeler	177
11.3.4. Üye Devletlere Yönelik Düzenlemeler	178
11.3.5. Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanlarında Düzenlemeler	179
11.3.6. Avrupa Birliği Vatandaşlarına Yönelik Düzenlemeler	180
12. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ ORTAKLIK ORGANLARI	182
12.1. AT-Türkiye Ortaklık Konseyi	182
12.2. AT-Türkiye Ortaklık Komitesi	184
12.3. Karma Parlamento Komisyonu	186
12.4. Gümrük İşbirliği Komitesi	187
12.5. AT-Türkiye Gümrük İşbirliği Komitesi	188
12.6. Türkiye-AT Karma İstişare Komitesi	191
13. TÜRKİYE-AT ORTAKLIK KONSEYİ (YAPISI VE ÖNEMLİ KARARLAR)	193
13.1. Ortaklık Konseyinin Genel Olarak Yapısı ve Yetkileri	193
13.2. Ortaklık Konseyi Toplantıları	196

KISALTMALAR

AA	: Ankara Anlaşması (Anlaşma)
AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AKÇT	: Avrupa Kömür Çelik Topluluğu
AP	: Avrupa Parlamentosu
AT	: Avrupa Topluluğu (Topluluk)
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
EURATOM	: European Atomic Energy Community (Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu)
EFTA	: European Free Trade Area (Avrupa Serbest Ticaret Alanı)
FADN	: Farm Accountancy Data Network (Çiftlik Muhasebe Veri Ağı)
FEOGA	: EAGGF-European Agricultural Guidance and Guarantee Fund (Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu)
GATT	: General Agreement on Tariffs and Trade (Tarifeler ve Ticaret Genel Anlaşması)
GBOK	: Gümrük Birliği Ortaklık Komitesi
GDO	: Genetiği Değiştirilmiş Organizmalar
GİDİK	: Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi
GİK	: Gümrük İşbirliği Komitesi
HAK	: Hükümetlerarası Konferans
IACS	: Integrated Administration and Control System (Entegre İdare ve Kontrol Sistemi)
IPA	: Instrument for Pre-Accession Assistance (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı)
IPARD	: IPA Rural Development Programme (IPA Programının Kırsal Kakınma Bileşeni)
KKDF	: Kaynak Kullanımını Destekleme Fonu
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KP	: Katma Protokol
KPK	: Karma Parlamento Komisyonu
NATO	: The North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Paktı)
OECD	: Organization for Economic Cooperation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı)
OIE	: The World Organisation for Animal Health (Dünya Hayvan Sağlığı Teşkilatı)
OKK	: Ortaklık Konseyi Kararı
OTP	: Ortak Tarım Politikası
STA	: Serbest Ticaret Antlaşması
TAIEX	: Technical Assistance Information Exchange Office (Teknik Destek Bilgi Değişim Ofisi)
TÜRKAK	: Türk Akreditasyon Kurumu
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı

ÖNSÖZ

AB'ye tam üyelik hedefiyle hareket eden ülkemiz, diğer alanlarda olduğu gibi, tarım konusunda da köklü ve somut reformlar gerçekleştirme sürecindedir. Bu çerçevede birçok alanda gerekli yasal düzenlemeler yapılmış ve uygulamaya geçirilmiştir. Tarım sektörünün büyüklüğü, taraflar bakımından stratejik önemi, sektörün evrensel özellikleri ve AB Ortak Tarım Politikası'nın sürekli reformlar geçirmesi, Türkiye'nin uyum çalışmalarını etkileyen en önemli unsurlardır.

1964'ten 2009'a kadarki 45 yıllık dönemde tarım ilişkileri genelde hukuki boyutu ve unsurları ile ön planda tutulmaya çalışılmıştır. Ancak Türkiye-AB tarım ilişkilerinin salt hukuki boyutla sınırlı olmadığını; bu konuda siyasi, ekonomik ve diğer boyutların da önem arz ettiğini vurgulamak gerekir.

AB'ye tam üyelik hedefimize yönelik olarak özellikle son dönemde önemli gelişmeler sağlanmış olup; müzakere süreci kapsamında Bakanlığımızın sorumluluğu altındaki 11.Fasıl (Tarım ve Kırsal Kalkınma), 12.Fasıl (Gıda, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı) ve 13. Fasıl (Balıkçılık) başlıklarında, Aralık 2005 – Mayıs 2006 tarihleri arasında tarama toplantıları gerçekleştirilmiş ve AB tarafından hazırlanan tarama sonu raporları ile ilgili fasıllarda fiili müzakerelerin başlatılabilmesi için gereken kriterler (benchmark) ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda mevzuat ve yapısal uyum çalışmaları hızla devam etmektedir.

Bu kitabın, kurumsal kültürün gelişmesine olduğu kadar, tarım sektörünün tüm paydaşlarına yarar sağlayacak bir çalışma olacağını, kaynak materyal açığında önemli bir boşluğu doldurarak emsal çalışmaları teşvik edeceğini ve uygulamadan gelen kurumsal birikimin aktarılmasına işlevsellik kazandıracağını ümit ederek hayırlı olmasını dilerim.

Mehmet Mehdi EKER
Bakan

SUNUŞ

Türkiye-AB tarım ilişkilerindeki dönüm noktalarını teşkil eden hukuki metinleri inceleyen bu çalışma, AB'ye uyum kapsamında yapılan ve ileride yapılacak olan çalışmalara mütevazı bir katkı sağlamayı hedeflemektedir

Dairemizin üçüncü kitabı olan bu eserin muhteiyatı ile ilgili pek çok yerli ve yabancı kaynak bulunmaktadır.

Bu kitap; Antlaşmaları, Ortaklık Konseyi ve Zirve Kararlarını incelenmekte ve son dönem Türkiye-AB ilişkilerinde önemli değerlendirme kriterleri olan Katılım Ortaklığı Belgeleri, Ulusal Programlarımız ve İlerleme Raporlarında yer alan tarımla ilgili konuları ele almaktadır. Anılan konular hukuki metinlerdeki bütünlük içerisinde irdelenmekte olup, özel olarak tarım perspektifinde ve tarım boyutuyla değerlendirilmektedir.

Konuyla ilgili paydaşların ve çalışanların faydalanması için hazırlanmış olan bu kaynağın, bu konudaki bilgileri derli toplu bir şekilde bir arada sunması bakımından yararlı olacağı düşünülmektedir.

Bu çalışmaya katkı sağlayan Daire Başkanlığımız Türkiye-AB Mevzuat İlişkileri Şube Müdürü Dr. Selma AYTÜRE'nin koordinasyonunda Hukuk Destek Grubu çalışanlarına teşekkür eder, Bakanlığımız bünyesinde yapılacak çalışmalarda faydalı olmasını temenni ederim.

Dr. Mustafa İMİR
DİABK Dairesi Başkanı

GİRİŞ

Avrupa'da hedeflenen ve kabul gören birlik modelinin temel felsefesi Roma Antlaşmasının giriş bölümünde belirtildiği gibi “*Avrupa halkları arasında gittikçe daha yakın bir birlik*” oluşturulması hedefine dayanmaktadır. Geçmişte ekonomik bütünleşmelerin tek başına birliği sağlamaya yeterli olmadığı tecrübelerle sabit olduğundan, kalıcı bir bütünleşme için politika ve savunma alanlarında da birliğin sağlanması hedeflenmiştir.

Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Hollanda ve Lüksemburg (*Altılar*) tarafından Birlik fikrinin benimsenmesi sonucu 1951 yılında Paris Sözleşmesi ile Avrupa Kömür Çelik Topluluğu (AKÇT) kurulmuştur. Bu ülkeler Türkiye'nin de sıkı ekonomik ve siyasi ilişkiler içinde bulunduğu ülkelerdir.

AKÇT, üye ülkelerin kömür çelik kaynaklarını ulusal ticaret sınırlarından arınmış ortak bir pazar içinde bir araya getirmiş ve bu yolla Avrupa'nın ekonomik birliğini oluşturacak bir model oluşturulmuştur. Bu modelde en önemlisi, uluslarüstü yönetimi oluşturan devletlerin egemenlik hakları kendi iradeleri ile kısıtlanmış ve bir kısmı Topluluğa devredilmiş olmaktadır. AKÇT üyelerinin birliği geliştirme çabaları daha sonra 1 Ocak 1958 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ile devam etmiştir.

Türkiye dış politikada da Batı'ya yönelmiş ve 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan hemen hemen tüm Batılı örgüt ve kuruluşlar içinde yer almıştır. Bu nedenle, AB'nin kuruluşu ile de ilgilenmiş, Batı Avrupa'da oluşturulan bu ekonomik ve siyasi birliğin dışında kalmak istememiştir.

Türkiye, AET'ye Yunanistan'ın başvuru yapmasından hemen iki hafta sonra, AET'yi kuran Roma Anlaşmasının 238. maddesine dayanarak 31 Temmuz 1959'da başvuruda bulunmuştur. Bu başvuru, Türkiye'nin bir tercih

olarak belirlediği batılılaşma hedefi ve Batı Avrupa ile ilişkilerini geliştirme geleneği ile uyumludur. Ortaklık ilişkisiyle, tarım ve sanayi alanlarında gelişmenin sağlanması ve ülke kalkınmasının hızlandırılması amaçlanmıştır.

Türkiye'nin AET'ye yaptığı başvurusunun ardından, taraflar arasında 27 Eylül 1959'da başlayan ve devam eden görüşmelerden sonra 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da, daha sonra "Ankara Anlaşması" olarak adlandırılacak olan "*Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu Arasında Bir Ortaklık Kuran Anlaşma*" imzalanmıştır.

1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Anlaşması Türkiye-Avrupa Birliği arasındaki ilk resmi ve temel belgedir.

Ankara Anlaşması'nda, Türk ekonomisinin kalkınmasına yardımcı olmak üzere Topluluğun belli bir süre Türkiye'ye ekonomik yardımda bulunacağı, Ortaklık Anlaşmasının amaçlarına ulaşabilmek için taraflar arasında bir gümrük birliğinin kurulacağı belirtilmekte ve bu hususla ilgili olarak üç aşamalı bir süreç öngörülmektedir.

Ankara Anlaşması; esas anlaşma metni, geçici protokol (Protokol no 1), malî protokol (Protokol no 2), son senet ve işgücü konusunda taraflar arasında teati edilen mektuplardan oluşmaktadır. Ayrıca esas anlaşmaya, bir adet niyet bildirisi, iki adet yazım bildirisi ve Federal Almanya Hükümetinin iki bildirisi eklenmiştir.

Ankara Anlaşması'nda ortaklık ilişkisinin temel ilkeleri ve esasları belirlenmektedir. Ayrıntılar ise daha sonra imzalanacak olan protokollerle tespit edilecektir. Anlaşmanın 30. Maddesine göre daha sonraki tarihlerde yürürlüğe girecek olan protokollerin de Anlaşmanın ayrılmaz birer parçası olduğu esas benimsenmiştir.

Esas anlaşma metni; Ortaklık ilişkisinin amacı, gümrük birliğinin esasları, malların, kişilerin, sermayenin ve hizmetlerin serbest dolaşımı, ulaştırma, rekabet, mevzuat ile ekonomik ve ticari politikaların uyumlaştırılması, ortaklık organları, Türkiye'nin tam üyelik imkânları, ortaklık ilişkisinde çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü gibi konuları düzenlemektedir.

Geçici Protokol, Türkiye için önem taşıyan dört ana ihraç malı (tütün, kuru üzüm, kuru incir, fındık) ile ilgili olarak Topluluğun tanıdığı ayrıcalıklar ile hazırlık döneminden geçiş dönemine intikali sağlayacak koşul ve süreleri belirlemektedir. Mali Protokol'de Türkiye'ye hazırlık döneminde kullandırılacak mali yardım yer almaktadır.

Ankara Anlaşması Birlik ile imzalandığı için Birlik içinde doğrudan uygulanan bir Birlik hukuku belgesidir. Ayrıca Birlik üyesi ülkelerle imzalanmış olması dolayısıyla bir uluslararası hukuk belgesidir.

Topluluk Hukukuna göre, Topluluklara yeni katılan ülkelerin Topluluk müktesebatını aynen benimsemeleri gerekir. İlk başta Avrupa Topluluklarını kuran 6 üye ülke ile Ankara Antlaşması imzalanmışken daha sonra Topluluklara yeni üyelerin katılması ve Toplulukların genişlemesi nedeni ile sonradan katılan üyeler ile Türkiye arasında ortaklık ilişkilerini düzenlemek ve Ortaklık Antlaşmasının genişletilmiş Topluluklara uyumunu sağlamak için *Tamamlayıcı Protokol* ve *Uyum Protokolleri* imzalanmıştır.

Ankara Anlaşması'nda, Türkiye'nin tam üyelik yolu açık tutulmakta, yürürlük süresine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Diğer ifadeyle herhangi bir fesih hükmü taşımamaktadır.

Anlaşma'nın esası; genel hükümleri içeren bir çerçeve anlaşma olması, kapsamının ek protokoller ve Ortaklık Konseyi Kararları (OKK) ile

geliştirilebilmesi, anlaşmayla kurulan ortaklık kurumlarının ikili ve eşitlik temelinde oluşturulması, kararların oy birliği ile alınması, aşamalı bir sürecin öngörülmesi ve bir aşamadan diğer aşamaya intikalin otomatik olmamasıdır.

Anlaşmanın 2. Maddesinde yer alan genel ilkeye göre; Türkiye ile Topluluk arasındaki ortaklık ilişkisinin amacı, Türkiye ekonomisinin hızlandırılmış kalkınmasını ve Türk halkının istihdam seviyesi ve yaşam şartlarının yükseltilmesi gereğini göz önünde bulundurmak ve bu suretle taraflar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri aralıksız ve dengeli olarak güçlendirmeyi teşvik etmektir. Amacı gerçekleştirmek için ise gümrük birliğinin aşamalı olarak kurulması sağlanacaktır. Bu ilkenin hem ekonomik hem de siyasal yönü bulunmaktadır.

Ekonomik amaç; Türk halkı ile AET içindeki halklar arasında yakın ilişkiler kurmak ve Türk ekonomisi ile Topluluk üyesi devlet ekonomilerinin yakınlaştırmak ve farklarını kapatmaktır. Bu amaçla Türkiye'ye belirli bir plana göre mali yardımlar öngörülmüştür.

Siyasal amaç; AET'yi kuran Roma Anlaşması'ndaki temel ideali diğer üye devletlerle birlikte takip etmek, barış ve özgürlüğü korumak ve korumada kararlı olma iradesini sağlamak, Türk halkının yaşam seviyesini yükseltmek ve Topluluğa tam üyeliğini kolaylaştırmaktır.

Ankara Anlaşması, 28. Maddesinde belirtildiği üzere sonuçta, Türkiye tarafından Antlaşmadan doğan yükümlülüklerin tümünün üstlenebileceği görüldüğünde, Türkiye'nin Topluluğa tam üyeliğini öngören bir anlaşmadır.

A. TÜRKİYE-AB TARIMI VE UYUM SÜRECİ*

1 TÜRKİYE'DE VE AB'DE TARIM

1.1 Türkiye'de Tarım

Çok çeşitli ürünleri yetiştirmeye elverişli bir toprak ve iklim yapısına sahip bir ülke olarak Türkiye'de tarım ön plana çıkmaktadır. Tarımsal faaliyetler, 783.560 km² olan ülke yüzölçümünde önemli bir yer teşkil etmektedir.

2008 yılı verilerine göre; 71,5 milyon olan Türkiye nüfusunun % 25,03'ü geçimini tarımdan sağlamaktadır. Tarımın milli gelir içerisindeki payı % 7,8; tarımda kişi başına düşen gelir 3.216 dolar; tarımın istihdamdaki payı ise % 23,7'dir.

Ülkemizin toplam tarım alanı yaklaşık 40 milyon hektardır. Bu alan içerisinde 24,9 milyon hektar toplam işlenen tarım alanı, 15,1 milyon hektar çayır ve mera arazisi bulunmaktadır.

2001 Tarım Sayımı sonuçlarına göre, Türkiye'de tarımsal işletme sayısı 3.076.649 olup, bu işletmelerin sahip olduğu toplam arazi miktarı 184.348.224 dekadır. Ortalama tarımsal işletme büyüklüğü ise 59,9 dekadır.

Türkiye hububat, fındık, tütün, pamuk, şekerpancarı, meyve ve sebze ile koyun ve keçi etinde dünyanın önde gelen üreticilerinden biridir.

2008 itibariyle dış ticaret rakamları incelendiğinde, 132 milyar dolar olan toplam ihracatımızın 11,4 milyar dolarını tarımsal ihracatımız oluşturmakta olup, bu itibarla tarımın Türkiye ihracatındaki payı %8,7'dir. İthalat

---

* Hazırlayanlar: Şebnem TÜZÜN KEZER, AB Uzmanı ve Uğur İLKDOĞAN, AB Uzmanı

rakamlarına bakıldığında ise, 202 milyar dolarlık toplam ithalatımızın 13 milyar doları tarım alanında olup, bu rakam Türkiye ithalatının %6,5'lik bir kısmını teşkil etmektedir. Bu kapsamda, temel ihrac ürünlerimiz fındık, yağ meyve sebze ve kuru meyve olup; ithal edilen tarım ürünlerinin başında da yağlı tohumlar ve bitkisel-hayvansal yağlar gelmektedir.

Genel ihracat rakamlarına baktığımızda, Türkiye'nin AB ülkelerine yaptığı ihracat, toplam ihracatının %57.2'sini oluşturmaktadır. Genel ithalat rakamlarına baktığımızda ise, Türkiye'nin AB ülkelerinden yaptığı ithalat, toplam ithalatının %40.4'ünü oluşturmaktadır.

Diğer yandan, tarım ürünleri ihracatımızın yarıya yakını (yaklaşık % 49'u) AB'ye yöneliktir. 2007 yılında AB'ye yaptığımız tarım ürünleri ihracatımız, 4.162 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Ülkemizin tarım ürünleri ithalatında AB'nin payı ise yaklaşık %30'dur. 2007 yılında bu değer 1.556 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir.

2007 yılı TÜİK verilerine göre, ülkemizde toplam işlenen tarım alanı 24.887 milyon hektar olup, bunun 16,9 milyon hektarı tarla ürünleri, 814 bin hektarı sebze bahçesi, 2,9 milyon hektarı meyve bahçesi ve 4,2 milyon hektarı ise nadas alanıdır. Toplam işlenen tarım alanı içerisinde tarla ürünleri %68, sebzeler %3,2, meyveler ise %11,6 oranında dağılım göstermektedir.

Ekili-dikili alanlarımızda, tahıllar (buğday, arpa, mısır, çeltik (pirinç), çavdar), sanayi bitkileri (tütün, şeker pancarı, pamuk, çay, haşhaş, keten-kenevir), yağ bitkileri (ayçiçeği, zeytin, soya fasulyesi, yer fıstığı, susam), baklagiller (nohut, mercimek, fasulye), meyvecilik (üzüm, elma, incir, fındık), turunçgiller, muz, kayısı, badem ve sebze (hemen hemen tüm türler) üretimi yapılmaktadır.

Sonuç olarak, tarımsal faaliyetlerle geçimini sağlayan nüfusun büyüklüğü, tarımın ihracatımızdaki önemli payı, endüstri tesislerimizde tarımsal hammadde kullanımının yaygınlığı ve bu şekilde sanayinin gelişmesine olan büyük katkısı nedeniyle tarımın Türkiye ekonomisinde önemli bir yere sahip olduğu aşikardır.

1.2 Avrupa Birliği'nde Tarım

Tarım sektörü, AB'de ilk dönemlerden beri özel önem verilen ve Ortak Tarım Politikası (OTP) uyarınca işletilen bir sektör olarak sürekli gündemde kalmayı başarmıştır.

Son dönemdeki genişlemeyle üye sayısını 27'ye çıkararak AB, özellikle tarımsal alan, işletme sayısı ve kırsal nüfusunda da ciddi bir genişlemeye konu olmuştur.

AB-27'nin toplam yüz ölçümü 432 milyon hektardır. Bu alanın 172 milyon hektarını tarım alanları oluşturmaktadır; bunun içerisinde toplam işlenen tarım alanı 104,9 milyon hektar, uzun ömürlü bitkilerin alanı 10,3 milyon hektar ve çayır ve mera arazisi ise 56,8 milyon hektardır.

Tarım arazilerinin % 40,7 oranında kiracılık ve ortakçılık şeklindeki tasarruflara konu olduğu dikkat çekmektedir.

Son genişlemeyle birlikte AB nüfusunun 495 milyona; tarım, orman ve balıkçılık sektörlerinde çalışanların sayısının ise 12,9 milyona ulaştığı görülmektedir. Toplam istihdamda tarımın payı en yüksek %32,8 ile Romanya'da, en düşük ise % 1,4 ile İngiltere'de görülmektedir.

AB'de gayri safi yurtiçi hasıla içerisinde tarımın payı ülkelere göre değişkenlik göstermektedir. Bu oran % 0,3 (Lüksemburg) ile % 8,0 (Romanya)

arasında değişmektedir. AB’de toplam tarımsal üretim içerisinde bitkisel üretimin payı % 48,6 ve hayvansal üretimin payı ise % 51,4’tür. AB, buğdayda 5.700 kg/ha, şeker pancarında 58.000 kg/ha ve tütünde 2.350 kg/ha ortalamalarını yakalayarak tarımsal üretimde önemli bir verimlilik seviyesine ulaşmıştır.

2005 yılı verilerine göre AB-27’nin toplam tarımsal işletme sayısı 14,5 milyona ulaşmış olup, özellikle son katılan Doğu Avrupa ülkeleri ortalama tarımsal işletme büyüklüğünün 12 hektar civarlarına düşmesine sebep olmuştur. Ortalama tarımsal işletme büyüklüğü 1 hektar (Malta) ile 84 hektar (Çek Cumhuriyeti) arasında değişmektedir.

Sonuç olarak, AB’nin kuruluşundan beri uyguladığı tarım politikaları, onu dünyada tarım konusunda çok önemli bir pozisyona getirmiş ve söz sahibi yapmıştır. Bu sebeple, Birliğin ilk günlerinden itibaren bugüne kadar yürüttüğü ve çeşitli reformlarla geliştirdiğı OTP’sı, AB’nin tarımdaki başarısının en önemli etkeni olarak kabul edilmektedir.

2 TARIMDA TÜRKİYE - AB İLİŞKİLERİ KRONOLOJİSİ

Türkiye ile AB arasındaki ortaklığın ve tarım alanındaki ilişkilerin temeli, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan Ankara Anlaşması'na ve 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanarak, 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile Ortaklık Konseyi Kararları'na (OKK) dayanmaktadır. Tarımla ilgili OKK'ları 1/80, 1/95 ve 1/98'dir.

Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin temelini oluşturan Ankara Anlaşması 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmış ve 1 Ocak 1964'te yürürlüğe girmiştir. 1963–1973 yılları arasını kapsayan hazırlık döneminde Türkiye tarımında önemli bir yere sahip olan ve geleneksel dört ihraç ürünü olan tütün, kuru üzüm, kuru incir ve fındık ithalatı için AB Türkiye'ye kota dâhilinde gümrük vergisi indirimi şeklinde tercihli bir rejim sağlamıştır. 1967 yılından itibaren bazı narenciye ürünleri, deniz ve iç su ürünleri ve şarap için belirli kontenjanlar dâhilinde gümrüksüz veya düşük gümrük vergisi tavizleri tanınmıştır.

Geçiş Dönemindeki ticari ve ekonomik ilişkilerin mahiyeti, 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile belirlenmiştir. Katma Protokol'de, tarım sektörü gümrük birliği dışında bırakılmış, tercihli rejim uygulamasına devam kararı alınmış ve Türkiye'nin geçiş döneminin sonuna kadar Türk tarımının, AB Ortak Tarım Politikası'na (OTP) uyumunun sağlanmasına yönelik önlemleri alması öngörülmüştür.

1/80 sayılı OKK çerçevesinde, uygulanan tercihli rejimin genişletilmesi ve Türkiye'den ithal edilecek tarım ürünlerine uygulanan sabit gümrük vergilerinin 1 Ocak 1987 tarihinde kaldırılması kararı alınmıştır. AB, gümrük

vergilerinde gerekli indirimleri yapmakla birlikte, bunların yerine koyduğu anti- dumping vergileri ve miktar sınırlandırmalarıyla belirli kısıtlamalar getirmiştir. Bunun yanı sıra, 1970’li yıllardan başlayarak gelişmekte olan ülkelere tanınan tavizler, Türkiye’nin Katma Protokol çerçevesinde AB’den elde ettiği tavizlerde zamanla aşınmaya neden olmuştur.

6 Mart 1995 tarihinde toplanan Ortaklık Konseyi, 1/95 Sayılı Kararı ile 01.01.1996 tarihi itibarıyla Katma Protokol’ün geçiş dönemini sona erdirerek, Türkiye ile AB arasında gümrük birliğinin gerçekleştirilmesini kararlaştırmıştır. Katma Protokolde öngörülen 22 yıllık dönem içerisinde Türk tarımının OTP’ye uyumu konusunda kayda değer bir gelişme sağlanamadığından, tarım ürünleri gümrük birliği dışında kalmış, sadece işlenmiş tarım ürünleri gümrük birliğine dâhil edilmiştir. İşlenmiş tarım ürünlerindeki gümrük vergileri sanayi payı (sabit unsur) ve tarım payı (değişken unsur) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Gümrük birliği kapsamındaki işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi payları belirli bir takvime göre sıfırlanmış olup, tarım payları üzerinden, her iki tarafın korumacılık politikaları devam etmektedir.

AB ve Türkiye tarım ürünleri ticaretinde tercihli (tavizli) rejimi genişleten Protokol, 25 Mart 1997 tarihinde imzalanmış ve 9 Ocak 1998 tarihinde İthalat Rejim Kararı olarak Türkiye Resmi Gazetesi’nde ve 1/98 sayılı OKK olarak 28 Şubat 1998 tarihinde AB Resmi Gazetesi’nde yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Ortaklık Konseyi’nin kararı ile tarafların tarım alanında birbirlerine tanıdıkları tavizler genişletilmiş ve bazı ürünler için (domates salçası, fındık vs) yeni düzenlemeler getirilmiştir.

10–11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki’de toplanan Avrupa Konseyi, diğer aday ülkelerle aynı kriterler temel alınmak üzere Türkiye’nin Birliğe üyeliği hususunda adaylığını kabul etmiş ve ilişkilerimiz yeni bir ivme kazanmıştır.

Ülkemizin 1999 yılında Helsinki Zirvesinde AB’ye adaylığının açıklanmasından bu yana adaylık sürecinde izlemesi gereken yol haritası, AB Komisyonu’nun 8 Mart 2001 ve 26 Mart 2003 tarihli iki ayrı Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) ile ortaya konmuş ve bu belgelere cevap mahiyetinde hazırlanan ve ülkemizin yerine getireceği görev ve sorumluluk taahhüt ettiği iki ayrı Ulusal Program (UP) 24 Mart 2001 ve 24 Temmuz 2003 tarihlerinde kabul edilmiştir.

Ayrıca Komisyon, üyeliğe hazırlanan aday ülkelerin kaydettikleri gelişmeleri düzenli olarak Avrupa Konseyi’ne rapor etmektedir. Komisyon, 1998’den bu yana her yıl Türkiye’ye ilişkin İlerleme Raporu yayımlamakla birlikte, özellikle aday ülke statüsünün tanınmasından sonra bu raporlar Türkiye için daha fazla önem kazanmaya başlamıştır.

Bu çerçevede 2004 İlerleme Raporu, Komisyon’un Konseye, Türkiye ile müzakerelere başlanabileceği yönünde olumlu görüş vermesi itibariyle özellikle önemlidir.

2004 İlerleme Raporuyla birlikte yayınlanan Türkiye’nin Katılıma Doğru İlerleyişine İlişkin Avrupa Komisyonu Tavsiye Kararı ve Türkiye’nin Üyeliği Perspektifinden Kaynaklanan Hususlara İlişkin Etki Raporu’nda Türkiye’de tarım sektörünün hem ekonomik hem de sosyal yönden büyük önem taşıması ve bütçede yaratacağı büyük etki nedeniyle; müzakerelerin başlaması ile katılım öncesi hazırlık döneminin en önemli konularından birinin tarım olacağı vurgulanmaktadır.

16–17 Aralık 2004 tarihlerinde Brüksel’de yapılan Avrupa Konseyi Zirvesi’nde, Türkiye ile tam üyelik müzakerelerinin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararlaştırılmış olup, Zirve Sonuç Bildirisi’nin 23. maddesinde; uzun geçiş dönemleri, ayrıcalıklar, özel düzenlemeler ya da kalıcı koruma hükümleri uygulanabilecek konular arasında tarıma da yer verilmiştir.

17 Aralık 2004 tarihli Brüksel Zirvesi’nde alınan karar doğrultusunda AB ile müzakerelerin başlamasıyla ülkemiz önemli bir dönüm noktasına gelmiştir. 3 Ekim 2005 tarihinde resmi olarak başlatılan “Türkiye – AB Tam Üyelik Müzakereleri” çerçevesinde Tarım ve Köyişleri Bakanlığı; “Tarım ve Kırsal Kalkınma”, “Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı” ile “Balıkçılık” fasıllarından asli olarak sorumludur.

3 MÜZAKERE SÜRECİ - FASILLAR - AÇILIŞ KRİTERLERİ

3.1 Müzakere Süreci

Müzakere Süreci, Türkiye'nin AB Müktesebatını ne kadar sürede kendi iç hukukuna aktarıp, yürürlüğe koyacağı ve etkili bir şekilde uygulayacağı belirlendiği süreçtir. 3 Ekim 2005 tarihinde Türkiye için Müzakere Çerçeve Belgesi* yayımlanmış ve Lüksemburg'ta yapılan Hükümetler Arası Konferans ile Türkiye resmen AB'ye katılım müzakerelerine başlamıştır. Bu belgeye göre, Katılım Müzakere Fasılları 35 başlık altında sınıflandırılmıştır. AB ile Türkiye arasında yürütülecek müzakerelerde yol haritasını oluşturan ve takip edilecek yöntem ve kılavuz ilkeleri tespit eden Müzakere Çerçeve Belgesi üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde müzakerelere ilişkin ilkeler, ikinci bölümde müzakerelerin esasları, üçüncü bölümde ise müzakere usulleri yer alır.

İlk aşama olan tarama sürecinde, müzakereler başlamadan Türkiye'nin, AB müktesebatının 35 politika alanında sergilediği hazırlık düzeyinin tespiti amaçlanmıştır. Bu aşamada, her bir müktesebat faslı için tanıtıcı tarama toplantısı ve ayrıntılı tarama toplantısı olmak üzere iki ayrı toplantı düzenlenmesi, bu toplantıların ardından, Komisyon tarafından her bir fasıla ilişkin "Tarama Raporu" hazırlanması ve yerine getirilmesi gereken "açılış kriterleri"nin belirtilmesi öngörülmüştür. İleri düzeyde tartışılması gereken bir takım konuların olması durumunda (örneğin geçiş dönemi talepleri gibi); bu konuların açıklığa kavuşturulabilmesi için pozisyon belgesi hazırlanması söz konusu olabilecektir.

---

* Avrupa Birliği Konseyi'nin 3 Ekim 2005 tarih ve 12823/05 sayılı kararı

Her bir fasıl için müzakerelere başlanabilmesi için 27 ülkenin onayı gerekmektedir. Müzakereler, her bir fasıl üzerinde anlaşmaya varıldığında, o fasılın geçici olarak kapanması prensibiyle sürdürülmektedir. Fasıl müzakerelerinin kapanması için de yine 27 üyenin onayı zorunludur. Ancak, her bir husus üzerinde anlaşma sağlanmadan hiçbir şey kesin değildir.

Süreç boyunca Komisyon, Türkiye'nin üyelik hazırlıklarını ve kaydettiği gelişmeleri takip etmeye ve bu izleme sürecinin sonunda, yıllık "İlerleme Raporu" yayımlamaya devam edecektir.

Müktesebatın tüm fasılları üzerinde anlaşma sağlandığında varılan sonuçlar, "Katılım Antlaşması"na dercedilir. Uygun olan hallerde, tüm Topluluk Müktesebatı'nın iç hukuka aktarılması amacıyla ek süre sağlanır ve müzakereler de bu şekilde sonuçlandırılır.

3.2 Bakanlığımızla İlgili Fasıllarda Müzakere Sürecinin İşleyişi:

Fasıllar	Tanıtıcı Tarama	Ayrıntılı Tarama
11.Fasıl	5-8 Aralık 2005	23-26 Ocak 2006
12. Fasıl	9-15 Mart 2006	24 Nisan - 3 Mayıs 2006
13.Fasıl	24 Şubat 2006	31 Mart 2006

Tarama toplantıları sonrasında AB Komisyonu tarafından tarama sonu raporları hazırlanmış ve bu raporlar Konsey tarafından onaylanarak kesinlik kazanmıştır. 11. Fasılla ilgili tarama sonu raporunda 5, 12. Fasılla ilgili tarama sonu raporunda 6 açılış kriteri (benchmark) belirlenmiştir.

11. Fasıl Açılış Kriterleri

Kriter 1: IPARD Ajansı'nın kurulup akredite edilmesi

Kriter 2: Doğrudan destekler ile fiyat desteklerinin OTP'ye uygun olarak üretimden bağımsız (decoupled) hale getirilmesi

Kriter 3: Tarım istatistiklerinin iyileştirilmesi

Kriter 4: Tarım arazilerinin kontrolü ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sisteminin geliştirilmesi

Kriter 5: Canlı hayvan ve et ile ilgili ticari sınırlamaların kaldırılması

12. Fasıl Açılış Kriterleri

Kriter 1: AB müktesebatı ile uyumlu “Gıda, Yem ve Veterinerlik” çerçeve mevzuatının kabul edilmesi

Kriter 2: AB müktesebatına uyum stratejisinin hazırlanması

Kriter 3: Koyun ve keçi kimliklendirmesi, hareket kontrolü, kayıt sistemi zafiyetinin giderilmesi

Kriter 4: Komisyona canlı hayvan hareketlerine ilişkin ayrıntılı değerlendirme sunulması

Kriter 5: Trakya'nın şap hastalığından arilik statüsünü kazanması

Kriter 6: Gıda işletmelerinin sınıflandırılması

13. Fasıl Açılış Kriterleri

Tarama sonu raporu henüz resmen onaylanmadığından, bu fasılla ilgili herhangi bir açılış kriteri olup olmadığı konusunda net bir bilgi mevcut değildir.

11. ve 12. Fasıllara ilişkin açılış kriterleriyle ilgili hazırlıklar tamamlanma aşamasındadır.

3.3 Bakanlığımızla İlgili Fasıllar Kapsamındaki Ana Konular:

“Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma” Kapsamında Değerlendirilen Konular:

- Tarım Politikaları
- Ortak Piyasa Düzenleri
- Kırsal Kalkınma
- Yatay Konular (Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS), Çiftlik Muhasebe Veri Ağı (FADN), Kalite Politikası, Organik Tarım, Ticaret Sistemleri, Devlet Yardımları)

“Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı” Kapsamında Değerlendirilen Konular:

- Gıda ve Yem
- Veterinerlik
- Hijyen
- Bitki Sağlığı

“Fasıl 13: Balıkçılık” Kapsamında Değerlendirilen Konular:

- Kontrol ve Kaynak Yönetimi
- Yapısal Politikalar ve Devlet Yardımları
- Ortak Piyasa Düzeni
- Tekne Kayıt ve Bilgi Sistemi
- Yetiştiricilik
- Uluslararası Anlaşmalar

3.4 AB'ye Uyum Sürecinde Yapılanlar*

AB'ye uyum süreci kapsamında bugüne kadar AB mevzuatına uyumlu 12 temel kanun yürürlüğe konmuştur:

- Organik Tarım Kanunu
- Tarımsal Üretici Birlikleri Kanunu
- Türkiye Ziraat Odaları Birliği Kanunu'nda değişiklik
- Gıda Kanunu
- Bitki Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun
- Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu
- Tarım Sigortaları Kanunu
- Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu
- Tarım Kanunu
- Tohumculuk Kanunu
- Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kanunu
- T.C. Ziraat Bankası A.Ş. ve Tarım Kredi Kooperatifleri Tarafından Kullanılan Grup Kredilerinden Doğan Kefaletin Sona Erdirilmesi Hakkında Kanun.

Mevzuat Uyum Programı

10 Ocak 2007 tarihinde Dışişleri Bakanı başkanlığında düzenlenen toplantıda ülkemizin menfaatleri ve kazanılmış hakları esas alınarak, AB'ye tam üyelik perspektifi ile 2007-2013 döneminde AB müktesebatına uyumun tamamlanmasını hedefleyen bütüncül bir program hazırlanması kararı alınmıştır.

---

* Bu konu 10. Bölümde detaylandırılmaktadır.

Bu kapsamda tarama sürecini takiben düzenleme yapılması planlanan tüm fasılları içerecek şekilde, Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı hazırlanmıştır. Program yasal düzenlemeler, ikincil düzenlemeler ve ilgili faslın gerektirebileceği temel strateji veya politika belgelerinden oluşmaktadır. Buna ilaveten, bahsedilen düzenlemelerin yapılmasından sorumlu kurum ve faaliyet takvimi de belirtilmiştir.

Bu programa göre, 11. Fasıll kapsamında çıkarılması planlanan düzenleme sayısı 46; 12. Fasıll için çıkarılması planlanan düzenleme sayısı 62 ve 13. Fasıll uyumu için hazırlanması öngörülen düzenleme sayısı 5'tir. Hazırlanacak düzenlemelerin AB müktesebatına tam uyumu hedeflenirken, tarama çalışmalarında Avrupa Komisyonu tarafından yapılan sunuşlar ve verilen müktesebat listeleri ile müzakere aşamasına geçilmiş olan fasıllarda belirlenen açılış ve kapanış kriterleri esas alınmıştır.

Ulusal Program

AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı 31 Aralık 2008 tarihinde yayınlanmış olup, Bakanlığımız sorumluluğundaki Fasıllara ilişkin öncelikler, çıkarılması gereken mevzuat ve finansman ihtiyaçları belirlenmiştir. Buna göre 11. Fasıla ilişkin belirlenen 3 önceliğin gerçekleştirilmesi için 2 kanun değişikliği ve 5 yönetmeliğin çıkartılması, 12. Fasıla ilişkin 7 önceliğin gerçekleştirilmesi için 1 kanun değişikliği ve 19 yönetmeliğin çıkartılması ve son olarak 13. Fasıla ilişkin 4 önceliğin gerçekleştirilmesi için 2 kanun değişikliği ve 2 yönetmeliğin çıkartılması hedeflenmiştir.

Türkiye – AB Mali İşbirliği

Mevzuat ve yapısal uyum çalışmaları çerçevesinde, Türkiye – AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülen projeler koordine edilmekte ve desteklenmektedir. Bu kapsamda, 2009 yılı ilk çeyreği itibarı ile 15 proje yürütülmektedir ve kabul edilen 2009 Mali İşbirliği yılı projelerinin hazırlıkları devam etmektedir. Diğer taraftan, TÜBİTAK ile işbirliği halinde öncelikli ürün ve ürün gruplarının ele alındığı ‘etki değerlendirme’ projesi tamamlanmıştır.

KAYNAKLAR

- *Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı, Türk Tarım Sektörünün Avrupa Birliği Sürecinde İncelenmesi, Ankara, 2008-T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Yayını.*
- *T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı Dış İlişkiler ve AB Koordinasyon Dairesi Başkanlığı Bilgi Notları*
- *<http://www.abgs.gov.tr>*
- *<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>*
- *<http://www.tarim.gov.tr>*
- *<http://www.tuik.gov.tr>*

B. TÜRKİYE-AET ORTAKLIĞININ GEÇİŞ DÖNEMİ

(1971–1996)

4 KATMA PROTOKOL*

Giriş

Ankara Anlaşması'nın 2. Maddesinde Türkiye'nin tam üyelik dönemine geçebilmesi için;

- *Hazırlık Dönemi* (yükümlülüklerin üstlenilebilmesi için ekonominin güçlendirilmesi)
- *Geçiş Dönemi* (bir gümrük birliğinin gittikçe gelişen biçimde yerleşmesi)
- Ekonomik bütünleşmenin tamamlandığı *Son Dönem* olmak üzere üç aşama öngörülmüştür.

Katma Protokol, Ankara Anlaşması'nın 4. Maddesi, Geçici Protokol'ün 1. Maddesine dayanılarak hazırlanmış olan bir "*Uygulama Anlaşması*"dır.

4.1 Hazırlık Dönemi

Hazırlık dönemi 1 Aralık 1964'te başlatılmış ve kapsamı geçici protokolde belirlenmiştir. Bu dönemde Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir. Asıl amaç, geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmek için, Topluluğun yardımı ile ekonomisini güçlendirmektir. Bu hazırlık dönemine ve özellikle Topluluğun yardımına ilişkin uygulama usulleri, Anlaşma'ya ekli Geçici Protokol ile Mali

---

* Hazırlayan: Çetin Yılmaz, Hukukçu Mühendis

Protokol'de belirtilmiştir. Geçiş dönemine, Geçici Protokol'ün 1. Maddesinde öngörülen şartlara ve usullere uyularak geçilecektir (Anlaşma Md 4).

4.2 Geçiş Dönemi'nin Başlatılması

Geçici Protokol'ün 1. Maddesinde; *“Ankara Anlaşmasının yürürlüğe girmesinden dört yıl sonra, Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin ekonomik durumunu göz önünde bulundurarak, Anlaşmanın 4. Maddesinde gözetilen geçiş döneminin gerçekleşme şartları, usulleri, sıra ve süreleri ile ilgili hükümlerini bir Katma Protokol ile tespit edip edemeyeceğini inceler”* şeklindeki ifade, geçiş dönemini başlatma koşulunu içermektedir.

Katma Protokol'ün başlangıç kısmında; *“Hazırlık döneminden geçiş dönemine intikal için şartların bir araya geldiği kanısına varılarak, söz konusu geçiş döneminin gerçekleşme şartları, usulleri, sıra ve süreleri ile ilgili hükümlerini bir katma protokol ile tespit etmeye, azmederek, tarafların Ortaklık Anlaşması'na eklenen protokol hükümleri üzerinde uyuştukları”* şeklinde bir tespit yapılmıştır.

Geçiş dönemini başlatmak üzere Topluluk ile müzakerelere başlanmış ve Katma Protokol 23 Kasım 1970'de imzalanmıştır.

Katma Protokol'ün üye ülkelerin parlamentolarında onaylanmasının zaman açısından gecikeceği anlaşıldığından 1 Eylül 1971'de yapılan Geçici Protokol Anlaşmasıyla geçiş dönemine geçilmiş ve ticari yükümlülükler fiilen başlatılmıştır. Katma Protokol, TBMM'de 5 Temmuz 1971'de ve T.C. Senatosu'nda 22 Temmuz 1971'de onaylandıktan sonra, 1 Eylül 1971'de kanunlaştırılarak 30 Eylül 1971'de GATT'a (General Agreement on Tariffs and Trade: Tarifeler ve Ticaret Genel Antlaşması) sunulmuştur. Üye ülke

parlamentolarında onaylanan Katma Protokol, 1 Ocak 1973'te hukuken yürürlüğe girmiştir.

Ankara Anlaşması'nın belirlediği genel çerçeveyi dolduran Katma Protokol, geçiş döneminin uygulanmasına ilişkin şartları, usulleri, sıra ve süreleri belirleyen bir uygulama anlaşmasıdır. Geçiş döneminde hazırlık döneminin aksine Türkiye sorumluluklar üstlenmiştir.

4.3 Geçiş Dönemi'nin Amacı

Geçiş döneminde Akit Taraflar, karşılıklı ve dengeli yükümlülükler esası üzerinden: Türkiye ile Topluluk arasında bir gümrük birliğinin gittikçe gelişen şekilde yerleşmesini, Ortaklığın iyi işlemlerini sağlamak için Türkiye'nin ekonomik politikalarının Topluluğa yaklaştırılmasını, bunun için de gerekli ortak eylemlerin geliştirilmesini sağlar. (Anlaşma Mad. 4)

4.4 Katma Protokolün Genel Esasları

4.4.1 Mallarda Serbest Dolaşımın Kapsamı

Katma Protokol'ün yürürlük tarihinden itibaren Türkiye veya Topluluk'tan ihraç edilen mallarda, taraflar arasında gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resimlerin kaldırılması, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirlerin bertaraf edilmesine ilişkin hükümleri; Türkiye veya Topluluk'ta serbest dolaşım durumunda bulunan üçüncü ülkeler çıkışlı maddelerden tamamen veya kısmen elde edilenler de dahil olmak üzere, Türkiye veya Topluluk'ta üretilen mallara, Türkiye ve Topluluk'ta serbest dolaşım durumunda bulunan üçüncü ülkeler çıkışlı mallara, uygulanır (KP Md 2/1).

Türkiye veya Topluluk'ta ithal işlemleri tamamlanmış, gerekli Gümrük Vergisi ve eş etkili vergi veya resimleri tahsil edilmiş ve bu vergi veya

resimleri tam veya kısmi bir iadeden yararlanmamış olan üçüncü ülkeler çıkışı mallar, *Türkiye veya Topluluk'ta serbest dolaşım durumunda sayılır.* (KP Md 2/2)

Kaynağı veya çıkış nedeni ile özel bir gümrük rejiminden yararlanarak üçüncü ülkelerden Türkiye veya Topluluğa ithal edilmiş mallar, diğer Akit Tarafa tekrar ihraç edildiğinde *serbest dolaşım durumunda sayılamaz.* (Md 2/3)

4.4.2 Gümrük Vergileri, Eş Etkili Vergi veya Resimlerin Kaldırılması

Akit Taraflar, aralarında ithalat ve ihracata yeni *gümrük vergileri veya eş etkili vergi veya resimler* koymaktan ve bu Protokol'ün yürürlüğe giriş tarihinde karşılıklı ticari ilişkilerinde uyguladıkları gümrük vergileri ile eş etkili vergi veya resimleri artırmaktan sakınırlar. (KP Md 7)

Türkiye ve Topluluk arasında *yürürlükte olan ithalat gümrük vergileri ile eş etkili vergi veya resimler*, Protokolün aşağıda yazılı olan 9-11. Maddeleri şartları içinde, gitgide kaldırılır. (KP Md 8)

Topluluk, protokol'ün yürürlüğe girişinde, *Türkiye çıkışı ithalata uyguladığı gümrük vergileri ile eş etkili vergi veya resimleri* kaldırır. (KP Md 9)

12 Yıllık listede indirim: Her madde için Türkiye'nin yapacağı birbirini izleyecek indirimlerin uygulanacağı temel vergi, Protokol'ün imzası tarihinde Topluluğa karşı fiilen uygulanan vergidir (KP Md 10/1). Türkiye tarafından yapılacak indirimlerin sıra ve süreleri şu şekilde tespit edilmiştir; ilk indirim bu protokol'ün yürürlüğe girişinde uygulanır. İkinci ve üçüncü indirimler sırasıyla üç yıl ve beş yıl sonra yapılır. Dördüncü ve daha sonraki indirimler ise, son indirim geçiş döneminin (KP Md 61'e göre 12 yıllık olağan süre) sonunda

gerçekleştirilecek şekilde, her yıl uygulanır (KP Md 10/2). Her indirim, her maddenin temel vergisi %10 azaltılarak yapılır (KP Md 10/3).

22 yıllık listede indirim: Türkiye, Anlaşmanın 3 sayılı ekinde yer alan maddeler için, Topluluğa uyguladığı temel vergileri, yirmi iki yıllık bir dönemde (geçiş döneminin olağan süresinden bir sapma gösteren süre), aşağıdaki sıra ve sürelerle, gitgide kaldırır: Bu Protokol'ün yürürlüğe girişinde her vergi üzerinden %5 indirim yapılır. %5 oranındaki diğer üç indirim sırasıyla üç, altı ve on yıl sonra uygulanır. %10 oranındaki diğer sekiz indirimin her biri, sırasıyla bu Protokol'ün yürürlüğe girişinden oniki, onüç, onbeş, onyediyedi, onsekiz, yirmi, yirmibir ve yirmiiki yıl sonra yapılır (KP Md 11).

Akit Taraflar, bu protokolün yürürlüğe girişinden en geç dört yıl sonra, aralarındaki *ihracat gümrük vergileri ile eş etkili vergi veya resimleri* kaldırır (KP Md 15). Anlaşma sonuçlarının gerçekleşmesi için gerekli olduğunda, Ortaklık Konseyi Akit Taraflar'ı ihracata yeni gümrük vergileri veya eş etkili vergi veya resimler koymaya yetkili kılabilir (KP Md 7/2). Katma Protokol'deki indirim oranları *mali nitelikteki gümrük vergilerine* de uygulanır. (KP Md 16)

4.4.3 Ortak Gümrük Tarifesi'ne Geçiş

12 yıllık listede OGT: Türk Gümrük Tarifesi'nin Ortak Gümrük Tarifesi'ne uyumu, bu Protokol'ün imzasi tarihinde Türkiye'nin üçüncü ülkelere fiilen uyguladığı vergilerden hareket edilerek, Geçiş Dönemi içinde, aşağıdaki usullerle yapılır. Yukarıda belirtilen tarihte Türkiye tarafından fiilen uygulanan vergi hadleri, Ortak Gümrük Tarifesi hadlerine göre, fazla veya eksik olarak, %15'i aşan bir farklılık göstermeyen maddelere, Katma Protokolün yürürlüğe girişinden 4 yıl sonra Ortak Gümrük Tarifesi hadleri uygulanır (KP Md 17/1).

Diğer hallerde Türkiye, Katma Protokol'ün yürürlüğe girişinden 4 yıl sonra, bu Protokolün imzası tarihinde fiilen uyguladığı gümrük haddi ile Ortak Gümrük Tarifesi haddi arasındaki farkı % 20 oranında azaltan Gümrük Vergisi hadleri uygulanır (KP Md 17/2). Bu fark, Katma Protokol'ün yürürlüğe girişinden sırasıyla 7 ve 9 yıl sonra yeniden % 20'şer oranında azaltılır (KP Md 17/3). Ortak Gümrük Tarifesi, geçiş döneminin sonunda gerçekleştirilecek son gümrük vergisi indirimi olan onuncu gümrük vergisi indirimi ile birlikte tam olarak uygulanır. (KP Md 17/4).

22 yıllık listede OGT: 12 yıllık listeden sapma olarak 3 sayılı ekte yer alan maddeler için Türkiye, yirmiiki yıllık bir süre içinde, aşağıdaki usullere göre, tarifesinin uyumu yoluna gider. Bu protokolün imzası tarihinde Türkiye tarafından fiilen uygulanan vergi hadleri; ortak gümrük tarifesi hadlerine göre, fazla veya eksik olarak %15'i aşan bir farklılık göstermeyen maddelere, Katma Protokol'ün yürürlüğe girişinden 10 yıl sonra ortak gümrük tarifesi hadleri uygulanır (KP Md 18/1). Diğer hallerde, Türkiye, Katma Protokol'ün yürürlüğe girişinden 10 yıl sonra bu protokolün imzası tarihinde fiilen uyguladığı gümrük haddi ile ortak gümrük tarifesi haddi arasındaki farkı % 20 oranında azaltan gümrük vergisi hadlerini uygular (KP Md 18/2). Bu fark, Katma Protokolün yürürlüğe girişinden 15 ve 18 yıl sonra sırasıyla, % 30 ve % 20 oranında yeniden azaltılır (KP Md 18/3). Ortak gümrük tarifesi yirmiikinci yılın sonunda tam olarak uygulanır. (KP Md 18/4)

4.4.4 Miktar Kısıtlamalarının Kaldırılması

Asağıdaki hükümler saklı kalmak üzere, Akit Taraflar arasında *ithalat miktar kısıtlamaları ve eş etkili bütün tedbirler* yasaklanmıştır (KP Md 21).

Akit Taraflar, aralarında, *ithalata yeni miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirler* koymaktan sakınırlar (KP Md 22/1). Bununla beraber, bu protokolün

yürürlüğe girişinde, Türkiye yönünden bu yüküm, 1967 yılında Topluluk çıkışlı özel ithalatının ancak %35'i için uygulanır. Bu protokolün yürürlüğe girişinden üç, sekiz, on üç ve on sekiz yıl sonra bu oran, sırasıyla % 40, 45, 60 ve 80'e yükseltilir (KP Md 22/2). Türkiye Topluluğa, her halükârda üçüncü ülkelerden daha az elverişli bir işlem uygulamaz (Md 22/6).

Topluluk, Katma Protokol'ün yürürlüğe girişinde, *Türkiye çıkışlı ithalata uyguladığı bütün miktar kısıtlamalarını* kaldırır. Bu liberasyon Türkiye'ye konsolide edilir (KP Md 24). Türkiye, aşağıda belirtilen şartlar içinde, *Topluluk çıkışlı ithalata uyguladığı miktar kısıtlamalarını* gitgide kaldırır (KP Md 25/1).

Bu Protokol'ün yürürlüğe girişinden bir yıl sonra, *Türkiye'de libere olmayan her maddenin ithalatında Topluluk lehine kontenjanlar* açılır. Bu kontenjanlar, istatistik verileri bulunan son üç yılda gerçekleştirilen Topluluk çıkışlı ithalattan; belirli yatırım projelerine bağlı özel yardım kaynakları ile gerçekleştirilen ithalat, bedelsiz ithalat yoluyla gerçekleştirilen ithalat ve Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çerçevesinde gerçekleştirilen ithalat düşüldükten sonra bulunacak ortalamaya eşit bir miktarda tespit edilir (KP Md 25/2).

Türkiye'de uygulanan bütün ithalat miktar kısıtlamalarının Katma Protokol'ün yürürlüğe girişinden en geç yirmiiki yıl sonra kaldırılması gereklidir (KP Md 25/8).

Akit Taraflar, aralarında uyguladıkları *ithalat miktar kısıtlamalarına eş etkili bütün tedbirleri* en geç yirmiiki yıllık bir dönem sonunda kaldırır (KP Md 26/1). Akit Taraflar arasında *ihracat miktar kısıtlamaları ve bütün eş etkili tedbirler* yasaklanmıştır. Türkiye ve Topluluk, en geç Geçiş Dönemi'nin

sonunda, aralarındaki ihracat miktar kısıtlamalarını ve bütün eş etkili tedbirleri kaldırırlar (KP Md 27/1).

4.4.5 Ortak Tarım Politikası'na Uyum

Tarım ürünleri için, Katma Protokol'ün ilgili hükümlerinden sapma olarak, Türkiye ve Topluluğun birbirlerine tanıyacakları; tarım ürünleri alışverişleri için, genişliği ve usulleri Ortaklık Konseyi tarafından tespit edilecek olan tercihli bir rejim, ortak tarım politikasının uygulama alanına konulmasının bir sonucu olarak Topluluğa ithali özel bir düzene bağlı ürünlere uygulanır (KP Md 31).

Yirmiiki yıllık dönem içinde, Türkiye, tarım ürünlerinin Türkiye ile Topluluk arasında serbest dolaşımı için Türkiye'de uygulanması gerekli ortak tarım politikası tedbirlerini bu dönemin sonunda alabilmek amacıyla, kendi tarım politikasının uyumu yoluna gider. (KP Md 33/1).

Yirmiiki yıllık dönem içinde Topluluk, tarım politikasının tespiti veya ilerideki gelişmesi sırasında Türk tarımının çıkarlarını göz önünde tutar. Türkiye, bu amaca yararlı bütün unsurları Topluluğa bildirir (KP Md 33/2).

Topluluk, Ortak Tarım Politikası'nın tespiti veya gelişmesi ile ilgili Komisyon tekliflerini, bu tekliflere ilişkin görüşleri ve alınan kararları Türkiye'ye bildirir (KP Md 33/3).

Yirmiiki yıllık dönemin sonunda Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin Ortak Tarım Politikası tedbirlerini aldığını tespit ettikten sonra, *tarım ürünlerinin Türkiye ve Topluluk arasında serbest dolaşımının gerçekleşmesi için gerekli hükümleri tespit eder* (KP Md 34/1).

Yirmiiki yıllık dönemin sonunda OTP'ye uyum gerçekleştirilemezse, sözkonusu OTP tedbirlerinin alındığının tespitine kadar Katma Protokol'ün

ilgili hükümlerinden sapma olarak, Türkiye ve Topluluk, birbirlerine, tarım ürünleri alışverişleri için, genişliği ve usulleri Ortaklık Konseyi tarafından tespit edilecek olan *Tercihli Bir Rejim* tanırlar (KP Md 35/1).

Tarım ürünlerine geçiş döneminin başından itibaren uygulanacak rejim 6 sayılı ekte tespit edilmiştir (KP Md 35/2).

Anlaşmanın 6 Sayılı Ek'inin "Topluluğa İthalatta Tercihli Rejim" başlıklı I. Bölümünde yer alan listelerde Türk tarım ürünlerine Topluluk tarafından uygulanacak gümrük vergisi oranları tespit edilmiştir. "*Türkiye'ye İthal Rejimi*" başlıklı II. Bölümde: "Türkiye ticari nitelikte yaptığı ithalat çerçevesinde, Topluluk kaynaklı tarım ürünleri ithalatının tatminkâr bir artış göstermesini sağlayabilecek tercihli bir rejimi Topluluğa tanıır" denilmektedir.

4.4.6 Türkiye'nin Korunma Tedbiri Hakkı

Türk ekonomisinin bir faaliyet sektörünü veya dış mali istikrarını tehlikeye düşürecek ciddi bozukluklar ortaya çıkar veya Türkiye'nin bir bölgesinin ekonomik durumunun bozulması şeklinde güçlükler belirirse, Türkiye gerekli korunma tedbirlerini alabilir (KP Md 60).

4.5 Katma Protokol'ün Uygulanması

4.5.1 Sanayi Ürünleri

4.5.1.1 Gümrük Vergileri, Eş Etkili Vergi veya Resimlerin Kaldırılması:

AET'nin Türkiye'den *ithal ettiği sanayi ürünlerine* uyguladığı gümrük vergilerini ve miktar kısıtlamalarını, Protokolün yürürlük tarihinde kaldırması gerektiğine dair taahhütü Geçici Anlaşma'nın yürürlüğe girmesi ile 1 Eylül 1971'de yerine getirilmiştir.

Topluluk, gümrük vergilerinin kaldırılması açısından dört istisna getirmiştir. Bunlar, bazı petrol ürünleri, perakende satışa arz edilmeyen pamuk ipliği, sair pamuklu dokumalar, yn ya da ince hayvan kılından yapılma düğümlü veya sarmalı halılardır. Bunlardan petrol ürünleri için, Topluluk tarafından ülkemize yönelik olarak sıfır gümrüklü 200 bin ton tarife kontenjanı açılmış, diğer üç madde için ise, gümrük vergilerinin 12 yıllık dönemde sıfırlanmak üzere % 25'erlik dilimler halinde indirilmesi öngörülmüştür. Petrol rnlerindeki tarife kontenjanı arttırmalarla sürerken, diğer üç üründeki vergiler 1 Ocak 1985'te kaldırılmıştır.

Türkiye, AET ıkışlı sanayi mallarına karşı uyguladığı gümrüklerini 12 yılda sıfırlayacaktır. 12 yıllık liste daha çok geçiş döneminde dış rekabet gücü kazanacağı düşünülen dalların ürünleri ile o zaman için Türkiye'de kurulması düşünülmeyen endüstri dallarının ürünlerini kapsamaktadır. Ancak tarafların daha uzun bir süre sonunda dış rekabete açabilecekleri veya tarafların üzerinde anlaşmaya varacakları sanayi ürünleri için (Anlaşmanın 3 sayılı ekinde yer alan ürünler) bu süre 22 yıl olarak öngörülmüştür.

Türkiye, bu yükümlülükler çerçevesinde, 1 Ocak 1973 ve 1 Ocak 1976'da, 12 yıllık listede % 10'arlık (toplam % 20) ve 22 yıllık listede % 5'erlik (toplam % 10) iki gümrük indirimini uygulamaya koymuştur. Ancak Ocak 1978'deki indirim yükümlülüğünü, Katma Protokol'n 60. Maddesi gerekçe gösterilerek erteleme yoluna gitmiştir. Bu tarihten sonra 1989 yılına kadar herhangi bir indirim uygulanmamıştır.

4.5.1.2 Miktar Kısıtlamalarının Kaldırılması

Topluluk, miktar kısıtlamalarının kaldırılması bakımından, ipek böceği kozası ve ham ipekte yeni miktar kısıtlamaları koyma hakkını saklı tutarak, bu

iki ürün dışındaki ürünler itibariyle yükümlülüğünü Geçici Anlaşma'nın yürürlüğe girmesiyle 1 Eylül 1971'de yerine getirmiştir.

Topluluğa 1973'de katılan İngiltere'nin, 2 Mart 1975'de Türkiye'nin pamuk ipliği ihracına getirdiği kota uygulaması 30 Temmuz 1982'de yapılan Anlaşma ile kaldırılmış, diğer taraftan tişört ihracatımıza 27 Temmuz 1982'den itibaren tek yanlı olarak getirilen miktar kısıtlaması ile başlayan kota uygulamaları tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde artarak Gümrük Birliği sürecinin tamamlanmasına kadar sürmüştür.

Türkiye, Topluluk çıkışlı ithalatının 1967'de gerçekleşen miktar kadarlık bölümünü libere ederek bunu Topluluğa konsolide etmekle, libere olmayan maddelerin ithalatında ise, Topluluk lehine kontenjan açmakla yükümlendirilmiştir. Katma Protokolün yürürlük tarihinde, 1967 Topluluk çıkışlı ithalatının % 35'i için geçerli olan konsolide liberasyon oranının, kademeli olarak artırmak suretiyle, 1991'de % 80'e ulaştıracaktır. 1973'te % 35 olan konsolide liberasyon oranı 1976'da % 5 artırmak suretiyle % 40'a çıkarılmış, bu tarihten sonra 1989'a kadar olan yükümlülüklerimiz yerine getirilmeyerek ertelenmiştir.

4.5.1.3 Ortak Gümrük Tarifesi'ne Uyum

Türkiye, 12 yıllık listede yer alan sanayi mamulleri için 12 yılda, 22 yıllık listede yer alan sanayi mamulleri için ise 22 yılda Topluluk OGT'sini yerine getirecektir. OGT uyumu, Katma Protokolün imza tarihinde Türkiye'nin üçüncü ülkelere fiilen uyguladığı gümrük vergileri ile OGT arasındaki farkın öngörülen yüzdeler çerçevesinde kademeli olarak azaltılması yoluyla gerçekleştirilecektir.

Uygulama tarihlerinde AET'nin OGT ortalaması yaklaşık %7, Türkiye'nin OGT ortalaması % 40-50 seviyelerinde bulunmaktadır. Bu yükümlülüğümüzün yerine getirilmesi açısından oldukça güç bir durum oluşturmuştur. Bu nedenle bu zorluk uyumun tamamlanmasının 1989'a bırakılmasında etkili olmuştur.

4.5.2 Tarım Ürünleri

Gümrük birliği sanayi ürünlerini kapsamış tarımsal ürünler açısından Topluluğa ithali özel bir düzenlemeye tabi ürünlerde serbest dolaşımın gerçekleştirilebilmesi, Türk tarım politikasının OTP'ye uyumu koşuluna bağlanmıştır. OTP'ye uyumda kesin sınırların tespit edilmemesi uyumu güçleştirmiş ve tarımın serbest dolaşım dışında kalmasına neden olmuştur.

Bununla birlikte tarım ürünlerine geçiş dönemi süresince Katma Protokol'ün 6 sayılı ekinde yer "*Geçiş Dönemi Rejimi*" uygulanmıştır. Ayrıca sonradan 1/73 OKK ve 1/76 OKK'ler ile Ülkemiz lehine tavizler alınmıştır. Sonunda 1/80 OKK ile bazı istisnalar dışında OTP'ye dahil ürünler için yürürlüğe konulan Ortak Piyasa Düzenlerine (OPD) dahil ürünlerin tamamında ve bazı işlenmiş tarım ürünlerinde yeni bir taviz rejimi tanınmıştır. Topluluğun, 1981-1987 yılları arasında belirlenecek olan takvime göre gümrük vergilerini 6 yıl içinde aşamalı olarak kaldırması öngörülmüştür. Gümrük indirimleri fındıkta 25 bin ton, kayısı ezmelerinde ise 90 tonluk tarife kontenjanı dahilinde verilmiştir. Domates salçası ve diğer domates konserveleri için 16.500 tonluk sınırlama miktarı belirlenmiştir. Yaş meyve ve sebzelerde indirimli gümrük vergisi uygulaması belli bir takvim dahilinde tespit edilmiştir.

Tarım ürünlerinde ülkemize uygulanan tavizler "ad-valorem" tarifelere özgü olarak verilmiş, Ortak Tarım Politikası'nın uygulama araçlarından olan

referans fiyatı, asgari ithal fiyatı, fark giderici vergi, ithalat takvimleri gibi uygulamalar kapsam dışında kalmıştır. *Tarife dışı engeller (Prelevman)* ise çavdar, kuşyemi, işlem görmemiş zeytinyağı, tulum ve kaşkaval peynirinde sağlanan indirim hariç, taviz kapsamı dışında bırakılmıştır.

4.5.3 Ekonomik Bütünleşme

Katma Protokol, Topluluk ile Türkiye arasında gümrük birliğini aşan, ekonomik bütünleşmeye giden bir birleşme öngörmüştür. Bu nedenle malların serbest dolaşımına ilişkin hükümlerle yetinmeyip aynı serbestiyi sermaye, işgücü ve hizmetler açısından da düzenlemiştir. Ancak bu düzenlemeler bağlayıcı olmadığından geleceği yönelik tasavurlar olmaktan öteye gidememiştir. Katma Protokol'de ayrıca ulaştırma, vergileme ile rekabeti bozucu düzenlemeler alanında mevzuatın yakınlaştırılması ve ekonomi ve ticaret politikalarının uyumlaştırılması gibi hedeflere de yer verilmiştir.

Türkiye'nin 1980 öncesinde dış rekabete kapalı ithal ikameci ekonomik bir yapıya sahip olması Topluluğun serbest ticaret anlayışı ile çelişmektedir. Türkiye iç ve dış ekonomik olumsuz etkilere rağmen Katma Protokol yükümlülüklerini, bazı yıllarda meydana gelen gecikmeleri de telafi edecek şekilde büyük bir kararlılıkla yerine getirmeye devam etmiştir.

Topluluk tarafından Türkiye'ye tanınan hakların, diğer ülkelere tanınan tarife indirimleri ile aşılması halinde bunların otomatik olarak Türkiye'ye genişletilmesi hükme bağlanmışken Topluluk mevzuatı bakımından Türkiye'nin gelişmiş ülke kabul edilerek genel preferanslar sistemi içerisinde tarife indirimlerinden yararlandırılmaması, Protokol'den kaynaklanan hakların aşınmasına neden olmuştur.

AKÇT ile yapılan “Çerçeve Anlaşma” uygulama anlaşmasının 1 Ağustos 1996 yılına kadar hayata geçirilememesi AKÇT kapsamındaki ürünler (bazı demir çelik ürünleri) açısından tavizli ticaret rejimini engelleyerek Türkiye’yi olumsuz etkilemiştir.

Türkiye’nin tarım politikasını Ortak Tarım Politikası’na yakınlaştırmak şeklinde olan yükümlülüğü, tarım ürünlerine sanayi ürünlerine nazaran farklı bir sistemin uygulanmasına ve bu sektörün farklı değerlendirilmesine yol açmıştır.

Böylece ortaklık sürecinin ilk 30 yılında yeterince geliştirilemeyen söz konusu ticari ilişkileri daha zengin bir boyuta taşıma ve yeni bir hız kazandırma işlevi, 1996’da uygulamaya giren Gümrük Birliği’ne devredilmiştir.

4.6 Mali Protokoller

Birinci Malî Protokol: Protokol 1964-1969 dönemini kapsamaktadır. Hazırlık dönemi içinde Türk ekonomisinin güçlendirilerek geçiş ve son dönem şartlarını yerine getirmesini sağlamak amacıyla Türkiye’ye 175 milyon ECU’lük kredi hakkı tanınmıştır.

İkinci Malî Protokol: Protokol, 1971-1977 dönemini kapsamaktadır. Tanınan 195 milyon ECU’lük kredinin 175 milyon ECU’luk kısmı kamu sektörü projelerine ve 20 milyon ECU’luk kısmı ise özel sektör projelerine özel şartlı kredi olarak ayrılmıştır.

Üçüncü Malî Protokol: Protokol 1979 yılında yürürlüğe girmiş, Aralık 1982 sonu itibarıyla, 220 milyon tutarındaki özel şartlı kredinin tamamı altyapı projelerine tahsis edilmiştir.

Dördüncü Mali Protokol: Ortaklık Konseyi'nin 30 Haziran 1980 tarihli toplantısında, Dördüncü Mali Protokol ile 5 yıllık bir dönem için 600 milyon ECU tutarında bir mali yardımın yapılması öngörülmüştür. Kasım 1981'de siyasal nedenlerle dondurulmuş, 6 Haziran 1990'da ise Komisyon tarafından Konsey'in onayına sunulmuştur. Ancak bugüne kadar bir işlerlik kazanamamıştır. Bu süre içinde, başlangıçta finansmanı öngörülen projelerin finansman ihtiyaçlarını karşılamak açısından artık yetersiz kalmış, ayrıca, Türkiye'nin dünya kredi piyasalarındaki güvenilirliğinde meydana gelen artış nedeniyle bu tutarın Türkiye'nin toplam dış finansman ihtiyacı içindeki nisbi önemi azalmıştır.

4.7 Katılım Başvurusu ve Geçiş Sürecinin Tamamlanması

1980'li yıllardan itibaren dünyadaki ekonomik ve politik eğilimlere ve bu çerçevede gelişen yapısal değişikliklere paralel olarak, Türkiye'de serbest piyasa ekonomisine geçilmiş, bu çerçevede yapısal reformlar başlatılmıştır. Bu dönüşüm programının uzun vadeli hedefleri:

- Ekonominin her yönüyle liberalleştirilmesi,
- Fiyat, faiz ve döviz kurlarının belirlenmesinde serbest piyasa ilkelerinin esas alınması,
- Ekonomik faaliyetlerde kamu müdahalesinin en aza indirilmesi,
- Ekonomide özel sektöre öncü görev yüklemek,
- Yabancı yatırımları teşvik etmek olarak özetlenebilir.

Topluluktan bağımsız olarak uygulamaya konulan; serbest piyasa koşullarına uyum, dış ticaretin liberalleştirilmesi, kambiyo rejiminde liberalizasyon ve esnek döviz kuru uygulaması, alt yapı yatırımlarının

artırılması, yabancı sermayenin teşvik edilmesi, KİT'ler ve devlet tekellerine ilişkin politika değişikliğine gitmek, özelleştirme programları ve serbest bölgelerle ilgili düzenlemeler yapmak şeklinde beliren liberalizasyon politikalarıyla sağlanan entegrasyon, tam üyelik yolunda Türkiye'nin elini güçlendirmiştir.

Bunun sonucunda Ortaklık ilişkisinden bağımsız olarak, AET'yi kuran Roma Antlaşması'nın 237, AKÇT Antlaşması'nın 98 ve EURATOM Antlaşması'nın 205 inci maddelerine istinaden 14 Nisan 1987 tarihinde Türkiye erken tam üyelik başvurusunda bulunmuştur. Konsey, başvuruya ilişkin görüşün hazırlanması amacıyla konuyu Komisyon'a sevk etmiştir. Komisyon'un sunduğu Görüş, AT Bakanlar Konseyi'nin 5 Şubat 1990 tarihli toplantısında onaylanmıştır. Görüş'te; Topluluğun Tek Pazar, Ekonomik ve Parasal Birlik ile, Avrupa Siyasi Birliği ilerlemekte olduğunu, genişleme sürecinde olumsuz etki meydana getirecek olması nedeniyle, yeni katılma müzakerelerine başlanmasının uygun görülmediği belirtilmiştir. Başvuru, Türkiye'nin geniş bir alana ve büyük bir nüfusa sahip, genel gelişmişlik düzeyinin Topluluk ortalamasından düşük olması nedeniyle daha çok öneme sahiptir. Türkiye ekonomisinin 1980'den sonra kaydettiği gelişme olumlu karşılanmakla birlikte;

– Kişi başına düşen milli gelirin satın alma paritesi itibariyle Topluluktaki ortalamanın 1/3'i düzeyinde bulunması,

– Hızlı bir nüfus artışı ve işgücünün % 50'den fazlasının tarımda istihdam edilmesi ve sosyal güvenlik alanındaki normların yetersizliği,

– Dış borçlarını istikrara kavuşturmuş ve ödemeler dengesi sorunlarını çözümlemiş olmasına rağmen, yüksek enflasyon oranlarının varlığı,

– Sanayide yüksek koruma oranları ile yeni bir tür vergi olarak nitelenen fonların varlığı gibi hususların Topluluğun yükümlülüğünü artıracığından bahsedilmektedir.

Ayrıca Topluluk yapısal fonlarından Türkiye’ye yapılması gerekecek ödemeler de, bir sorun olarak gösterilmektedir. Yukarıda sayılan ekonomik ve sosyal problemlerin yanı sıra, insan hakları, azınlıkların kimliği, tüm siyasi oluşumların ve sendikaların kamu yaşamına dahil edilmesine dair kuralların tam tesis edilmemiş olması gibi etkenlere de yer verilen raporda, tam üye olan Yunanistan ile Türkiye arasında Kıbrıs’a ilişkin sorunlar gündeme taşınmaktadır. Sonuç olarak Görüş’te;

– Tam önemli bir değişim sürecinde bulunan Topluluğun, yeni katılma müzakerelerine girmesinin uygun olmadığı,

– Türkiye’nin mevcut ekonomik ve politik durumunun katılma müzakerelerine başlamasına uygun olmadığı,

– Topluluğun, Türkiye ile işbirliğini sürdürmesinde ve geliştirmesinde, Türkiye’nin siyasi ve ekonomik modernleşme sürecini tamamlamasında çıkarı bulunduğu”, özellikle vurgulanmakta ve Türkiye’nin Topluluğa katılmaya “ehil” olduğu tespit edilmektedir.

Tarafların karşılıklı bağımlılık ve entegrasyonunun güçlendirilmesi olanağını sağlayacak önlemler önerilmektedir. Bu önlemler; Gümrük birliğinin tamamlanması, Mali işbirliğinin tesisi ve yoğunlaştırılması, Sanayi ve teknolojik işbirliğinin geliştirilmesi, Siyasi ve kültürel bağların derinleştirilmesi, olarak özetlenebilir.

Ad-Hoc Komite Toplantıları

Türkiye, 1988 yılı Kasım ve Aralık Aylarında yapılan Ad-Hoc Komite toplantılarında, özellikle gümrük vergisi indirimlerini ve Topluluk Ortak Gümrük Tarifesine uyumu, 1989 yılından itibaren hızlandırılmış bir takvim çerçevesinde yerine getireceğini açıklamıştır.

İşbirliği Programı

Bahse konu Komisyon Görüşü 5 Şubat 1990'da Konsey tarafından onaylanmış, bu esnasında, işbirliği konusunda somut önerilerin istenmesi üzerine, Komisyon'un 6 Haziran 1990 tarihinde Konsey'e sunduğu İşbirliği Programı (Matutes Paketi ve eki bildiri) dört bölümden oluşmaktadır:

- 1995 sonuna kadar Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesi,
- Gümrük Birliğine doğrudan ve dolaylı şekilde bağlı alanların bütününde işbirliğinin yoğunlaştırılması,
- Mali işbirliğinin yeniden başlatılması,
- Siyasi işbirliğinin geliştirilmesidir.

Gümrük Birliği, tarafların ekonomileri arasında yakın bir bütünleşme sağlayacak araç olarak ortaya konulmaktadır. Öte yandan, 1996 yılından önce Türkiye'nin Topluluk Ortak Ticaret Politikası Araçlarından haberdar edilme yöntemlerinin oluşturulması gerektiği hatırlatılmaktadır. Ayrıca, AKÇT ürünlerinin ticaretindeki engellerin kaldırılmasına dikkat çekilmektedir. Gümrük Birliği'nin başlangıçta tarım ürünlerini kapsayamayacağı, ancak, fikri ve sınai mülkiyetin korunması, rekabet, vergilendirme ve mevzuat uyumu gibi konuların malların serbest dolaşımı açısından son derece önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Komisyon, reform ve modernleşme sürecini teşvik etmek üzere, Türkiye'ye teknik yardım sağlanması ve işbirliğinin başlatılması, bu yolla Türkiye'nin Topluluk mevzuatına daha iyi uyum sağlayacağı hususları üzerinde durmaktadır. Bu nedenle, makroekonomik ve parasal politika, sanayi, tarım, hizmetler (özellikle mali hizmetler), ulaştırma, telekomünikasyon, enerji, çevre, bilim ve teknoloji, sosyal konular, turizm, eğitim, kültür ve görsel-ışitsel medya öncelikli alanlar olarak ortaya konulmaktadır. Bu gelişmelerden sonra, 1992 yılı Çalışma Programı oluşturulmuş ve 21 Ocak 1992 tarihinde imzalanmıştır.

Türkiye, nihayet 9 Kasım 1992 tarihli Ortaklık Konseyi toplantısında, tam üyelik hedefi için gerekli bir araç olan Gümrük Birliği'nin geçiş döneminin sona ereceği 1996 yılı itibariyle tamamlanması açısından gerekli yükümlülüklerin yerine getirileceğini açıklamıştır. Buna karşılık Topluluk da, 1992 Lizbon ve 1993 Kopenhag Zirve sonuçları çerçevesinde, Ortaklık Anlaşması'na uygun bir biçimde işbirliğinin artırılarak devam ettirileceğini vurgulamıştır.

KAYNAKLAR

- *AYDOĞAN Metin, Avrupa Birliği'nin Neresindeyiz? Ekim, 2004*
- *BOZKURT Enver, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, 2007*
- *BOZKURT Enver, ÖZCAN Mehmet, KÖKTAŞ Arif, Avrupa Birliği Hukuku, 2008*
- *CANPOLAT İbrahim S. Uluslarüstü Siyasal Sistem: Avrupa Topluluğu-Avrupa Birliği, 1994*
- *MANİSALI Erol, Hayatım Avrupa-Ortak Pazar'dan AB'ye, 2006*
- *YALÇINTAŞ Nevzat, Avrupa Birliği ve Türkiye, 2006*
- *<http://www.abgs.gov.tr>*
- *<http://www.dpt.gov.tr>*
- *<http://www.dtm.gov.tr>*
- *<http://ekutup.dpt.gov.tr>*

5 1/80 SAYILI ORTAKLIK KONSEYİ KARARI*¹

5.1 1/80 OKK Başlangıç Kısmı

Ortaklığın Geliştirilmesine ilişkin 19 Eylül 1980 tarihli 1/80 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı; Ortaklık Konseyi, Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Türkiye arasında bir Ortaklık yaratan Anlaşmayı göz önünde bulundurarak, Ortaklığın canlandırılması ve geliştirilmesinin, 5 Şubat 1980'de kararlaştırıldığı üzere, Ortaklığın tüm güncel sorunlarını kapsamayı ve bu sorunların çözümlerinin araştırılmasında, Topluluk ve Türkiye arasındaki ortaklık bağlarının özel durumunun hesaba katılması gerektiğini dikkate alarak; Tarım alanında, Topluluğa ithal edilen Türk ürünlerine uygulanan gümrük vergilerinin kaldırılmasının arzu edilen sonucu elde etmeyi ve Türkiye'nin Topluluğun genişlemesinin etkileri ile ilgili kaygılarını hafifletmeyi sağlayacağını; tarım ürünlerinin serbest dolaşımının gerçekleşmesi için gerekli ön koşul olan Katma Protokolün 33'üncü maddesindeki hükümlerin uygulamaya konmasının ayrıca gerektiğini; getirilen düzenlemelerin Topluluğun ortak tarım politikası ilkelerine ve mekanizmalarına riayet edilerek uygulanma zorunluluğunu dikkate alarak; Sosyal alanda, Taraflardan her birinin uluslararası yükümlülükleri çerçevesinde, yukarıdaki mülhazaların, işçilerin ve aile bireylerinin tâbi olduğu rejimi, 2/76 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile getirilen düzenlemelerin ilerisine götürmeyi gerekli kılacağını; öte yandan sosyal güvenliğe ve genç işçilerin değişimine ilişkin hükümlerin uygulanması gerektiğini dikkate alarak; Ortaklığın gelişmesinin, Ortaklık Anlaşmasının hedeflerini, özellikle Türkiye'nin değişik sektörlerdeki ekonomik kalkınmasına Topluluk desteği sağlamak yoluyla, gerçekleştirmeyi

---

* Hazırlayan: Betül ULUCAN, AB Uzmanı

¹ OJ: L. No: 65, Tarih: 11.03.1981, Celex Number: 21981A0120 (01)

kolaylaştıracak ekonomik, teknik ve mali iş birliğinin tesisini gerekli kılacağını dikkate alarak, Aşağıdaki gibi karar vermiştir:

5.2 OKK'nın Tarımla İlgili Bazı Maddeleri

Madde 1

Topluluk ve Türkiye arasındaki Ortaklığın, 5 Şubat 1980 tarihli Ortaklık Konseyinin öngördüğü alanlarda, yeniden canlanmasını ve gelişmesini sağlamayı hedefleyen tedbirler aşağıdaki bölümlerde yer almıştır.

Madde 2 (Bölüm I, Tarım)

1. Topluluk, ortak tarım politikası kapsamına giren Türkiye menşeli ürünlerin Topluluğa ithalatında uygulanan gümrük vergilerinin, altı yıllık bir süre içinde tedrici olarak kaldırılması için gerekli tedbirleri alır.

2. Yukarıda anılan gümrük vergilerinin kaldırılması için gerekli takvim, düzenlemeler ve şartlar 3. ve 4. maddelerde hükme bağlanmıştır.

Madde 3

1. Gümrük vergisi uygulanabilen ürünlerde:

a. % 2 veya daha düşük vergiler 1 Ocak 1981 tarihinde kaldırılır.

b. % 2 den yüksek vergilerin kaldırılması aşağıdaki takvime göre dört kademedede yapılır.

Takvim İndirim oranı

1.1.1981'den itibaren % 30

1.1.1983'den itibaren % 60

1.1.1985'den itibaren % 80

1.1.1987'den itibaren % 100

c. Tarife indirimi sürecinin herhangi bir aşamasında, % 2 veya daha düşük bir seviyeye ulaşan vergiler kaldırılır.

2. Topluluk mevzuatının, bir ithalat fiyatına uyulmasını öngördüğü ürünlerde, tercihli tarifenin uygulanması, söz konusu fiyata uyulmasına bağlıdır.

3. Ekte yer alan ürünlerde yapılacak gümrük vergileri indirimi, iki tarafın çıkarları göz önünde tutularak, miktarlara veya mevsimlik takvimlere ilişkin şartları da içerir.

Bu fıkranın uygulanması için gerekli düzenlemeler, Topluluk ile Türkiye arasında yapılacak mektup teatisi ile belirlenir.

Akit taraflardan birinin isteği üzerine, bu hükümlerin işleyişi konusunda Ortaklık Konseyinde danışmalar yapılır.

4. Türkiye'den ithal edilen mallara Topluluğun fiilen uyguladığı gümrük vergilerinin tedricen kaldırılması, Topluluğun ortak tarım politikasının ilke ve mekanizmalarına halel getirmez.

Madde 4

1. Topluluk tarafından, 2. ve 3. maddelerde öngörüldüğü şekilde gümrük vergilerinin kaldırılması, Türkiye'nin Katma Protokolün 43 ilâ 47. maddelerinde belirtilen normal rekabet şartlarına uymasına bağlıdır. Belirli bir ürün bakımından, söz konusu maddelerde yer alan ilkelerle bağdaşmayan, damping, yardım veya tedbirin tespit edilmesi halinde, aynı maddelerde öngörülen diğer tedbirler saklı kalmak üzere, damping, yardım veya diğer

tedbirlerin uygulaması sona erene kadar, Topluluk söz konusu ürünün ithalatında indirimsiz gümrük vergisi uygulayabilir.

2. Topluluk piyasasının, gümrük indirimi uygulanan Türk ihraç ürünlerinin miktarı veya fiyatından dolayı olumsuz etkilenmesi veya etkilenme tehlikesiyle karşılaşması durumunda, Ortaklık Konseyinde en kısa sürede danışmalarda bulunulur; bu durum, aciliyet halinde, Topluluk kurallarının öngördüğü tedbirlerin uygulanmasını engellemez.

Madde 5

1. Katma Protokolün 33. maddesinin uygulanmasını kolaylaştırmak üzere, Topluluk ve Türkiye:

a. Ortaklaşa bir Topluluk tarımsal mevzuatını inceleme programı hazırlar;

b. Türkiye tarımsal ekonomisi ve mevzuatı ile Türkiye pazar ve fiyat sisteminin derinlemesine bir analizini ve bunların yürürlükteki Topluluk sistemi ile karşılaştırılmasını gerçekleştirir;

c. Türkiye'nin Topluluk sistemini tedrici olarak uygulayacak duruma gelmesi için, kendi sistemini Topluluk sistemiyle uyumlu hale getirmeye hazır olduğu tarımsal sektörleri saptar;

d. Uyum süreci ilerledikçe, ilgili sektörde tarımsal ürünlerin serbest dolaşımının gerçekleşmesini sağlayan şartları, özellikle Topluluk sisteminin uygulanmasını ve fiyat eşitliğini dikkate alır.

2. Tarım politikasının oluşturulması veya daha sonraki gelişimi sırasında, Topluluk, Türk tarımının çıkarlarını göz önünde bulundurur.

Taraflar arasında, bu amaca katkıda bulunan her tür bilgiyi birbirlerine aktarmalarını sağlayacak uygun bir danışma mekanizması kurulabilir.

3. 1. fıkranın uygulanması için, Ortaklık Komitesi ad hoc bir Çalışma Grubunun kendisine yardımcı olmasını istemeye yetkilidir.

Madde 19 (Bölüm III, Ekonomik ve Teknik İş Birliği)

Türkiye tarafından, Türkiye ile Topluluk arasındaki mevcut ekonomik bağları, geniş bir çerçevede ve Tarafların karşılıklı çıkarlarına uygun olarak, mümkün olduğu kadar kuvvetlendirmek için gösterilen çabaları tamamlamak suretiyle Türkiye'nin kalkınmasına katkıda bulunmak amacıyla, Akit Taraflar arasında bir iş birliği oluşturulur.

Madde 20

1. İş birliği, özellikle Türkiye tarafından hazırlanan yatırım projelerini hazırlayıcı ve tamamlayıcı faaliyetleri ve bilhassa, Mali Protokol çerçevesinde gerçekleştirilen işlemleri kapsar.

2. İş birliği, özellikle endüstri, enerji, tarım ve eğitim alanlarını kapsar. İş birliği, ayrıca, Türkiye'nin yatırım projelerinin hazırlanmasında teknik yardım yapılması hususunu da kapsar.

3. Ortaklık Konseyi, işbirliği yapılacak başka alanlar da belirleyebilir.

Madde 21

İşbirliği gerçekleştirilirken, Türkiye'nin Kalkınma Planı ve Programlarındaki hedefler ve öncelikler özellikle göz önünde tutulur.

Madde 22

Akit taraflar, karşılıklı çıkarlarına uygun ve bu Kısımdaki maddelerin amaçları ile uyum içinde bulunan iş birliği ve yatırım sözleşmelerinin uygulanmasını teşvik eder.

Madde 25

1. Tarafların tarımsal üretimlerinin birbirini tamamlayan özelliği dikkate alınarak, Türkiye ve Topluluk arasında tarım alanındaki iş birliği özellikle aşağıdaki amaçlara yönelik olacaktır:

- Üretken kapasitenin ve tekniklerin iyileştirilmesi yoluyla üretimin geliştirilmesi;

- Su kaynaklarının değerlendirilmesi ve modern sulama yöntemlerinin kullanılması;

- Aşılama tekniklerinin yaygınlaştırılması ve yerel tüketimin artırılması için belirli

ürünlerin geliştirilmesi;

- Kırsal kalkınmanın desteklenmesi ve ürünlerin pazarlanması ve satışı için tarımsal yapılar ve yöntemlerin iyileştirilmesi.

2. Ortaklık Komitesi, bu amacın ve özellikle aşağıdaki hususların gerçekleştirilmesi için uygun yöntemleri araştıracaktır:

- Uzman ve araştırma ekipleri değişimi ile her iki tarafı da ilgilendiren alanlardaki konularda sempozyumlar veya bir günlük seminerler düzenlenmesi yoluyla, her iki tarafı ilgilendiren sektörlerdeki bilgi değişiminin teşvik edilmesi;

-Tarımsal araştırma ve eğitim hizmetleri ile bağlantılı biçimde, danışmanlık hizmetlerini düzenleme yöntemlerinin oluşturulması;

-Tarımsal kalkınmanın bölgesel kalkınma ile bütünleştirilmesi, standardizasyon ve üreticilerin teşkilatlanması hususlarındaki yöntemlere ilişkin projelerin uygulanması.

Madde 27

1. Ortaklık Komitesi, iş birliğinin hedeflerine ulaşmak için, elde edilen sonuçları düzenli olarak inceler ve iş birliğinin genel yönünü belirleyen Ortaklık Konseyine rapor eder.

2. Ortaklık Komitesi, yukarıdaki maddelerde belirtilen alanlarda işbirliğini gerçekleştirmeye yönelik araç ve yöntemleri araştırır.

Madde 28

1. Topluluk, bu Kısımda belirtilen amaçlarla uyum içinde olan ve Türkiye'nin kalkınmasını gerçekleştirmeye katkıda bulunan projelerin finansmanına katılır.

2. IV. Mali Protokolün yürürlüğe girişinden itibaren, 1. fıkrada öngörülen finansmana katılma, söz konusu Protokolde belirtilen çerçeve ve şartlarda gerçekleşir.

Madde 29

Akit taraflardan her biri, bu Karar hükümlerinin uygulanması için gerekli ve kendi sorumluluklarına giren tedbirleri alır.

5.3 1/80 OKK Eki Ürün Listesi (Madde 3/3)

OGT Başlık No.	Ürünün Tanımı
07.01	Taze veya dondurulmuş sebzeler: A. Patates: II. Turfanda patates F.Baklagiller (kabuklu veya kabuğu ayıklanmış): II. Fasulye (Phaselous türü) y.III. Diğer: - Çalı fasulyesi (Vicia faba major L.) y.H. Soğan, arpacık soğanı ve sarımsak: - Soğan y.T. Diğer: - Patlıcan - Kereviz - Kabak - Bal kabağı Taze veya kuru üzüm: A. Taze: I. Sofra üzümü
08.04	
08.05	08.01 numaralı başlık altında yer almayan kabuklu yemişler (taze veya kuru, kabuklu veya kabuğu ayıklanmış) : y.G. Diğer: - Fındık Taze çekirdekli meyve:
08.07	D. Erik
y.08.09	Diğer taze meyve: - Kavun - Karpuz
20.02	Sirke veya asetik asitle hazırlanan veya muhafaza edilenler dışındaki sebzeler: C. Domates
20.06	Sair şekilde hazırlanan veya muhafaza edilen meyve (ilâve şeker veya alkol içersin içermesin): B. Diğer: II. İlâve alkol içermeyen: c) ilâve şeker içermeyen ve paketlenme sırasında net ağırlığı: 1. 4,5 kg veya daha fazla olan: y.aa) Kayısı - Özü

5.4 Değerlendirme

1963 tarihli Ankara Anlaşması, 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile 1/80, 1/95 ve 1/98 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararları, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında tarım alanındaki ilişkilerin çerçevesini belirlemektedir. Ankara Anlaşması'nda “Ortaklık Rejimi”nin, Topluluğun Ortak Tarım Politikasını gözönünde bulunduran özel usullere göre, tarım ve tarım ürünlerini kapsadığı belirtilmiştir. Topluluk, Ankara Anlaşması ile tek taraflı olarak Türkiye çıkışlı bazı tarım ürünlerine indirimli tarife kontenjanları tanımıştır.

Burada önemli olan nokta; her ne kadar OTP uyumu açısından dikkate değer bir yol kat edilmemişse de, Ankara Anlaşması'ndan itibaren Türkiye kaynaklı tarım ürünlerine AB pazarına tek yönlü tercihli giriş imkanı sağlanmış olmasıdır. Bu uygulamaların en kapsamlısı ise, 1/80 sayılı OKK çerçevesinde, Türkiye menşeli tarım ürünlerinin tamamına sağlanmış olan advalorem² tabiatlı vergi muafiyetidir.

1/80 sayılı OKK ile Topluluk, Türkiye çıkışlı tarım ürünlerinden aldığı vergileri 1 Ocak 1981 tarihinden başlamak üzere, 1 Ocak 1987 tarihine kadar dört aşamada kaldırmaya karar vermiştir. Ayrıca, yeni bazı tarım ürünlerine takvime bağlı olarak muafiyet tanımıştır. Daha sonra bu kararlar yapılmaması öngörülen son iki indirim, birer yıl önceye kaydırılmıştır.

5.5 1/80 Sayılı Kararın Dış Ticaretimize Etkileri

Yukarıda da belirtildiği üzere, Türkiye-AB İlişkileri 1973'ten itibaren bozulmaya başlamış; 1977 ortalarında ise durma noktasına gelmiştir. Bunda şu noktalar üzerindeki anlaşmazlıkların etkisi olmuştur:

---

² Advalorem: Belli bir yüzde öngörülerek vergi alınması

- Topluluğun, Akdeniz Politikası çerçevesinde, bazı Akdeniz ülkelerinin tarım ürünlerine ayrıcalıklar tanınırken, ortak üye olmasına karşın Türkiye'ye bu ayrıcalıkları tanımaması,
- Topluluğun 1987'den itibaren Türkiye çıkışlı tarım ürünlerine gümrük vergilerini tümüyle kaldırmasına rağmen, değişik korumacılık yöntemlerine başvurması,
- 1 Ocak 1981'de Topluluğa katılan Yunanistan'ın rakip ürünleri Topluluk pazarlarına ihraç etmesi ve ileride Türkiye'nin yapacağı tam üyelik başvurusunu veto etme olasılığı.
- Bütün bu olumsuzluklara ilave olarak Türkiye, Kıbrıs Barış Harekâtı ve petrol krizi sonrasında yaşanan ekonomik kriz nedeniyle üzerine düşen görevleri yerine getirmekte zorlanmış; 1976'nın son günlerinde, ilişkilerin tek yanlı olarak geçici bir süre dondurulmasını gündeme getirmiştir. Topluluk ise, Türkiye'nin bu başvurusunu 1979 Eylül'ünde dikkate almış ve bundan sonra ilişkilerin beş yıl süreyle askıya alınacağını bildirmiştir. Buna rağmen, 1980'de Ortaklık Konseyi toplantısı yapılmış ve bu toplantıda işçilerin serbest dolaşımı ve bazı tarım ürünlerine konan gümrük vergilerinin 1987 yılına kadar sıfırlanması kararlaştırılmıştır. Fakat bu toplantının üzerinden fazla zaman geçmeden, 12 Eylül 1980'den sonra Topluluk ile tüm ilişkiler beş yıl boyunca kesilmiştir.

1980'li yıllarda Topluluğun tarım ürünlerinde gümrük vergilerini aşamalı olarak sınırlamış olmasına rağmen, tarımsal ihracat 70'lerde sanayi ihracatında olduğu gibi, bu tür bir ticari ayrıcalığı yeterince değerlendirip, kayda değer bir atılım gerçekleştirememiştir. 80'lerin başında 800 milyon dolar civarında olan

Türkiye'nin Topluluğa tarım ürünleri ihracatı, on yıl içerisinde ancak % 63'lük bir artış gösterebilmiş ve 1.3 milyar dolara yükselmiştir. Oysa, aynı dönem içerisinde Türkiye'nin Topluluğa genel ihracatı beş kattan fazla artarak 1.3 milyardan yaklaşık 7 milyar dolara yükselmiştir.

Türkiye'nin tarım ürünleri ihracatındaki oldukça sınırlı gelişmeye karşın Topluluğun Türkiye'ye yaptığı tarım ürünleri ihracatında, Türkiye'nin "24 Ocak İstikrar Programı" çerçevesinde ithalat rejiminde gerçekleştirilen serbestleşmenin de etkisiyle çok önemli artışlar olmuştur. Örneğin; 80'lerin başında yalnızca 40-50 milyon dolar düzeyinde bulunan söz konusu ithalat, 90'ların başında 300 milyon doları aşmıştır. Tarım ürünleri ihracat artışının sınırlı bir düzeyde kalması çok daha değişik unsurlara bağlıdır. Bunların en önemlileri şöyle sıralanabilir:

- Topluluğun, Ortak Tarım Politikası sayesinde 1980 sonrasında ihracatçı bir konuma gelmesi ile ithalat artışının giderek yavaşlaması,
- Belirli bir refah düzeyine ulaşan ve nüfus artışları durma noktasına gelen Topluluk ülkelerinde tarım ürünlerine olan talep artışlarının zayıflaması,
- Topluluğun 1980 sonrasında, Yunanistan, İspanya ve Portekiz gibi tarım ürünlerinde Türkiye'nin rakipleri olan Akdeniz ülkelerini bünyesine alması,
- Türkiye'nin rekabet üstünlüğünün bulunduğu ürünlerde çok sayıda tarife dışı engel konması, (Örneğin; domates salçası, fındık, kayısı ezmesi gibi ürünlerde "kota", kuru üzüm ve incir gibi kurutulmuş meyve ve sebzelerde "asgari ithal fiyatı", taze meyve ve sebzelerde "ihracat takvimleri" ve "sağlık normları" gibi.)

- Türk tarım üreticilerinin Topluluktaki talep değişmelerine ayak uyduramaması ve Topluluğun kendilerine sunduğu ticari ayrıcalıklardan yeterince yararlanamaması,
- Dünyada arzın talebi aşması,
- 1980 sonrası uluslararası tarım piyasalarında yaşanan “sübvansiyonlar savaşı” ve ardından gelen fiyat düşüşleri.

KAYNAKLAR

- *KARLUK Rıdvan, Avrupa Birliği ve Türkiye, Beta Yayınları, İstanbul, 2003.*
- *BOZKURT Enver, ÖZCAN Mehmet, KÖKTAŞ Arif, Avrupa Birliği Hukuku, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.*
- *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara, 2002.*
- *ERHAN Çağrı, ARAT Tuğrul, Türk Dış Politikası I. Cilt, 2001.*
- *ŞAHİNÖZ Ahmet, ATAUM Ders Notları, AB-Türkiye Ticari İlişkiler ve Gümrük Birliği, Ankara, 2000.*
- *<http://www.tcberlinbe.com>*
- *<http://www.deltur.cec>*
- *<http://www.turkishembassy.dk>*
- *<http://www.uni-koeln.de>*
- *<http://www.elma.liged.org.tr>*
- *<http://www.atb.gov.tr>*
- *<http://www.gidasanayii.com>*
- *<http://www.foreigntrade.gov.tr>*
- *<http://www.ikv.org.tr>*
- *<http://www.ekutup.dpt.gov.tr>*

C. TÜRKİYE-AB (AET) ORTAKLIĞININ SON AŞAMASI (1996-...)

6 1/95 SAYILI TÜRKİYE-AT ORTAKLIK KONSEYİ KARARI*

Giriş

1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı, koşulları Katma Protokol ile belirlenmiş bulunan Geçiş Dönemini sona erdirmekte, Gümrük Birliğinin henüz tamamlanmamış unsurları ile bu entegrasyonun tamamlanmasından sonra işlerliğini sağlamaya yönelik tedbirleri ve takvimi içermekte ve aynı zamanda Katma Protokol ile üstlenilen yükümlülükleri derinleştirmekte ve pekiştirmektedir. Özetle Ortaklık Konseyi, bu kararıyla 01.01.1996 tarihi itibarıyla Katma Protokolün geçiş dönemini sona erdirerek, Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliğinin gerçekleştirilmesini kararlaştırmaktadır.

Gümrük Birliği Kararı, gerek ülkemizin Topluluğa tam üyelik hedefi, gerek Topluluğun özellikle Tek Pazarın tesisi ve Maastricht Antlaşması sonrasında entegrasyon sürecinde kaydettiği mesafe dikkate alınarak, Ortaklık Anlaşmalarında öngörülenden daha kapsamlı bir düzenleme içermektedir.

Bu karar ile sanayi ürünlerinde ithalatta ve ihracatta uygulanan gümrük vergileri, eş etkili vergiler, miktar kısıtlamaları ve eş etkili tedbirler, Kararın yürürlüğe girdiği 1 Ocak 1996 tarihinden itibaren kaldırılmış, üçüncü ülkelere karşı ithalat, ihracat ve tekstil politikasına ilişkin Topluluk mevzuatına uygun

---

* Hazırlayan: Şebnem TÜZÜN KEZER, AB Uzmanı

tedbirler benimsenmiş, işlenmiş tarım ürünlerindeki sanayi payı sıfırlanmış, belli konulardaki mevzuatın belli tarihlerde uyumlaştırılması, Türkiye'nin beş yıllık bir dönemle, AB'nin üçüncü ülkelerle yapmış olduğu otonom ve tercihli anlaşmaları, karşılıklı yarar temelinde üstlenmesi kararlaştırılmıştır.

Bu çerçevede, temelinde taraflar arasında malların serbest dolaşımını ve üçüncü ülkelere karşı ortak gümrük tarifelerinin uygulanmasını öngören bir entegrasyon olan Türkiye-AB Gümrük Birliği, AB'de ticaret ve rekabet politikalarında kaydedilen gelişmeler doğrultusunda, Türkiye'nin bu politikalara da uyumunu öngören bir nitelik kazanmıştır. Serbest ticaret modellerinden farklı olarak Türkiye-AB Gümrük Birliği, taraflar arasında malların serbest dolaşımı esasına dayanmakta olduğundan, ticareti etkileyen birçok alanda mevzuatın ve uygulamaların yakınlaştırılmasını öngörmektedir.

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, 66 madde, bazı maddelere ilişkin ortak ya da tek taraflı 17 Bildirim ve 10 Ekten oluşmaktadır. Karar, aşağıdaki bölüm başlıkları altında Gümrük Birliğinin tamamlanması ve işleyişine ilişkin hükümler içermektedir.

- Malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası
  - Gümrük vergilerinin, miktar kısıtlamalarının ve eş etkili vergi ve tedbirlerin kaldırılması,
  - Ticarete teknik engellerin kaldırılması,
  - Ticaret Politikası ve Ortak Gümrük Tarifesi,
  - Hassas ürünler,
  - Topluluğun tercihli rejimlerinin Türkiye tarafından üstlenilmesi,
  - İşlenmiş tarım ürünleri ithalatında uygulanacak sisteme ilişkin mevzuat.
- Türkiye'nin Topluluk Ortak Tarım Politikası'na uyumu ve tarım ürünleri ticaretinde uygulanacak tercihli rejim

- Gümrüklere ilişkin hükümler, Türkiye'nin Topluluk Ortak Gümrük Kodu'na uyumu ve karşılıklı idari işbirliği
- Mevzuat uyumu
  - Fikri, sınai ve ticari mülkiyetin korunması
  - Rekabet kuralları ve mevzuat yakınlaştırılması
  - Devlet yardımları
  - Tekeller
  - Ticari korunma araçları
- Kamu alımları
- Vergilendirme
- Kurumsal hükümler
- Uyuşmazlıkların çözümü
- Genel ve son hükümler

Ortaklık Konseyi'nin 6 Mart 1995 tarihli toplantısında 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararının yanı sıra,

- Taraflar arasındaki ilişkilerin Ortaklık Anlaşması'nın öngörmediği alanlarda da güçlendirilmesini amaçlayan bir Tavsiye Kararı,
- Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı, 1 Ocak 2001 tarihine kadar Ortak Gümrük Tarifesinin üzerinde vergi uygulayacağı hassas ürünleri içeren 2/95 sayılı Karar,
- Türk ekonomisinin Gümrük Birliğine bağlı olarak geçireceği değişiklikler esnasında ihtiyaç duyacağı mali yardım ve işbirliğinin çerçevesini belirleyen Topluluk Deklarasyonu kabul edilmiştir.

Ortaklığın geliştirilmesine ilişkin Tavsiye Kararı'nda, tarımla ilgili olarak; tarım ürünlerinde karşılıklı taviz müzakerelerinin 1995 yılı içinde tamamlanması hususu yer almaktadır.

6 Mart 1995 tarih ve 1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi Kararı, bir gecikmeye uğramaksızın, 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

6.1 Kararın Kapsamı

6.1.1 Malların Serbest Dolaşımı ve Ticaret Politikası

Malların serbest dolaşımı ve ticaret politikası ile ilgili hükümler, tarım ürünü dışında kalan, Türkiye'de ya da Toplulukta üretilen ya da üçüncü ülke kaynaklı olup serbest dolaşıma konu olan ürünlere uygulanır.

Madde 2

Bu Kısımın hükümleri Ortaklık Anlaşmasınının 11. maddesinde tanımlanan tarım ürünleri dışında kalan ürünlere uygulanır. Tarım ürünleriyle ilgili özel hükümlere bu Karar'ın II. Kısmında yer verilmiştir.

Madde 3

- 1. Bu Kısımın hükümleri:*
- 2. Topluluk'ta veya Türkiye'de serbest dolaşımda bulunan üçüncü ülke çıkışlı ürünlerin tamamen veya kısmen kullanılmasıyla elde edilen veya üretilen mallar dahil olmak üzere Topluluk'ta veya Türkiye'de üretilen mallara; Topluluk'ta veya Türkiye'de serbest dolaşımda bulunan üçüncü ülke çıkışlı mallara uygulanır.*
- 3. Topluluk'ta veya Türkiye'de ithal işlemleri tamamlanmış, gerekli gümrük vergisi veya eş etkili vergi veya resimleri tahsil edilmiş ve bu vergi veya resimleri tam veya kısmi bir iadedden yararlanmamış olan*

üçüncü ülke çıkışlı mallar Topluluk'ta veya Türkiye'de serbest dolaşımda sayılır.

4. *Gümrük Birliği'nin gümrük bölgesi:*
5. *Topluluk Gümrük Kodu'nu ihdas eden 12 Ekim 1992 tarih ve (EEC) 2913/92 sayılı Konsey Yönetmeliği'nin 3. maddesinde tanımlanan Topluluk gümrük bölgesi ile Türkiye gümrük bölgesini kapsar.*
6. *Bu Kısımın hükümleri, Topluluk'ta veya Türkiye'de serbest dolaşımda bulunmayan üçüncü ülke çıkışlı ürünler kullanılarak Topluluk'ta veya Türkiye'de elde edilen veya üretilen mallara da uygulanır. Bununla beraber, bu hükümlerin söz konusu mallara uygulanabilmesi için, gerekli ithal işlemlerinin tamamlanmış olması ve imallerinde kullanılan üçüncü ülke ürünleri üzerinden ödenmesi gereken gümrük vergileri veya eş etkili vergi veya resimlerin ihracatçı Devlet'te tahsil edilmiş olması şarttır.*
7. *İhracatçı Devlet 4. fıkranın ikinci bendinde yer alan hükümleri uygulamadığı takdirde 4. fıkranın birinci bendinde sözü edilen mallar serbest dolaşımda sayılmaz, dolayısıyla da ithalatçı Devlet, üçüncü ülke çıkışlı malların tabi olduğu gümrük mevzuatını uygular.*
8. *Ortaklık Konseyi'nin 2/69 sayılı Kararı'yla kurulan Gümrük İşbirliği Komitesi, 1, 2 ve 4. fıkraların uygulanmasında izlenecek idari işbirliğinin yöntemlerini saptar.*

6.1.2 Gümrük Vergilerinin, Miktar Kısıtlamalarının ve Eş Etkili Vergi ve Tedbirlerin Kaldırılması

Madde 3

Topluluk ile Türkiye arasında ithalat ve ihracatta alınan gümrük vergileri ile eş etkili vergi ve resimler bu Karar'ın yürürlüğe girdiği tarihte tamamen

uygulamadan kaldırılır. Topluluk ile Türkiye o tarihten itibaren yeni ithalat ve ihracat vergileri ile eş etkili vergi ve resimleri uygulamaya koymaktan kaçınırlar. Bu hükümler mali nitelikte gümrük vergilerini de kapsar.

Madde 5

Taraflar arasında ithalatta uygulanan miktar kısıtlamaları ile her türlü eş etkili önlem yasaklanmıştır.

Madde 6

Taraflar arasında ihracatta uygulanan miktar kısıtlamaları ile her türlü eş etkili önlem yasaklanmıştır.

Madde 7

5. ve 6. maddelerin hükümleri, genel ahlak, kamu düzeni veya kamu güvenliği; insanların, hayvanların veya bitkilerin sağlığının ve yaşamının korunması; sanat değeri veya tarihi ya da arkeolojik değer taşıyan ulusal varlıkların veya sınai ya da ticari mülkiyetin korunması gerekçesiyle malların ithalinin, ihracının veya transit geçişinin yasaklanmasını veya kısıtlanmasını engellemez. Ancak bu yasaklar ve kısıtlar Taraflar arasındaki ticarete keyfi bir ayırım aracı veya örtülü bir kısıtlama oluşturamaz.

6.1.3 Ticarete Teknik Engellerin Kaldırılması

Madde 8

1. Türkiye, bu Karar'ın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren beş yıl içinde, ticaretin önündeki teknik engellerin kaldırılması konusundaki Topluluk belgelerini iç hukuk sisteminin bünyesine dahil edecektir.

2. Bu belgelerin listesi ve bunların Türkiye tarafından uygulamaya konmasına ilişkin koşullar ve ayrıntılı düzenlemeler, bu Karar'ın yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde Ortaklık Konseyi kararıyla belirlenir.

3. Bu hüküm, özel önem atfedilen Topluluk belgelerinin bu Karar'ın yürürlüğe giriş tarihinde yürürlüğe girmek üzere Türkiye tarafından uygulamaya konmasına engel teşkil etmez.

4. Taraflar, standardizasyon, metroloji ve kalibrasyon, kalite, akreditasyon, test ve belgelendirme konularında aralarında etkili bir işbirliğinin önemini vurgularlar.

Madde 9

Bu Karar'ın hükümlerinin uygulanması saklı kalmak kaydıyla, Türkiye belirli bir ürünün ticaretinin önündeki teknik engellerin kaldırılması için gerekli Topluluk belgesinin veya belgelerinin hükümlerini yürürlüğe koyduğu takdirde Taraflar arasında bu ürünün ticareti söz konusu belgelerde belirtilen şartlara göre yapılır.

Madde 10

1. Bu Karar'ın yürürlüğe girdiği tarihte yürürlüğe girmek üzere ve Türkiye'nin 9. maddede sözü edilen belgeleri uygulamaya koyması için gereken süre içinde, Türkiye, Topluluk'tan gelen ve söz konusu ürünlerde aranan koşulları belirleyen Topluluk Yönergeleri'ne uygunluğu, söz konusu Yönergeler'de öngörülen koşullara ve usullere göre belgelenmiş bulunan ürünlerin kendi topraklarında piyasaya veya kullanıma girmesini engellemekten kaçınır.

2. Birinci fıkranın hükümlerine bir istisna olarak, Türkiye Topluluk Yönergeleri'ne uygunluğu 1. fıkra hükümlerine uygun olarak belgelenmiş bulunan ve amacına uygun olarak kullanılan bir ürünün 7. maddede sözü edilen koşullardan birini karşılamadığını tespit ettiği takdirde, 3. fıkroda öngörülen hükümlere ve usullere uygun olarak söz konusu ürünün piyasadan toplatılması veya piyasaya veya kullanıma girmesinin yasaklanması veya kısıtlanması için gereken her türlü uygun önlem olabilir.

3. a. Türkiye, 2. fıkra uyarınca bir önlem almayı düşündüğü takdirde Gümrük Birliği Ortak Komitesi aracılığıyla durumu Topluluğa derhal bildirir ve ilgili bütün bilgileri verir.

b. Taraflar karşılıklı olarak kabul edilebilir bir çözüm bulmak amacıyla derhal Gümrük Birliği Ortak Komitesi bünyesinde danışmaları başlatırlar.

c. 3. fıkranın (b) bendinde öngörülen danışma usulü sürenin sona ermesinden önce tamamlanmamışsa Türkiye, 3. fıkranın (a) bendinde sözü edilen bildirim tarihinin üzerinden bir ay geçmeden 2. fıkroda sözü edilen önlemlerden birini alamaz. İvedi işlem gerektiren istisnai koşulların ön incelemeyi imkansız kılması halinde Türkiye durumun düzeltilmesi için alınması kesinlikle gereken önlem derhal olabilir.

d. Türkiye aldığı önlem Gümrük Birliği Ortak Komitesi'ne derhal bildirir ve ilgili bütün bilgileri verir.

e. Topluluk Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nden bu önlem incelemesini her zaman talep edebilir.

4. Birinci ve ikinci fıkraların hükümleri, durumun gerektirdiği değişiklikler yapılarak gıda ürünlerine de uygulanır.

Madde 11

Türkiye'nin 9. maddede sözü edilen belgeleri uygulamaya koyması gereken süre boyunca sanayi ürünlerinin Topluluk hukukunun koşullarına uygunluğunun değerlendirilmesi için Türkiye'de uygulanan işlemlerin sonuçları, bu işlemlerin Topluluk'ta yürürlükte bulunan koşullara uygun olması kaydıyla ve motorlu kara taşıtları sektöründe Üye Devletler'in motorlu kara taşıtları ile römorklarına ilişkin tip onayı mevzuatının yakınlaştırılmasına ilişkin 6 Şubat 1970 tarih ve 70/156/EEC sayılı Konsey Yönergesi'nin Türkiye'de uygulanması anlayışına dayalı olarak Topluluk tarafından kabul edilir.

6.1.4 Ticaret Politikası ve Ortak Gümrük Tarifesi

Madde 12–14

Ticaret Politikası ve Ortak Gümrük Tarifesi Türkiye, Topluluk üyesi olmayan ülkelere karşı, Karar'ın yürürlüğe girmesinden itibaren, maddede belirtilen, ithalat, ihracat ve tekstil politikasına ilişkin Topluluk mevzuatına uygun tedbirleri uygulamaya koyacaktır.

Türkiye, Kararın yürürlüğe girmesi ile birlikte Ortak Gümrük Tarifesini uygulayacaktır. Türkiye, tek taraflı olarak, OGT'yi geçici süre ile askıya alma ve değiştirme hakkını haizdir. OGT'nin uygulanması, değiştirilmesi, askıya alınması ve tercihli tarifelere uyum konularında, Gümrük Birliği Ortak Komitesi'nde danışmalar yapılacak ve gerekli kararlar alınacaktır.

6.1.5 Hassas Ürünler

Madde 15

Türkiye, Katma Protokol'ün 19 (2). maddesi çerçevesinde, bazı ürünler itibariyle, üçüncü ülkelere, 1.1.2001 tarihine kadar OGT üzerinde vergi uygulayabilecektir.

6.1.6 Topluluğun Tercihli Rejimlerinin Türkiye Tarafından Üstlenilmesi

Madde 16

Topluluğun Tercihli Rejimlerinin Türkiye Tarafından Üstlenilmesi Türkiye, Kararın yürürlüğe girişinden itibaren 5 yıllık bir geçiş dönemi içinde, karşılıklı yarar temelinde, üçüncü ülkelerle yapacağı müzakereler sonucunda otonom ya da tercihli anlaşmaları üstlenecektir. Trafik sapmalarının önlenmesi için, geçiş süreci içinde, Topluluğa tercihli rejimle giren, Türkiye'nin uyguladığı vergilerin Topluluğunun %5 puan üzerinde olduğu ürünlerin Türkiye'ye ithalatında, Topluluk, fark giderici vergi uygulayacaktır.

6.1.7 İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Uygulanacak Sisteme İlişkin Mevzuat

Madde 17-21

İşlenmiş Tarım Ürünleri İthalatında Uygulanacak Sisteme İlişkin Mevzuat

Topluluk mevzuatına uygun olarak, işlenmiş tarım ürünlerindeki sanayi ve tarım payları tespit edilmiş ve toplam korumanın sanayi payına tekabül eden kısmının Topluluğa karşı sıfırlanması öngörülmüştür.

Aynı şekilde Topluluk da, ÷lkemize karşı daha önce sıfırlamadığı sanayi paylarındaki korumayı kaldırmış bulunmektedir.

Bu madde kapsamında yer alan ÷r÷nler Roma Antlaşmasının tarım ÷r÷nleri ekinde yer almayan, bñnyesinde temel tarım ÷r÷nlerini (hububat, şeker ve s÷t) bulunduran ÷r÷nlerdir. (çikolata ve şekerlemeler, çocuk mamaları, bisküvi ve pastacılık ÷r÷nleri, makarna, dondurma, hazır gıdalar, margarin gibi)

Türkiye, üçüncü ÷lkelere karşı Topluluğun sanayi korumasını kullanırken, tarım payı Türkiye'nin mevcut koruması ve temel ÷r÷n fiyatları baz alınarak hesaplanmıştır.

6.1.8 Türkiye'nin Topluluk Ortak Tarım Politikası'na Uyumu ve Tarım Ürünleri Ticaretinde Uygulanacak Tercihli Rejim

Madde 22

1. Topluluk ile Türkiye arasındaki ticarete temel bir tarım ÷r÷nüne uygulanan verginin indirilmesi halinde, Türkiye'ye yapılan ithalat için 20. maddenin 4. fıkrasına veya Topluluğa yapılan ithalat için 20. maddenin 3. fıkrasına göre tespit edilen tarım payı orantılı olarak indirilir.

2. Birinci fıkrada sözü edilen indirimlerin belli bir kota dahilinde gerçekleştirilmesi durumunda, Ortaklık Konseyi indirimli tarım payının uygulanacağı ÷r÷nleri ve miktarları gösteren bir liste hazırlar.

3. Birinci ve ikinci fıkranın hükümleri 21. maddede sözü edilen ithalat resimlerine de uygulanır.

Madde 23

İstisna rejimi kapsamına giren ürünlerden birinin veya birkaçının ithali Türkiye'de, işlenmiş tarım ürünleri itibariyle Gümrük Birliğinin amaçlarını tehlikeye sokabilecek ciddi sorunlar yaratır veya yaratma tehlikesi taşırsa, kabul edilebilir bir çözüm bulmak amacıyla Gümrük Birliği Ortak Komitesi bünyesinde danışmalar gerçekleştirilir. Böyle bir çözümün bulunamaması halinde, 63. madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla Gümrük Birliği Ortak Komitesi, Gümrük Birliğinin iyi işleyişinin sürdürülmesi için uygun yöntemler tavsiye edebilir.

Madde 24

1. Ortaklık Konseyi, Katma Protokol'ün 32. ila 35. maddelerinde öngörüldüğü üzere, Tarafların aralarında tarım ürünlerinin serbest dolaşımının sağlanması konusundaki ortak hedeflerini yeniden teyid eder.

2. Ortaklık Konseyi, bu ürünlerde serbest dolaşıma erişmek için gerekli koşulların oluşturulması bakımından ek bir süreye ihtiyaç duyulduğunu kaydeder.

Madde 25

1. Türkiye, tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlamak için gereken ortak tarım politikası önlemlerini kabul edecek şekilde politikasını uyarlar. Türkiye, bu hususta alınan kararları Topluluğa bildirir.

2. Topluluk, tarım politikasını geliştirirken Türk tarımının çıkarlarını mümkün olduğunca dikkate alır ve Komisyon'un ilgili önerileri ile bu önerilere dayanılarak alınan kararları Türkiye'ye bildirir.

3. İkinci fıkrada sözü edilen öneriler ve kararlar ile Türkiye'nin I. fıkra uyarınca tarım alanında uygulamayı amaçladığı öneriler konusunda Ortaklık Konseyi bünyesinde danışmalar gerçekleştirilebilir.

Madde 26

Topluluk ve Türkiye, tarım ürünleri ticaretinde birbirlerine tanıdıkları tercihli rejimleri, aşamalı olarak ve karşılıklı yarar sağlayacak biçimde geliştirirler. Ortaklık Konseyi, bu tercihli rejimlerde yapılan iyileştirmeleri düzenli olarak inceler.

Madde 27

Ortaklık Konseyi, Türkiye'nin 25. maddenin I. fıkrasında anılan ortak tarım politikası önlemlerini aldığı tespit ettikten sonra, Topluluk ile Türkiye arasında tarım ürünlerinin serbest dolaşımının sağlanması için gerekli hükümleri kabul eder.

6.1.9 Uyuşmazlıkların Çözümü ve Korunma Önlemleri

Madde 59–60

Uyuşmazlıkların Çözümü

Ankara Anlaşması'nın 25. maddesinde yer alan sürece ilave olarak, korunma hükümlerinin uygulanmasına ilişkin sınırlı bir hakemlik müessesesi getirilmiştir.

Madde 61–62

Korunma Önlemleri

Katma Protokol'ün 60. maddesindeki korunma önlemlerine ilişkin mekanizma ve yöntemlerin geçerliliği taraflarca teyit edilmektedir. Korunma

önlemlerinin diğer tarafın hak ve yükümlülükleri arasında dengesizlik yaratması halinde, söz konusu tarafın dengeleme önlemleri alabilmesine imkan tanınmakta ve önceliğin Gümrük Birliği'nin işlerliğini en az engelleyici olan önlemlere verilmesi öngörülmektedir.

6.2 1/95 Sayılı Gümrük Birliği Kararının Türkiye'ye Etkileri ve Genel Değerlendirme

Türkiye, 1/95 sayılı Türkiye- AB Ortaklık Konseyi Kararı çerçevesinde sanayi ürünleri ile işlenmiş tarım ürünlerinin serbest dolaşımına imkan veren Gümrük Birliğini, 22 yıllık bir geçiş döneminin ardından 1 Ocak 1996 tarihi itibarıyla tamamlamıştır. Türkiye'nin Gümrük Birliği yönünde özellikle 1994 yılında yapmış olduğu yoğun çalışmalar ve atılmış olduğu adımlar sonucunda tesis olunan Türkiye-AB Gümrük Birliği, ülkemizin Avrupa ile bütünleşme politikası doğrultusunda önemli bir aşamayı oluşturmuştur.

Gümrük Birliği Kararınının 17–21. maddelerine göre, işlenmiş tarım ürünleri Gümrük Birliğine dahil edilmiş, Roma Antlaşması'nın II sayılı ekinde yer alan tarım ürünleri Gümrük Birliğine dahil edilmemiştir. Roma Antlaşması tarım ürünlerini, bitkisel ve hayvansal ürünlerle, su ürünleri ve bunların ilk işleme aşamasında elde edilen ürünler olarak tanımlamaktadır. Bu durumda et, süt, bitkisel ve hayvansal yağlar, şeker, taze ve işlenmiş meyve-sebze, hububat, un v.s. tarım ürünleridir. Bunlardan temel tarım ürünü olarak adlandırılan süt, şeker ve hububatın ikinci defa işlenmesi ile elde edilen ürünler işlenmiş tarım ürünü olarak kabul edilmektedir.

Gümrük Birliğine dahil olan işlenmiş tarım ürünlerinin başlıcaları; makarna, meyveli yoğurt, margarin, tatlı mısır konserveleri, çikolata, kakao, şekerlemeler, ekmek-pasta-kek-bisküviler gibi unlu mamuller, patates unu ve

ezmesi, malt hulasası, çay, dondurma, meyve suları hariç alkolsüz içkiler, ocuk mamaları v.b.'dir.

İşlenmiş tarım ürünlerindeki gümrük vergileri sanayi payı (*sabit unsur*) ve tarım payı (*değişken unsur*) olmak üzere iki kısımdan oluşmaktadır. Tarım payı, temel tarım ürünü olarak tanımlanan ürünleri bünyesinde bulunduran işlenmiş tarım ürünleri için kullanılmaktadır. Sanayi payı ise, işlenmiş tarım ürünlerinin bünyesinde yer alan sanayi katma değerine karşılık olarak uygulanmakta ve ürünler, bu yönüyle dış ticarete sanayi ürünü olarak işlem görmektedirler. Örneğin, işlenmiş tarım ürünü olan okolatanın bünyesinde yer alan şeker ve süt için tarım payı şeklinde; bu ürünün işlenmesinden doğan sanayi katma değerine karşılık olarak da sanayi payı şeklinde ayrı bir vergi uygulanmaktadır. Gümrük Birliği kapsamındaki işlenmiş tarım ürünlerinin sanayi payları belirli bir takvime göre sıfırlanmış olup, tarım payları üzerinden, her iki tarafın korumacılık politikaları devam etmektedir.

Gümrük Birliğinin tamamlanması ile Türkiye AB tek pazarına entegre olmuştur. Dahası, Türkiye'nin ihracatı istikrarlı bir biçimde büyümüş ancak bazılarının beklediği gibi bir patlama gerçekleştirmemiştir.

Tarım sektörünün durumu itibariyle değerlendirdiğimizde ise, işlenmiş tarım ürünleri ithalatımızın büyük çoğunluğunun AB'den yapıldığı görülmektedir. Dünya ticaretindeki duruma bakıldığında ise, ihracatımızın daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, işlenmiş tarım ürünleri açısından Türkiye-AB dış ticaretinde aleyhimize gelişen durum, birebir Gümrük Birliğinden kaynaklanan bir sorun olarak algılanmamalıdır. Zira 1/95'ten önce de dış ticaret dengemizde bir açık söz konusudur. Bu açığın asıl sebebi, işlenmiş tarım ürünlerimizin Avrupa pazarında rekabet gücünün olmamasıdır. Bu açığın kapatılması ancak, AB'nin işlenmiş tarım ürünleri ile

rekabet edebilecek kalite ve fiyatta işlenmiş tarım ürünü üretmemizle mümkün olabilecektir.

Diğer taraftan, Gümrük Birliğinin işlenmiş tarım ürünleri bakımından olumlu sonuçları da olmuştur. 1/95 sayılı OKK'nın 16. maddesi uyarınca Türkiye'nin AB'nin tercihli rejimlerini üstlenme yükümlülüğü sonucunda akdedilen Serbest Ticaret Anlaşmalarının işlenmiş tarım ürünleri açısından ülkemiz lehine işlediği ve ürünlerimizin bu ülkelerin pazarlarına rahatça girebildiği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı: Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara, 2002*
- *T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı: Avrupa Birliği'ne Giden Yolda Türk Tarımı, Ankara, 2000*
- *İktisadi Kalkınma Vakfı: Avrupa Birliği'nin Gümrük Birliği, Malların Serbest Dolaşımı, Ortak Dış Ticaret Politikaları ve Türkiye'nin Uyumu, İstanbul, 2002*
- <http://www.dtm.gov.tr>
- <http://www.deltur.cec.eu.int>

7 2/97 SAYILI ORTAKLIK KONSEY KARARI *

Giriş

Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki ortaklık ilişkisinin çerçevesini belirleyen Ankara Anlaşması ve Katma Protokol'e dayanan, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında Gümrük Birliğini tesis eden ve sürdürülmesi için gerekli koşulları ve süreleri belirleyen 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi'nce 6 Mart 1995 tarihinde imzalanarak 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiş bulunmaktadır. Anılan Karar uyarınca, sanayi ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri ticaretinde AB ile Türkiye arasındaki gümrük vergileri, eş etkili vergiler ile miktar kısıtlamaları ve eş etkili önlemler 1 Ocak 1996 tarihi itibariyle kaldırılmış ve söz konusu ürünlerde üçüncü ülkelere karşı Avrupa Birliği Ortak Gümrük Tarifesi uygulamasına başlanmıştır.

Gümrük Birliği Anlaşması'nın 8. Maddesine göre; Türkiye'nin, ticarete teknik engellerin kaldırılması konusundaki Topluluk araçlarına (*standardizasyon, metroloji ve kalibrasyon, kalite, akreditasyon, ölçümleme ve belgelendirme*) ilişkin Topluluk mevzuatını kararın yürürlüğe giriş tarihinden itibaren beş yıl içinde iç yasal düzenlemelerine dahil edeceğini kabul ettiği, bu araçların listesi ve bunların Türkiye tarafından uygulanma koşul ve kurallarının Anlaşmanın yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde OKK ile belirleneceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeye göre; AB mevzuatının listesi ile bu mevzuatın Türkiye tarafından uygulama koşul ve kuralları, 1997 yılında kabul edilen 2/97 sayılı OKK ile tespit edilmiştir.

---

* Hazırlayan: Çetin YILMAZ, Hukukçu Mühendis

7.1 Hukuki Süreç

2/97 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nı uyumlaştıracak olan kamu kuruluşları, 15 Ocak 1997 tarihli ve 97/9196 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenmiştir. Bakanlar Kurulu kararı ile yapılan bu görevlendirme çerçevesinde ilgili kamu kuruluşları tarafından yürütülmekte olan mevzuat uyum çalışmalarının büyük bir kısmı sonuçlandırılmış, bir kısmının çalışmaları ise devam etmektedir.

7.2 Teknik Mevzuat Uyumu Çalışmaları

Bahse konu Bakanlar Kurulu Kararı ile uyumlaştırılması kararlaştırılan mevzuat uyumu çalışmaları "*Teknik Mevzuat Uyumu*" olarak adlandırılmaktadır.

Teknik Mevzuat Uyumu, uyumlaştırma ve uygulama olmak üzere iki aşamalı süreci kapsamaktadır. Uyumlaştırma, AB Teknik Mevzuatının Türk Teknik Mevzuatına aktarılarak iç hukuka dahil edilmesini ifade eder. Uygulama ise ürünlerin tasarım ve üretim aşamasında uygunluk değerlendirilmesi işlemleri ile ürünün piyasaya arzı aşamasında veya piyasada iken piyasa gözetimi ve denetimi olmak üzere iki aşamalı gerçekleştirilen bir uygulamayı ifade eder. Uygunluk değerlendirilmesi, üretici ve uygunluk değerlendirme kuruluşları tarafından ürünün piyasaya arz öncesi tasarım ve üretim aşamasında gerçekleştirilir. Piyasa gözetimi ve denetimi ise, yetkili kuruluşlar tarafından ürünün piyasaya arzı aşamasında veya sonrasında gerçekleştirilir. Teknik Mevzuat Uyumu'nu gerçekleştirmek için çıkarılan Çerçeve Kanun ve uygulama yönetmelikleri ile ticarete teknik engellerin tamamen ortadan kaldırılması, tüketicinin korunması ve ithalatın uluslararası kabul görmüş kurallar çerçevesinde kontrol edilmesi hedeflenmektedir.

Bahsedildiği gibi Türkiye AB teknik mevzuatını beş yıl içerisinde kendi mevzuatı olarak uyumlaştırma ve uygulama araçlarını oluşturmakla yükümlendirilmiş olmaktadır. Bu amaçla 2/97 OKK ile uyum sağlanacak teknik mevzuatın kapsamı, tabloda yer verildiği gibi 32 konu başlığı altında belirlenmiştir. Mevzuat listesiyle belirlenen bu uyum sürecini Türkiye'nin 1999 yılındaki Helsinki Zirvesi'nde tam üyeliğe aday bir Ülke olarak kabul edilmesi ve iki adet Katılım Ortaklığı Belgesi'nin onaylanması izlemiştir. Katılım Ortaklığı Belgelerinde yer verilen önlemleri karşılamak üzere hazırlanan Ulusal Programlarla mevzuatın kapsamı, uyum için öngörülen süreyi daha ileri bir tarihe ertelemiş ve mevzuat uyumuyla ilgili yapılan tüm çalışmalar “Malların Serbest Dolaşımı” faslına dahil edilmiştir.

Mevzuatın yayınlanması ve yürürlüğe girmesi uyum açısından yeterli olmamaktadır. Bir ürün grubuna mevzuatın tam olarak uygulanabilmesi için gereken çalışmalar oldukça detaylı bir altyapı ve idari kapasiteyi gerektirmektedir. Bu nedenle kamu kurumlarımızın önündeki en büyük sorunu uygulama aşamasındaki eksiklikler oluşturmaktadır. Mevzuatın yürürlüğe girmesiyle beraber etkin bir piyasa gözetimi ve denetimi faaliyetinin oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle piyasa gözetimini yapacak kamu kurumunun gerekli test olanaklarına sahip olması veya kendi olanaklarıyla mümkün olmuyorsa, hizmet alabileceği laboratuvarların mevcut olmasını zorunlu kılmaktadır. AB teknik mevzuat uyum sürecinin başlamasıyla birlikte birçok kamu kurum ve kuruluşun laboratuvar altyapısının yeniden tesis edilmesine ihtiyaç duyulmuştur.

Türkiye'nin akreditasyon alanındaki eksikliğini gidermek üzere Türk Akreditasyon Kurumu (TÜRKAK) 27 Ekim 1999 tarihinde 4457 sayılı “*Türk Akreditasyon Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun*”la kurulmuştur.

TÜRKAK'ın kuruluş amacı; muayene ve belgelendirme yapan kuruluşların uluslararası kabul görmüş teknik kriterlere göre, bağımsız ve tarafsız bir kuruluş tarafından değerlendirilmesi ve denetlenmesi zorunluluğu, uluslararası alanda tanınan bir akreditasyon kuruluşunun varlığına ihtiyaç duyulmasıdır. Ayrıca TÜRKAK'ın, tam üyesi olduğu “Avrupa Akreditasyon Birliği” (EA) ile 04 Nisan 2006 tarihinde imzaladığı “Karşılıklı Tanıma Anlaşması” neticesinde akreditasyonları (test laboratuvarları, kalibrasyon laboratuvarları, muayene kuruluşları ve kalite yönetim sistemleri belgelendirmesine ilişkin akreditasyonları) uluslararası alanda tanınırlık kazanmıştır.

Standardizasyon alanında ise, Türk Standartları Enstitüsü (TSE) Avrupa Standardizasyon Kuruluşları CEN ve CENELEC'e tam üye olmak için başvuruda bulunmuştur ve bu kuruluşların EN standartlarını büyük oranda uyumlaştırmıştır. TSE'nin bu kuruluşlara üye olması ile birlikte EN standartlarının hazırlık aşamalarında Türkiye temsilcilerinin de yer alabilmesinin önü açılacaktır.

Karşılaşılan diğer bir sorun ise uygulamada görev alacak kamu personelinin ve idari kapasite altyapısının güçlendirilmesidir.

7.3 Teknik Mevzuat Uyumunun Hukuki Altyapısı

10–11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki'de düzenlenen “*AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi*”nde Türkiye'nin, AB'ne aday ülke olarak kabulünü takiben AB tarafından “*Katılım Ortaklığı Belgesi*”, Türkiye tarafından ise “*AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı*” hazırlanmıştır. Ulusal Program, 19 Mart 2001 tarihli ve 2001/2129 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilerek, 24 Mart 2001 tarihli ve 24352 sayılı mükerrer Resmi Gazete'de yayımlanmış ve bu program 2003 yılında da revize

edilmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi'nin; “*Kısa Vadeli Öncelikler Bölümü*”nde, teknik mevzuat çalışmalarının hızlandırılması ile uygun idari alt yapının oluşturulması, “*Orta Vadeli Öncelikler Bölümü*”nde ise, AB müktesebatı ile uyumun tamamlanması, Avrupa standartları ile uyumun tamamlanması, mevcut belgelendirme, piyasa gözetimi ve uygunluk değerlendirilmesi yapılarının güçlendirilmesinin tamamlanması hususlarına yer verilmektedir. Katılım Ortaklığı Belgesi öncesi kısmen de olsa, Türkiye–AB ilişkilerine bağlı olarak yavaşlamış olan teknik mevzuat uyumu çalışmaları yeniden hız kazanmıştır. Bakanlıklar bir taraftan görev ve teşkilat kanunlarıyla kendi alanlarında olan sektörler ve ürünlere ilişkin teknik mevzuatı hazırlayarak uyumlaştırırken diğer taraftan uyumlaştırılan teknik mevzuatın etkin bir şekilde uygulanması için gerekli hukuki altyapının oluşturulması çalışmalarını sürdürmektedirler.

Uyumu yapılan teknik mevzuatın hukuki altyapısını oluşturmak üzere, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının da katkısıyla Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) koordinasyonunda hazırlanan Kanun Tasarısı, 4703 sayılı “*Ürünlerle İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun (Çerçeve Kanun)*” olarak TBMM’nde kabul edilerek, 11 Temmuz 2001 tarihli ve 24459 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış ve 11 Ocak 2002 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Çerçeve Kanunun uygulama usul ve esaslarını gösteren dört adet Yönetmelik çıkarılmıştır:

7.3.1 CE Uygunluk İşaretinin Ürüne İliştirilmesine ve Kullanılmasına Dair Yönetmelik

Bu Yönetmelik; ürüne “CE” uygunluk işareti iliştirilmesini öngören teknik düzenlemeler kapsamındaki sanayi ürünlerine bu işaretin iliştirilmesi

amacıyla takip edilecek uygunluk değerlendirme modülleri ile bu işaretin kullanılmasına dair usul ve esasları kapsar.

7.3.2 Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları ile Onaylanmış Kuruluşlara Dair Yönetmelik

Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları, ürünün ilgili teknik düzenlemeye uygunluğunun test edilmesi, muayene edilmesi ve/veya belgelendirilmesine ilişkin faaliyette bulunan özel veya kamu kuruluşunu ifade eder.

Onaylanmış Kuruluşlar, test, muayene ve/veya belgelendirme kuruluşları arasından, bir veya birden fazla teknik düzenleme çerçevesinde uygunluk değerlendirme faaliyetinde bulunmak üzere yetkili kuruluş tarafından belirlenerek, yasal mevzuatta ilgili teknik düzenlemede belirtilen esaslar çerçevesinde yetkilendirilen özel veya kamu kuruluşunu ifade eder.

7.3.3  r nlerin Piyasa Gözetimi ve Denetimine Dair Yönetmelik

Piyasa Gözetimi ve Denetimi, ürünün piyasaya arzı veya dağıtımı aşamasında veya piyasada iken, ilgili teknik düzenlemeye uygun olarak üretilip üretilmediğini, güvenli olup olmadığını denetlemek veya denetletirmek; güvenli olmayan ürünlerin güvenli hale getirilmesini temin etmek, gerektiğinde yaptırımlar uygulanmasını sağlamak amacıyla yetkili kuruluş tarafından yapılacak her türlü faaliyeti kapsar.

7.3.4 Teknik Mevzuatın ve Standartların Türkiye ile Avrupa Birliği Arasında Bildirimine Dair Yönetmelik

Bu Yönetmeliğin hazırlanması ve uyumu sırasında 2/97 sayılı OKK'nın 98/34/EC sayılı Direktifi Türkiye'ye uyarlayan hükümleri dikkate alınmıştır.

Türkiye Uygulama Yönetmeliği ile 98/34/EC bildirim mekanizmasına dahil olmuştur.

Bahse konu Yönetmeliğin yürürlüğe girmesi ile birlikte Türkiye, AB'nin bu konuda 1984 yılından beri yürütmekte olduğu bildirim sistemine “*Karşılıklılık Esası*”na dayalı olmak suretiyle dahil olan ilk aday ülke olmuştur. “*Karşılıklılık Esası*” ilkesi gereği (AB'den Türkiye'ye ve Türkiye'den AB üyesi ülkelere yapılan bildirimler (*ürünlere ilişkin teknik mevzuat ve zorunlu standart bildirimleri*) 98/34/EC Rehber Direktifi ve bu Direktif'le uyumlaştırılan Yönetmelik uyarınca belirlenen bildirim ve uyumlaştırma prosedürünün tamamlanması sonucu her iki taraf açısından yürürlük kazanmaktadır.

Uygulama Yönetmelikleri 17 Ocak 2002 tarihli ve 24643 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmış, bu yönetmeliklerden ilk üçü 11 Ocak 2002 tarihinde, bildirimlere ilişkin dördüncü Yönetmelik ise 3 Mayıs 2002 tarihinde yürürlük kazanmıştır.

7.4 Çerçeve Kanun

7.4.1 Temel Amaçları

- *Arz Koşulları*; piyasaya arz edilmesi hedeflenen ve piyasada yer alan ürünlerin güvenli olmasını sağlamaktır.
- *Uygunluk Değerlendirilmesi-Piyasa Gözetimi ve Denetimi Sistemi*'ni genel hatları ile kurmaktır.
- Sistemde yer alan aktörlerin hak ve yükümlülüklerini belirlemek; üretici, dağıtıcı, “*Uygunluk Değerlendirme Kuruluşları*”, “*Onaylanmış Kuruluşlar*” ve yetkili kamu kuruluşların hak ve yükümlülükleri belirlemektir.

7.4.2 Dolaylı ve İkinci Amacı

Ürünlerin serbest dolaşımını sağlamaktır. Çerçeve Kanunun hiçbir yerinde malların serbest dolaşımı hedefine yönelik açık bir hüküm yer almasa da, Kanunun bu kapsamda örtülü bir işlevi bulunmaktadır. Avrupa Birliği ortak teknik düzenlemelerinin piyasaya güvenli ürünün arz edilmesi ve ürünlerin serbest dolaşımının sağlanmasına yönelik temel amaçları, Çerçeve Kanunun ancak yazılı olmayan bu amacıyla örtüşmektedir.

7.4.3 Kapsamı

Kanun, AB'nin yukarıda belirtilen iki temel amaca en iyi şekilde erişmek üzere geliştirdiği “*Yeni Yaklaşım ve Küresel Yaklaşım*” kurallarını esas alarak, Türkiye’de hali hazırda mevcut olmayan sistemin temel unsur ve kurallarını hukuk sistemimize kazandırmayı amaçlamış ve bu çerçevede “*Güvenli Ürün Piyasaya Arzı*”na yönelik tüm ürünleri kapsamına almıştır. Dolayısıyla Çerçeve Kanun, iç hukukumuzda dahil edilen AB teknik düzenlemelerini konu alan ürünler de dahil bütün ürünler için uygulanacaktır.

7.4.4 Düzenleme Alanları

- Ürünlerin piyasaya arz koşullarını (*ürünün teknik düzenlemesi/ güvenli ürün*),
- Üretici ve dağıtıcıların yükümlülüklerini,
- Uygunluk değerlendirilme faaliyetinde bulunacak olan test, muayene ve/veya belgelendirme kuruluşlarını (*uygunluk değerlendirme ve onaylanmış kuruluşları*),
- Piyasa gözetimi ve denetimini,

- Güvenli olmayan ürünlerin piyasaya arzının geçici olarak durdurulması, yasaklanması, toplanması ve bertarafını,
- Uygunluk değerlendirme kuruluşları ile üretici ve dağıtıcılara uygulanacak yaptırımları,
- Ülkemiz tarafından AB'ye ve üye ülkelerine yapılacak bildirimler Çerçeve Kanun ile düzenlemiştir.

7.4.5 Kamuya Verdiği Görev ve Yetkiler

Üreticilerin tüketiciler ve risk altındaki diğer varlıklar açısından azami güvenlik sağlayacak şekilde üretim yapması için uyması gereken kurallarını (*Arz Koşulları*) belirlemektir.

Sistemde yeteri kadar uygulama olanağı bulamayan, ya da hiç uygulanmayan ürünlerin piyasaya arzı öncesi tasarım ve üretim aşamasında üreticiden ve tüketiciden bağımsız üçüncü taraf uygunluk değerlendirme kuruluşları (*test, muayene ve/veya belgelendirme kuruluşları*) aracılığıyla denetlenmesini sağlamaktır.

Ürünlerin piyasaya arzı aşamasında ve/veya piyasaya arz edildikten sonra piyasa gözetimi ve denetimini yapmak, gerektiğinde düzeltici, önleyici ve koruyucu tedbirleri ve yaptırımları uygulamaktır.

7.5 Uyumlaştırmaya Konu Mevzuat

Aşağıda yer alan tabloda 2/97 OKK'na göre uyum sağlanacak teknik mevzuatın kapsamı 32 konu başlığı altında özetlenmiştir. Bugün itibariyle Malların Serbest Dolaşımı faslı altında üstlenilme yükümlülüğü bulunan teknik mevzuatın önemli bir kısmına uyum sağlanmıştır. Türkiye'nin bu mevzuatı uyumlaştırma ve uygulama sorumluluğuyla birlikte meydana gelen gelişmeleri

de düzenli olarak takip etmesi bir zorunluluk arz etmektedir. Teknik Mevzuat Uyumu'nun değişim gösteren bu yapısı nedeniyle 2/97 OKK'nin belirli sürelerle güncellenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Güncelleme çalışmaları amacıyla 2004 yılında başlatılan çalışmaya AB üyelik müzakereleri çerçevesinde yürütülen çalışmaların başlatılmış olması nedeniyle ara verilmiştir. Avrupa Birliği Konseyi 14–15 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'nin Kıbrıs Cumhuriyeti'ne yönelik kısıtlamaları bağlamında aralarında Malların Serbest Dolaşımı faslının bulunduğu toplam sekiz başlıkta müzakereleri askıya alma kararı almıştır. Bu gelişmeden sonra güncelleme çalışmalarına tekrar başlanmıştır.

2/97 Sayılı OKK Eki Mevzuat Listesi Konu Başlıkları

1	Motorlu Araçlar	17	Çevre
2	Tarım ve Ormancılıkta Kullanılan Traktörler	18	Enformasyon Teknolojisi ve Telekomünikasyon
3	Kaldırma ve Mekanik Aktarma Makineleri	19	Ticarette Teknik Engeller Alanında Genel Hükümler
4	Ev Aletleri	20	Malların Serbest Dolaşımı-Genel
5	Gaz Aletleri	21	Yapı Malzemeleri
6	İnşaat Ekipmanları	22	Kişisel Koruyucu Cihazlar
7	Diğer Makineler	23	Oyuncaklar
8	Basınçlı Kaplar	24	Makineler
9	Ölçü Aletleri	25	Tütün
10	Elektrikli Aletler	26	Enerji
11	Tekstil Ürünleri	27	Alkollü İçecekler
12	Gıda Ürünleri	28	Kültürel Ürünler
13	Tıbbi Ürünler	29	Sivil Amaçlı Patlayıcılar
14	Gübreler	30	Tıbbi Cihazlar
15	Tehlikeli Maddeler	31	Gezi Amaçlı Tekneler
16	Kozmetikler	32	Muhtelif

7.6 Sonuç

Türkiye'nin 2/97 OKK kapsamında yüklendiği “*Teknik Mevzuat Uyumu*”ndan geriye kalan mevzuatın uyum çalışmaları ilgili Bakanlıklar tarafından halen sürdürölmektedir. Direktifleri ıkarılan ürünler açısından, iç hukuka dahil edilen AB mevzuatına uyum zorunluluğu hem iç piyasada üretilmiş hem de dış piyasada üretilmiş ürünler için geçerli olacaktır. Bir taraftan iç hukuka dahil edilen mevzuat araçlarına etkinlik kazandırılırken diğer taraftan AB'nin dinamik yapısı nedeniyle sözkonusu müktesebatta olası değişikliklerin de uygulamaya konulması gerekmektedir.

Özetle Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğe adaylığı ile devam eden süreçte teknik mevzuat uyumu için bugüne kadar önemli ilerlemeler sağlanmış olmasına karşın öncelikle uygulamaya yönelik altyapının tamamlanması ve gerekli deneyimin kazanılması gibi henüz daha geerleştirilmesi gereken hususlar bulunmaktadır.

KAYNAKLAR

- *DURA, Cihan, Avrupa Birliği Gmrk Birliği ve Türkiye, Vedat Yayıncılık, 2007.*
- *BOZKURT E., ÖZCAN M., KÖKTAŞ A., Avrupa Birliği Temel Mevzuatı, Yetkin Yayınevi, 2005.*
- *BOZKURT, Enver, Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, Yetkin Yayınevi, 2007.*
- *MANİSALI Erol, Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe, Derin Yayınları, 2002.*
- *CANPOLAT, S.İbrahim, Uluslarüstü Siyasal Sistem: Avrupa Topluluğu-Avrupa Birliği, Bursa: Ezgi Kitabevi, 1994.*
- *<http://www.abgs.gov.tr>*
- *<http://www.dpt.gov.tr>*
- *<http://www.dtm.gov.tr>*

8 1/98 SAYILI ORTAKLIK KONSEYİ KARARI*

Giriş

Bilindiği üzere, 1/95 sayılı OKK'nın 26. maddesinde, tarafların, “*tarım ürünleri ticaretinde birbirlerine tanıdıkları tercihli rejimleri, aşamalı olarak ve karşılıklı avantajlar yaratacak biçimde geliştirmeleri*” hükmüne bağlanmıştır. Bu çerçevede, Topluluğun Avusturya, İsveç ve Finlandiya'nın katılımıyla genişlemesi ile birlikte bu ülkeler, Türkiye-EFTA arasında yapılan STA çerçevesinde Türkiye'ye tanıdıkları tavizli rejimi sona erdirmek suretiyle AB'nin tercihli rejimini benimsemişlerdir. Bunun sonucunda, Türkiye'nin bu ülkelerdeki pazar payının azalması ve Uruguay Turu Tarım Anlaşması'nın yürürlüğe girmesi, 1980'lerde oluşturulan tavizli rejimin değişen uluslararası koşullara uygun hale getirilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla Türkiye, Toplulukla yeni bir taviz müzakeresi başlatma yönünde talepte bulunmuş ve bu talebin sonucu olarak, Türkiye ile AB Komisyonu yetkilileri arasında, Eylül 1993 tarihinden itibaren Tarım Teknik Komitesi çerçevesinde toplantılar sürdürülmüş ve taraflar arasında tarım ürünleri ticaretinde ortaya çıkan sorunlar ele alınmıştır.

1994 yılında gerçekleştirilen toplantılarda, Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in AB'ye katılmaları ve Topluluğun ticaret rejimini üstlenmeleri ertesinde, Türkiye'nin karşılaşılabileceği güçlükler ileri sürülmek suretiyle, bazı tarım ürünlerine uygulanan tercihli ticaret rejiminde iyileştirme talep edilmiştir.

1995 yılındaki toplantıda ise Topluluk tarafı, gelişmiş ülkeler arasındaki ticari anlaşmalarda tavizlerin “karşılıklılık” esasına dayandırılması gereğinden yola çıkarak, tarafların talep ettikleri tavizlerin bir liste halinde teati edilerek

---

* Hazırlayan: Şahika ATILGAN, AB Uzmanı

incelenmesinin ardından karara bağlanmasını talep etmiş ve bu konuda anlaşmaya varılmıştır. Böyle bir durumun ortaya çıkmasında, Türkiye'nin yararlanmakta olduğu tavizlerin GATT kuralları gereği karşılıklı ve dengeli hale getirilmesi zorunluluğunun yanı sıra, uluslararası tarım ürünleri ticareti için yeni bir düzen getiriliyor olması da etkili olmuştur. Nitekim, Uruguay Turu sonucu imzalanan Tarım Anlaşması ile Topluluk da dahil bütün akit taraflar, 1995 yılına kadar, tarım ürünleri ithalatı bakımından yoğun şekilde uyguladıkları değişken ithalat vergileri, asgari ithal fiyatı ve gönüllü ihracat kısıtlaması gibi bir dizi dış ticaret önlemine son verme taahhüdünde bulunmuşlardır. Dolayısıyla, anılan önlemlerin bazılarına tabi tutulmuş olan Türkiye ile yeni uluslararası kurallar çerçevesinde, yeni bir taviz düzeni oluşturulması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

13 tur süren müzakere süreci, 25 Nisan 1997 tarihinde, Protokol metinleri ve tarafların birbirlerine tanıdıkları tavizleri gösteren ürün listeleri parafe edilmek suretiyle sonuçlanmıştır. Anılan metinler, 1/98 sayılı OKK olarak AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Diğer taraftan, Türkiye'nin Topluluk lehine tanımayı taahhüt ettiği yeni tavizler, 9 Ocak 1998 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan 1998 yılı İthalat Rejimi'ne ekli 97/10467 sayılı Bakanlar Kurulu kararı olarak yürürlüğe girmiştir.

8.1 1/98 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı

1/98 sayılı OKK, Türkiye'nin Topluluğa tanıdığı tavizlerin kapsamını oldukça genişletmiştir. Bu tarihe kadar kapsamı çok sınırlı tutulan bu tavizlerin genişletilmesinde Katma Protokol hükümlerinde belirtilen taahhütlerin yanı sıra, daha önce de ifade edildiği gibi, ülkelerin birbirlerine tanıdıkları tavizlerin karşılıklı ve dengeli hale getirilmesini öngören, GATT'ın karşılıklılık ilkesinin de payı olmuştur.

8.1.1 Türkiye-AB Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Düzenlemeler

Tarım Teknik Komitesi görüşmeleri sonucunda, Türkiye ve AB, iki Protokol üzerinde anlaşmışlardır. Bunlar; *“Türkiye Menşeli Tarım Ürünlerinin Topluluğa İthalinde Uygulanacak Düzenlemelere İlişkin Protokol I”* ve *“Topluluk Menşeli Tarım Ürünlerinin Topluluğa İthalinde Uygulanacak Düzenlemelere İlişkin Protokol II”*dir.

8.1.1.1 Protokol I: Topluluğun Türkiye’ye Tanıdığı Tavizler

Protokol I’de, Türkiye menşeli tarım ürünlerinin Topluluğa ithalinde uygulanacak tavizli rejim belirlenmektedir. Protokolde, listede yer alan ürünler itibariyle, müzakereler çerçevesinde tespit edilen taviz rejiminin uygulanacağı, bunun dışında kalan, Roma Antlaşması’nın II sayılı ekindeki tüm tarım ürünlerinin Topluluğa ithalatında ad valorem vergilerin uygulanmayacağı hükümleri yer almaktadır.

Bu Protokol çerçevesinde Topluluk, Türkiye menşeli domates salçası ve diğer domates konservelerinde, 1980 yılından bu yana uygulanmakta olan otolimitasyon rejiminin kaldırılarak, yerine, 30.000 tonu salça ve 8.000 tonu diğer domates konserveleri olmak üzere, gümrük vergisinden muaf, toplam 38.000 ton tarife kontenjanı açmayı kabul etmiştir. 1980 yılından bu yana uygulanmakta olan otolimitasyon rejimi uyarınca, Türkiye menşeli domates salçası ve diğer domates konserveleri, 8.500 tonu salçaya ait olmak üzere toplam 16.500 ton’luk bir miktarla sınırlı bulunmaktaydı. Otolimitasyon rejiminde, prensip olarak, OGT ödense bile, belirlenen miktar üzerinde AB’ye ihraç olanağı bulunmamaktaydı. Tarife kontenjanı rejiminin yürürlüğe konmasıyla birlikte, belirlenen miktarın üstünde ihraç edebilme imkanı doğmuştur.

Türkiye, ayrıca, yaş meyve ve sebze ürünlerine ait toplam 11 adet tarife pozisyonunda, yılın belirli dönemlerinde gümrük vergisi indirimi sağlamış; bu dönemler dışında kalan sürelerde soğan, patlıcan, kabak ve karpuz için takvim çerçevesinde mevcut tavizlere ek olarak, sıfır gümrük vergili tarife kontenjanı elde etmiştir.

Diğer taraftan, Türkiye menşeli natürel (kabuklu-kabuksuz) fındığın AB'ye ithalatında uygulanmakta olan tarife rejimi kontenjanının kaldırılması ve tüm ihracatımızın, OGT haddinden daha düşük düzeyde (%3) gümrük vergisine tabi olması hususunda da anlaşılmış ve Türkiye menşeli kayısı pulpuna uygulanmakta olan 90 tonluk gümrük vergisi muafiyetine tabi tarife kontenjanı 600 tona yükseltilmiştir.

Ayrıca, Topluluk tarafından Türkiye'ye, 1980 yılından beri uygulanan miktar sınırlaması olmaksızın, spesifik vergi indirimi şeklindeki tavize ek olarak, beyaz peynir, tulum peyniri ve kaşar peynirinde toplam 1500 tonluk kota dahilinde spesifik vergi muafiyeti sağlanmıştır.

Öte yandan, Türkiye'nin Topluluğa koyun ve keçi ihracatında 200 tonluk tarife kontenjanı çerçevesinde spesifik vergi muafiyeti, hindi eti ihracatında ise, toplam 1000 tonluk miktar için spesifik vergi muafiyeti sağlanmıştır.

8.1.1.2 Protokol II: Türkiye'nin Topluluğa Tanıdığı Tavizler

Türkiye'nin Topluluğa tanıdığı tavizlere ilişkin olan Protokol II'de, listede yer alan ürünler bakımından, belirlenen takvim ve koşullara uygun olmak üzere, yine ekte belirlenen vergi düzeylerine inileceği, kotayı aşan miktarlarda ve takvim dışında AB'den yapılacak olan ithalatta ise üçüncü ülkelere uygulanmakta olan (tercihsiz) gümrük vergisi hadlerinin uygulanacağı hükme bağlanmıştır.

Bu protokol kapsamında, Topluluğa, hububat (buğday, arpa, çavdar ve mısır) ve ham bitkisel yağlar (soya yağı, ayçiçek yağı, rep ve kolza yağı) için, ürüne göre değişebilen takvimler çerçevesinde ve kota kapsamında sıfır vergi uygulanması öngörülmüştür.

Bunun yanı sıra, besilik canlı sığır, sığır eti ve şeker gibi ürünlerde kota miktarı ile sınırlı vergi indirimleri öngörülmüş; damızlık hayvanlar ile et, sakatat unu ve soya yağı küspesinde de miktar sınırı olmaksızın vergi muafiyeti tanınmıştır.

Ayrıca, tereyağı, peynir, çiçek soğanları, süs bitkileri, kesme çiçek, elma (golden hariç), demirhindi, mahun elması, nar, muşmula gibi meyveler, sebze tohumları, domates salçası ve sanayide kullanılan hayvansal katı yağlar için de kota çerçevesinde muafiyet tanınmıştır.

1/98 sayılı OKK gereğince, domates salçasında Topluluğun açmayı taahhüt ettiği 30.000 ton/yıl seviyesindeki muafiyete tabi tarife kotası uygulaması 1997 yılında, fındık için taahhüt ettiği indirilmiş sabit gümrük vergisi uygulaması ise 1999 yılı başında uygulamaya konulmuştur.

8.1.2 Türkiye-AB Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Menşe Kuralları

1/98 sayılı OKK, ekinde yer alan III no.lu Protokol'le, Türkiye ile AB arasındaki tarım ürünleri ticaretinde uygulanacak yeni menşe kurallarını saptamıştır.

Anılan Protokol öncesinde, Türkiye'den AB'ye ihraç edilecek ürünlerde menşe koşulu aranmakta ve üçüncü ülke katkısının, nihai ürünün ağırlığının %10'unu aşmaması gerekmektedir. Söz konusu menşe kurallarının da, taviz rejimi Türkiye lehine işlediğinden, yalnızca Türkiye'den Topluluğa yapılan ihracatta, tek taraflı olarak uygulanması öngörülmüştü.

Türkiye'nin, 1/98 sayılı OKK ile Topluluğa gerçek anlamda taviz vermeye başlamasının ardından, menşee kurallarının karşılıklı hale getirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, III No'lu Protokol ile belirlenen menşee kuralları, “*Türkiye ile Avrupa Topluluğu Arasında Tarım Ürünleri Ticaretine İlişkin Menşee İspat Belgeleri Yönetmeliği*” adıyla 17 Mayıs 1998 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Söz konusu Yönetmeliğe göre, bir ürünün taraflar arasında menşeli sayılabilmesi ve bu kapsamda tercihli rejimden yararlanabilmesi için, ürünün ya tamamen “elde edilmiş” ya da imalinde üçüncü ülke menşeli girdi kullanılmış ise, bu girdilerin “yeterli işçilik ve işleminden geçmiş” olması gerekmektedir.

Bu kapsamda, ürünün, ilgili ülke menşeli addedilebilmesi için, sözkonusu ürünün içindeki üçüncü ülke katkısının, nihai ürünün fabrika çıkış fiyatının %10’nu aşmaması gerektiği yönündeki koşul uygulanmaya devam etmektedir. Yalnız, yeni sistemin önceki sistemden farkı, üçüncü ülke katkısının hesaplanmasında nihai ürünün ağırlığının değil, fabrika çıkış fiyatının esas alınmasıdır. Böylelikle, çeşitli ürünler itibariyle değişiklik göstermekle beraber, nihai ürünün fabrika çıkış fiyatının %10’una, fiziki ağırlık olarak %10’dan daha fazla (yaklaşık ortalama %20) üçüncü ülke girdisi kullanabilme imkanı doğmuştur.

8.2 1/98 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Sonrası Gelişmeler

8.2.1 2/2006 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı

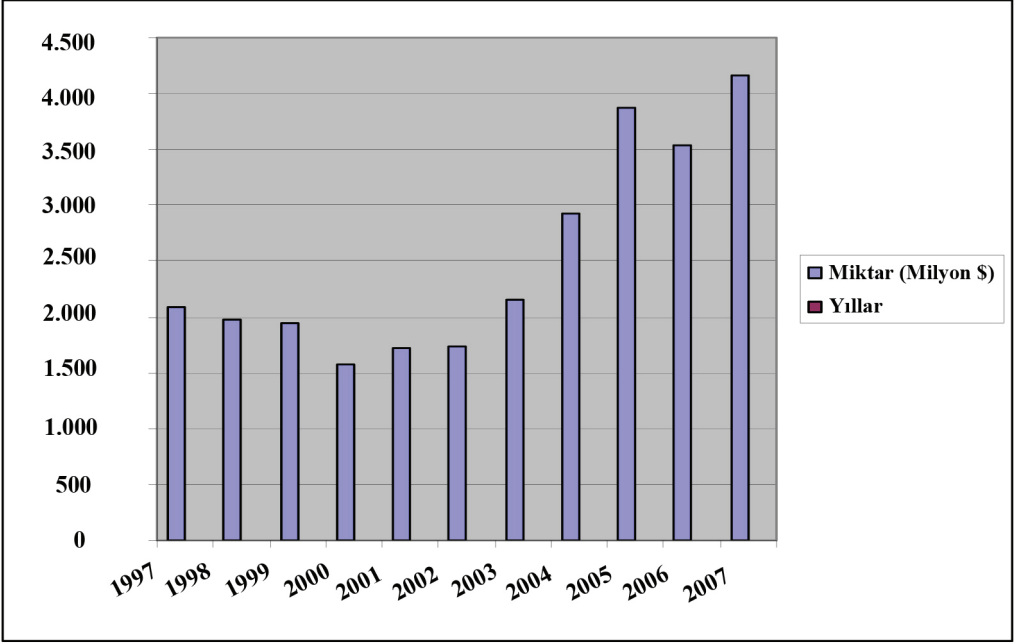
AB’nin 1 Mayıs 2004 tarihinde gerçekleştirdiği son genişleme neticesinde, 1/98 sayılı OKK’nın revize edilerek, Topluluk ile ülkemiz arasındaki tercihli rejimin yeni üye olan ülkelere de genişletilmesi gündeme

gelmiş ve yeni üye olan ülkeler ile daha önceden imzalanmış olan Serbest Ticaret Anlaşmalarına ekli taviz listelerinin 1/98 kapsamındaki listelere eklenmesi yönünde müzakereler yapılmaya başlanmıştır. Ancak özellikle Romanya ve Bulgaristan'ın da katılımıyla birlikte müzakere yapılacak ülke sayısının artmış olması nedeniyle, tek tek ülkelerle müzakere yapmak yerine yeni bir OKK'nın kabul edilmesinin daha uygun olacağı düşünülmüş ve konsolide edilmiş yeni taviz listelerini içeren 2/2006 sayılı OKK, 17 Ekim 2006 tarihinde kabul edilmiş ve 22 Aralık 2006 tarihinde AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır.

8.2.2 AB ile Tarım Ürünleri Ticaretindeki Durum

Toplam tarım ürünleri ihracatımızın yarıya yakını (yaklaşık % 49'u) AB'ye yöneliktir. Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre, Türkiye'nin AB'ye yapmış olduğu tarım ürünleri ihracatı, 1/98 sayılı OKK öncesinde, 1997'de 2.037 milyon Dolar iken, bu miktar, 2002 yılına kadar azalış göstermiştir. Bununla birlikte tarım ürünleri ihracatımız 2003 yılından itibaren bir artış trendine girmiş ve 2007 yılında AB'ye yaptığımız toplam tarım ürünleri ihracatımız, büyük bir artışla, 4.162 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bunun yaklaşık % 94'ünü bitkisel ürünler, % 6'sını da hayvansal ürünler oluşturmuştur. Bitkisel ürünler içerisinde en büyük payı, sırasıyla işlenmiş meyve-sebze ürünleri (% 70), yaş sebze (% 42) ve tütün (% 35) alırken, hayvansal ürünler içerisinde en büyük pay, su ürünlerinin (% 74) olmuştur. Diğer taraftan, tarımın AB ile olan genel ihracatımız içindeki payı, 2005 yılı istisna olmak üzere, yıllar içerisinde azalış göstermiştir.

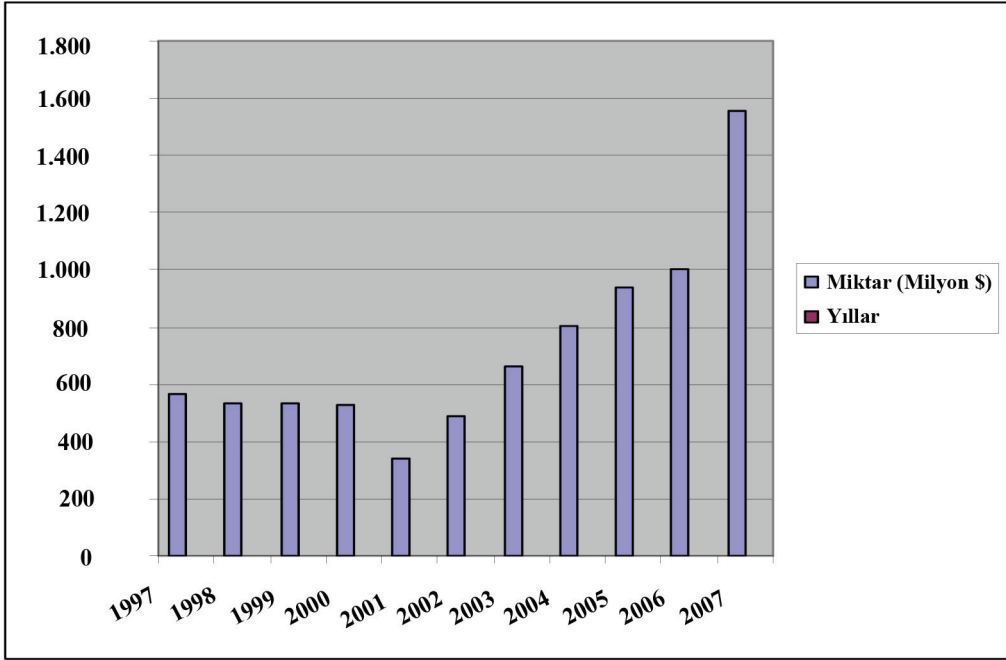
Tablo 1: Türkiye'nin AB'ye Tarım Ürünleri İhracatı

Kaynak: DTM

Tarım ürünleri ithalatı açısından da durum farklı olmamıştır. Ülkemizin toplam tarım ürünleri ithalatında AB'nin payı, yaklaşık %30'dur. 1997–2003 yılları arası AB'den tarım ürünleri ithalatımız azalış göstermiştir. 1997 yılında 566 milyon Dolar olarak kaydedilen AB'den tarım ürünleri ithalatımız, 2001 yılında 340 Milyon Dolara kadar düşmüştür. 2006 yılında tarım ürünleri ithalatı 1 milyar Dolara aşmış ve 2007 yılında yaklaşık % 55'lik bir artışla 1.556 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. 2007 yılında AB'den gerçekleştirdiğimiz tarım ürünleri ithalatının yaklaşık % 95'ini bitkisel ürünler, % 5'ini de hayvansal ürünler oluşturmuştur. Bitkisel ürünler içerisinde, gıda müstahzarları (% 52), yağlı tohumlar ve yemler (% 30) ve hububat (% 22) en önemli kalemleri teşkil ederken, hayvansal ürünler açısından, süt ve süt ürünleri ve civciv, ithalatımızdaki en belirgin ürünlerdir.

Tablo 2: Türkiye'nin AB'den Tarım Ürünleri İthalatı

Kaynak: DTM

Ülkemiz ile AB arasındaki tavizli rejim kapsamındaki ticaretimize baktığımızda, AB'ye yönelik ihracatımızın önemli bir oranının tavizli rejimden faydalandığı görülmektedir. 1/98 sayılı OKK öncesinde AB, ülkemizden ithal edilen ürünlerin %76'sına tavizli rejim uygularken, 1/98 sayılı OKK sonrasında % 68'i gümrük vergisinden muaf ve % 25'i vergi indirimli olmak üzere, % 93'üne tavizli rejim uygular hale gelmiştir. 2007 verilerine göre ise, % 78'i gümrük vergisinden muaf ve % 19'u vergi indirimli olmak üzere, AB'ye tarımsal ihracatımızın % 97'si tavizli rejimden faydalanmaktadır.

Ülkemizin AB menşeli tarımsal ürün ithalatı açısından sağladığı tavizler incelendiğinde, Türkiye'nin, 1/98 sayılı OKK öncesinde Topluluktan ithal edilen ürünlerin %7'sine tavizli rejim uygularken, 1/98 sayılı OKK sonrasında, % 22'si vergiden muaf ve % 11'i vergi indirimli olmak üzere % 33'üne tavizli

rejim uygulamaya başladığı görülmektedir. Son dönemde ise, ülkemizin AB menşeli tarım ürünlerine tanıdığı tavizler, vergi muafiyeti tanınan ürünler lehine artmakla birlikte, AB'nin tavizden yararlanan ihracat oranı, % 31,5'e (% 31,5'i vergiden muaf ve % 0,3'ü vergi indirimli) düşmüştür. Görüldüğü gibi, 1/98 sayılı OKK kapsamındaki tavizli tarım ürünleri ticareti açısından ülkemiz lehine durum, başlangıcından bu yana daha da iyileştirilmiş olarak devam etmektedir.

8.2.3 Türkiye-AB Tarım Ürünleri Ticaretinde Ortaya Çıkan Sorunlar

Türkiye ile Topluluk arasında tarım ürünleri ticareti açısından ilişkileri zora sokan en önemli gelişme, Türkiye'nin Topluluk'tan yapılacak olan canlı hayvan ve et ithalatı konusundaki tavizlerini gerçekleştirmemiş olmasıdır.

Bilindiği gibi Türkiye, yeni tercihli rejim çerçevesinde, 1 Ocak 1998'den itibaren, 19.000 tonluk (2/2006 ile birlikte, 19.100 tona çıkmıştır) % 30 – 40 gümrük tarifeli AB çıkışlı dondurulmuş büyükbaş hayvan eti ile 2000 tonu vergiden muaf, 1500 tonu da % 50 tarife indirimli 3.500 tonluk (2/2006 ile 2.260 tonu vergiden muaf, 4.025 tonu % 50 tarife indirimli olmak üzere 6.285 tona yükselmiştir) besili büyükbaş hayvan için tavizler tanımıştır. Bu taviz, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın, 26 Ağustos 1996'dan itibaren, önce Türkiye'de bulunan şap hastalığı ve sonrasında da AB ülkelerinde ortaya çıkan BSE hastalığı nedeniyle işlerlik kazanamamıştır.

Bu uygulamayı, 1/98 sayılı OKK ile elde ettiği asli bir hakkın ihlali olarak değerlendiren AB, kotaların kullanılamaması nedeniyle ortaya çıkan kayıplarının telafisi amacıyla, fındık (AB'nin 1995 yılındaki genişlemesi nedeniyle 9.060 tonluk tarife kontenjanı), domates salçası (1 Temmuz- 31

Aralık tarihleri arasında geçerli olacak 15.000 tonluk tarife kontenjanı) ve karpuzda (16 Haziran–31 Mart tarihleri arasında geçerli olacak 14.000 tonluk tarife kontenjanı) Türkiye’ye tanıdığı olduğu tavizleri, 17 Temmuz 1998’de itibaren askıya almıştır.

Sorunun çözülebilmesi amacıyla çeşitli girişimlerde bulunulmuş ancak bir sonuç alınamamıştır. Bu kapsamda, Nisan 2005’te AB’ye tavizli ürünler yerine ikame edilebilecek ürünlere ilişkin bir liste hazırlanıp sunulmuş ve sonrasında AB’nin tavizlerin işlememesi nedeniyle uğradığı zararların telafi edilmesi amacıyla 53 milyon Euro civarında bir telafi miktarı belirlenmiştir. Ancak sonrasında, bu konuda da bir uzlaşmaya varılamamıştır.

Ülkemizin 3 Ekim 2005 tarihinde resmen AB’ye katılım müzakerelerine başlamasının ardından, Aralık 2005-Ocak 2006’da gerçekleştirilen tarama süreci sonrasında, Şubat 2007’de AB’den canlı hayvan ve et ithalatı konusunda yaşanan sıkıntılar, Tarım ve Kırsal Kalkınma Faslındaki müzakerelerin açılmasının önünde bir engel olarak karşımıza çıkmıştır. AB, canlı hayvan ve et ithalatı sorununun, ikili ticari anlaşmaların ihlal edilmesi olarak değerlendirdiğini her fırsatta bildirmektedir. Ancak, halihazırda sorunun çözümü açısından bir gelişme kaydedilememiş olup, AB menşeli canlı hayvan ithalatı konusu, AB ile ülkemiz arasında önemli bir sorun olmaya devam etmektedir.

KAYNAKLAR

- *ŞAHİNÖZ, Ahmet, “Gümrük Birliği Sonrası Türk Tarımı ve Tarım Politikaları,” ASOMEDYA, Mayıs 1996*
- *EKEMAN, Ebru, 21.Yüzyılın Eşiğinde Avrupa Birliği’nde Ortak Tarım Politikası, İstanbul, İKV Yayınları, No:158*
- *ERTUĞRUL, Cemil, Türkiye-Avrupa Topluluğu İşlenmiş Tarım Ürünleri Ticaretinde 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi Kararı Sonrası Gelişmeler, Ankara, DPT, 1999*
- *T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Avrupa Birliği ve Türkiye, Ankara, 1999*
- *T.C.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı-AB Genel Müdürlüğü, “AB’ye Tarım Ürünleri İthalatı ve Türkiye-AB Tercihli Rejimine İlişkin Not”, <http://www.dtm.gov.tr>*
- *TÜSİAD, Tarım Politikalarında Yeni Denge Arayışları ve Türkiye, Yayın no: TÜSİAD-T/99-12/275, İstanbul, 1999*

9 HELSINKİ ZİRVESİ *

Giriş

10 ve 11 Aralık 1999 tarihlerinde Helsinki’de Avrupa Birliği üye ülkeleri devlet ve hükümet başkanlarının bir araya gelmesi ile yapılan Zirve, gerek Türkiye-AB ilişkileri, gerek AB’nin genişleme süreci açısından tarihi bir öneme sahiptir. AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi, genişleme sürecinde yeni bir aşamayı başlatan kararlar almıştır. Ayrıca, AB’nin etkili ve reformdan geçirilmiş kurumlara, güçlendirilmiş bir ortak güvenlik ve savunma politikasına ve rekabetçi, istihdam yaratan, sürdürülebilir bir ekonomiye sahip olmasını sağlamak için de adımlar atılmıştır. Avrupa Birliği, Helsinki Zirvesinde, genişleme sürecine ilişkin yeni bir yaklaşım ortaya koymuştur. Daha önceki yaklaşımlarından farklı olarak, Helsinki Zirvesi, Avrupa Birliği'nin sınırlarının coğrafi ve dinsel-kültürel esaslara dayanılarak çizilmesine karşı çıkmış, daha kapsayıcı ve işbirliğine dayanan bir bakış açısını benimsemiştir. Bu bakış açısı, iktisadi ve siyasi unsurların yanı sıra, Balkanlar'daki gelişmelerin ve özellikle Kosova Sorununun da etkisiyle, "jeopolitik" öğeleri de dikkate almıştır. Avrupa Birliği’ nin, genişleme sürecine ilişkin "jeopolitik" unsurları da dikkate alan bu yeni bakışı, bir süredir üzerinde çalıştığı Avrupa güvenlik ve savunma kimliğini de pekiştirmesini gerekli kılmıştır. Avrupa Birliği, Helsinki Zirvesinde, Avrupa güvenliğine ilişkin konularda daha aktif rol oynama isteğini somut girişimlere dönüştürmüştür. 50.000–60.000 kişilik bir güç oluşturma tasarısı bu girişimlerin en belirgin olanıdır. Avrupa Birliği'nin NATO ile dayanışma içinde kendi özerk gücünü oluşturma eğilimi, güvenlik alanında kendi ağırlığını arttırma çabalarının

---

* Hazırlayan: Eda ÖNEN, AB Uzmanı

önemli bir göstergesidir. Bu kapsamda 2003 yılına kadar bir *Acil Müdahale Gücünün* oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Avrupa Birliği'nin genişleme sürecine ilişkin yeni bakışı ve bu süreci hızlandırma yönündeki siyasi iradesi, kurumsal reform çalışmalarının da hızlandırmasını gerekli kılmıştır. Avrupa Birliği'nin 15 üyesiyle karar alma ve uygulama alanında zorluklar çektiği düşünülürse, 13 yeni aday ülkenin katılımıyla çok daha büyük güçlüklerin ortaya çıkacağı anlaşılmıştır. Helsinki Zirvesi, kurumsal reform çalışmalarına ilişkin de önemli kararlar almış ve belirgin bir takvim ortaya koymuştur; kurumsal reform çalışmalarının 2000 yılının sonuna kadar bitirilmesini öngörmüştür. Böylece, kurumsal reform Avrupa Birliği'nin genişleme sürecinin ön koşulu haline gelmiştir. Başka bir deyişle, Helsinki Zirvesinde, Avrupa Birliği, kurumsal reformunu tamamlamadan genişleme sürecinde nihai adımları atmama kararı almıştır.

Helsinki Zirvesi Türkiye için de bir dönüm noktasıdır. Zirveyle birlikte Türkiye, aday ülke statüsüne girmiştir. Bu konuya Zirvede Türkiye ile ilgili olarak alınan kararlardan bahsederken daha geniş değinilecektir.

9.1 Sonuç Bildirgesi

Zirve sonunda hazırlanan Sonuç Bildirgesinde, alınan kararlar şu şekilde sıralanmıştır:

9.1.1 Genişleme

Avrupa Birliği Konseyi, tüm Avrupa Kıtasının istikrarı ve refahı için Aralık 1997'de Lüksemburg' da başlatılan genişleme sürecinin önemini teyit eder. Etkili ve inandırıcı bir genişleme süreci devam ettirilmelidir.

Avrupa Birliği Konseyi, Kıbrıs, Macaristan, Polonya, Estonya, ek Cumhuriyeti ve Slovenya ile katılım müzakerelerinde başlatılan esaslı çalışmayı ve kaydedilen ilerlemeyi memnuniyetle not eder.

Avrupa kıtasında güvenliğe ve istikrara olumlu bir katkı yapmaya kararlı olarak ve Komisyon'un raporları yanı sıra son gelişmelerin ışığında, Avrupa Birliği Konseyi, Birliğe giriş Şartları ve bundan doğacak Antlaşma tadilleri konusunda Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan ve Malta ile Şubat 2000'de iki taraflı hkmetler arası konferanslar toplamaya karar vermiştir.

1997 Lüksemburg Zirvesinde AB'nin genişleme sürecinin yeni bir dalga olarak tekrar başlatıldığı açıklanmıştır. On merkezi ve Doğu Avrupa lkesi ile Malta ve Güney Kıbrıs ile üyelik müzakerelerinin başlatılmasına Lüksemburg Zirvesinde karar verilmiştir. Güney Kıbrıs, Macaristan, Polonya, Estonya, ek Cumhuriyeti ve Slovenya ile müzakerelerin başlatılmasına Lüksemburg'da karar verilmiş, Helsinki'de bu konuda kaydedilen ilerlemeden memnuniyet duyulduğu açıklanmıştır. Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan ve Malta ile müzakerelere başlanmasına Helsinki'de karar verilmiştir.

Avrupa Konferansı'nın geleceği, gelişen durumun ve Helsinki'de katılım süreci konusunda alınan kararların ışığında gözden geçirilecektir. Yaklaşan Fransa Dönem Başkanlığı, 2000 yılının ikinci yarısında konferansı toplama niyetini beyan etmiştir.

Komisyon, aday devletlerdeki ilerleme hakkında ayrıntılı bir değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirme, katılım kriterlerinin yerine getirilmesi yönünde ilerleme olduğunu göstermektedir. Aynı zamanda, bazı sektörlerde devam eden güçlükler bulunduğu dikkate alınırrsa, aday devletler,

katılım kriterlerine uyma çabalarını sürdürmeye ve arttırmaya teşvik edilirler. Bazı adayların tüm Kopenhag kriterlerini orta vadede karşılama konumunda olmayacakları anlaşılmaktadır. Komisyon'un niyeti, bazı aday devletlerce Kopenhag kriterlerinin yerine getirilmesinde kaydedilen ilerleme konusunda 2000 yılı başlarında Konsey'e rapor vermektir. Bundan sonraki ilerleme raporları, Aralık 2000'deki AB Konseyi'nden uygun bir zaman önce sunulacaktır.

Müzakerelerde, her aday devlet kendi meziyetlerine göre değerlendirilecektir. Bu ilke, hem muhtelif müzakere başlıklarının açılması hem de müzakerelerin yürütülmesi bakımından geçerli olacaktır. Müzakerelerde ivmeyi korumak için, hantal prosedürlerden kaçınılmalıdır. Şimdi müzakere sürecine sokulmuş olan aday devletler, hazırlıklarında yeterli ilerleme yapmışlarsa, halen müzakere sürecinde bulunan aday devletlere makul bir süre içinde yetişme imkanına sahip olacaklardır. Müzakerelerde ilerleme, müktesebatın ulusal mevzuata dahil edilmesinde ve bilfiil uygulanması ve icra edilmesinde ilerleme ile paralel gitmelidir.

9.1.2 Aday Ülkelerin Anlaşmazlıklarının Çözümü Hususu ve Kıbrıs

Avrupa Birliği Konseyi, şimdi 13 aday devleti tek bir çerçevede içinde kapsayan katılım sürecinin içerici mahiyetini tekrar teyit eder. Aday devletler, üyelik sürecine eşit bir temelde katılmaktadırlar. Avrupa Birliği'nin Antlaşmalarda ifade edilen değerlerini ve amaçlarını paylaşmalıdırlar. Bu bakımdan, Avrupa Birliği Konseyi, anlaşmazlıkların BM Anayasası'na uygun olarak barışçı yoldan çözülmesi ilkesini vurgular ve aday devletleri, devam eden sınır anlaşmazlıkları ve ilgili diğer konuları çözmek için her gayreti göstermeye davet eder. Bunda başarılı olunamadığı takdirde, anlaşmazlığı makul bir süre içinde *Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD)* götürmelidirler.

Avrupa Birliği Konseyi, özellikle üyelik süreci üzerindeki yansımalarıyla ilgili olarak ve en geç 2004 yılı sonuna kadar UAD yoluyla çözüme bağlanmalarını teşvik etmek amacıyla, devam eden anlaşmazlıklara ilişkin durumu gözden geçirecektir. Ayrıca, Avrupa Birliği Konseyi hatırlatır ki Kopenhag'da belirlenmiş olan politik kriterlere uyum, üyelik müzakereleri açılmasının bir ön şartıdır ve tüm Kopenhag kriterlerine uyum AB'ye üye olarak katılmanın temelidir.

Avrupa Birliği Konseyi, 3 Aralık tarihinde New York'ta Kıbrıs meselesinin kapsamlı bir çözümüne yönelik olarak başlatılan görüşmeleri memnuniyetle karşılar ve BM Genel Sekreteri'nin bu süreci başarıyla sonuçlandırma yönündeki gayretlerine güçlü desteğini ifade eder.

Helsinki Zirvesine ilişkin özellikle Türkiye ve Yunanistan arasında çok ciddi yorum farklılıkları söz konusuydu. Yunanistan, Helsinki Zirvesinde, Kıbrıs ve Ege sorunlarının çözümünün Türkiye'nin Avrupa Birliği ile müzakerelere başlaması açısından "önkoşul" haline getirildiğini savunurken; Türkiye, AB-Türkiye ilişkilerinin Kıbrıs ve Ege sorunları ile ilişkilendirilemeyeceği görüşünü ortaya koymaktaydı. Avrupa Birliği Komisyonu, Katılım Ortaklığı Belgesi'ni bu farklı yorumların tartışıldığı ortamda hazırladı. Komisyonun hazırladığı ve 8 Kasım'da açıklanan Katılım Ortaklığı Belgesinde, "Kıbrıs konusunun" kısa vadeli öncelikler alanına koyulmasının gerginliklere neden olduğu görüldü. Türkiye ve Avrupa Birliği arasında, Kıbrıs gibi hassas konuları ele alış farklılıkları yüzünden, işbirliği yaratmanın zorlukları ortaya çıktı. Bu tartışma ortamında Avrupa Birliği'nin Dışışleri Bakanlarının oluşturduğu Genel İşler Konseyi, 4 Aralık'ta yaptığı toplantıda, Kıbrıs konusu ve Yunanistan ile sorunları "*güçlendirilmiş siyasi*

diyalog ve siyasi ölçütler" başlıklı bölümüne başlığını alarak ve siyasi diyalog konusuna ağırlık vererek çözmeye yöneldi.

Avrupa Birliği Konseyi, politik bir çözümün Kıbrıs'ın Avrupa Birliği'ne katılımını kolaylaştıracağına altını çizer. Üyelik müzakerelerinin tamamlanmasına kadar kapsamlı bir çözüme ulaşılammış olursa, Konsey'in üyelik konusundaki kararı, yukarıdaki husus bir ön şart olmaksızın verilecektir. Bu konuda, Konsey tüm ilgili faktörleri dikkate alacaktır.

9.1.3 Kurumsal Reform

Birlik, kurumsal reform konusundaki Hükümetler Arası Konferansı Aralık 2000'e kadar tamamlamak için her çabayı göstermeye yönelik sağlam bir siyasi taahhüt içine girmiştir. Bu Konferansın sonuçlarının onaylanmasından sonra, Birlik, 2002 sonundan itibaren, üyelik vecibelerini üstlenme yeteneğine sahip olduklarını göstermelerinin hemen ardından ve müzakere sürecinin başarıyla tamamlanması üzerine, yeni üye devletler kabul edebilme durumunda olacaktır.

Nice Zirvesi, Helsinki'de ortaya konulan çerçevenin hayata geçirilmesi açısından son derece önemli kararlar almıştır. Genişleme sürecinin önkoşulu haline gelen kurumsal reform konusu uzun süren müzakerelerden sonra büyük ölçüde çözüme kavuşturulmuştur. Aralık 2000'de, Nice Zirvesinde, hem üyelerin AB kurumlarında nasıl temsil edilebilecekleri konusu üzerinde görüş birliğine varılırken, hem de AB' ne aday 12 ülkenin AB kurumlarında, üye olduklarında nasıl temsil edilecekleri hususu çözüme kavuşturulmuştur. Böylece, AB ile müzakerelere başlamış 12 aday ülkeyle ilgili durum netleşmeye başlamıştır. Nice Zirvesi, kurumsal reform konusundaki kararları ile genişleme sürecinin hızlanmasını sağlamıştır; Kopenhag kriterlerini yerine

getiren aday ülkelerin 2002 yılının sonundan itibaren üye olmaları artık mümkün hale gelmektedir. Nice Zirvesi AB ile müzakerelere başlamış ülkelerin durumunu netleştirirken, Türkiye'nin AB ile henüz müzakerelere başlamadığı gerekçesiyle kurumsal reform çalışmaları ve hesapları içine katılmadığı görülmüştür. Bu gelişme ise Türkiye ile ilişkilerin diğer aday ülkelere farklı olarak daha uzun döneme yayıldığını göstermektedir.

9.1.4 Genişleme ve Türkiye

Avrupa Birliği Konseyi, Komisyonun ilerleme raporunda işaret edildiği gibi Türkiye'de son zamanlarda yaşanan olumlu gelişmeleri ve ayrıca Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönündeki reformlarını sürdürme niyetini memnuniyetle karşılar. Türkiye, diğer aday devletlere uygulananlar ile aynı kriterler temelinde Birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir. Diğer aday Devletler gibi Türkiye de mevcut Avrupa stratejisine dayanılarak, reformlarını teşvik etmeye ve desteklemeye yönelik bir katılım öncesi stratejiden istifade edecektir. Bu çerçevede, insan hakları konusu ve 4 ve 9 (a) sayılı paragraflarda belirtilen konular başta olmak üzere, üyeliğin siyasi kriterlerini karşılama yönünde ilerleme kaydedilmesi üzerinde durularak, daha fazla siyasi diyalog söz konusu olacaktır. Türkiye, Topluluk programlarına ve ajanslarına ve katılım süreci bağlamında aday devletler ile Birlik arasındaki toplantılara katılma imkanına da sahip olacaktır. Müktesebatın benimsenmesi için ulusal bir program ile birlikte, siyasi ve ekonomik kriterler ve bir üye devletin yükümlülükleri ışığında üyelik hazırlıklarının yoğunlaşması gereken öncelikleri içeren bir katılım ortaklığı önceki Konsey sonuçları temelinde oluşturulacaktır. Uygun izleme mekanizmaları kurulacaktır. Türkiye'nin mevzuatının ve uygulamasının müktesebat ile uyumluluğunu yoğunlaştırmak üzere, Komisyon, müktesebatın analitik tarzda incelenmesine yönelik bir süreç

hazırlamaya davet edilir. Avrupa Birliği Konseyi, Komisyondan, tüm katılım öncesi tüm AB mali yardım kaynaklarının koordinasyonu için tek bir çerçeve sunmasını talep eder.

9.1.5 Türkiye'nin Aday Ülke Olması

Sonuç Bildirgesinde belirtildiği gibi Türkiye Helsinki'de aday ülke haline gelmiştir:

- Türkiye, diğer aday devletlere uygulanan aynı kriterler temelinde, birliğe katılmaya yönelmiş bir aday devlettir.
- Türkiye diğer aday devletler gibi, yapılacak reformların teşvik edilmesi ve desteklenmesi için bir katılma öncesi stratejisinden yararlanacaktır.
- Türkiye ayrıca topluluk programlarına ve kuruluşlarına (ajanslarına) ve katılma süreci bağlamında, aday devletler ile birlik ve arasında toplantılara katılma fırsatına sahip olacaktır.
- Daha önceki Avrupa Konseyi sonuçları temelinde, AB müktesebatının kabulüne dair bir ulusal programla birlikte, siyasi ve ekonomik kriterler ve üye devletler yükümlülükleri ışığında, katılım hazırlıklarının yoğunlaştırılması gereken öncelikleri de kapsayan bir katılma ortaklığı belgesi hazırlanacaktır.
- Türk mevzuatının ve onun uygulamasının AB müktesebatı ile uyumlaştırılmasını yoğunlaştırma amacıyla Komisyon tarafından müktesebatın analitik incelenmesine ilişkin bir süreç başlatılacaktır.
- Katılma öncesinde kullanılmak üzere, Avrupa Birliği'nin tüm mali yardım kaynaklarının koordinasyonu için Komisyon tek bir çerçeve hazırlayacaktır.

9.2 Helsinki Zirvesi Sonrası

Helsinki Zirvesi sonrası Türkiye, bir “*Ulusal Program*” hazırlamıştır. Türkiye Ulusal Programını hazırlarken AB Komisyonu tarafından da Katılım Ortaklığı Belgesi hazırlanmıştır.

9.2.1 Ulusal Program:

Çoğu zaman AB'nin teknik yardımıyla aday ülke tarafından hazırlanan Ulusal Program, tam üyelik hazırlıkları sürecinde müktesebata uyumda atılacak adımların ve diğer katılım önceliklerinin uygulamaya konma sırasını ve bu uygulamalar için öngörülen kurumsal ve mali gereksinimler ile uyum takvimini gösteren ve Katılım Ortaklığı Belgesinin hazırlanmasında temel alınan bir faaliyet planıdır. Katılım Ortaklığı Belgesinde yer alan önceliklerin hayata geçirilmesine yönelik program ve takvimimizi içeren Ulusal Program 19 Mart 2001 tarihinde Hükümetimiz tarafından onaylanmış ve Komisyona 26 Mart 2001 tarihinde tevdi edilmiştir.

9.2.2 Katılım Ortaklığı Belgesi:

Katılım öncesi stratejinin başlıca araçlarından birisidir. Aday ülkenin, tam üyeliğe hazırlanması için hedefleri tespit eden, söz konusu hedeflere hangi zaman dilimi içinde ulaşılabileceğini belirleyen, tam üyelik için kısa ve orta vadeli öncelikleri ortaya koyan ve bu önceliklere destek olmak için AB'nin vereceği mali yardımları ve bu yardımların koşullarını gösteren kapsamlı bir metindir. Katılım Ortaklığı Belgesinde, Kopenhag kriterleri ve AB müktesebati kapsamında Türkiye ile ilgili siyasal, ekonomik ve sosyal değerlendirmeler yer almıştır. Ülkemiz için ilk Katılım Ortaklığı Belgesi 8 Mart 2001 tarihinde AB Konseyi tarafından onaylanmıştır.

AB Komisyonu, 15 Temmuz 1997 tarihinde Avrupa Konseyi'ne sunduğu Gündem 2000 başlıklı raporda, başarılı bir gündem stratejisinin, üyelik müzakerelerinin Birlik müktesebatının uygulanması ilkesine dayandırılmasıyla ve tüm aday ülkelerin tam üyelik öncesinde bu müktesebata mümkün olduğunca yüksek düzeyde uyum sağlamasını öngören güçlendirilmiş bir katılma öncesi stratejisinin kabulüyle oluşturulabileceğini belirtmiştir. Bu stratejinin amacı, AB tarafından değişik şekillerde sağlanan destekleri, “katılma ortaklığı” adı altında tek bir çerçevede toplamak, aday ülkelerin belirledikleri takvimleri dikkate alarak bu ülkelerde işbirliğine gitmek ve aday ülkelerin Topluluk programlarına katılmalarını sağlayarak, AB'nin politikaları ve prosedürleri ile yakınlaşmalarına çaba harcamaktır.

9.2.3 Analitik İnceleme

AB komisyonu Türkiye için de diğer aday ülkeler gibi bir tarama süreci başlatmıştır. AB müktesebatının 31 bölümünün ele alınacağı bu süreçte, öncelikle Türkiye için saptanan öncelikli alanlarda çalışılacaktır. Bu amaçla, 3 yıllık aradan sonra yapılmaya başlanan Ortaklık Konseyi ve Ortaklık Komitesi toplantılarında adaylık sürecini etkileyen önemli kararlar alınmıştır. 2000 yılında Ortaklık Konseyi toplantısında Katılım Öncesi Stratejisi çerçevesinde Türk mevzuatının incelenmesi için hazırlıkları yürütmek üzere, Türkiye-AB Ortaklık Komitesi'ne bağlı 8 alt komite kurulmuştur. Bunlardan biri de “Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi”dir. Komite her yıl düzenli toplanmakta ve kaydedilen gelişmeleri gözden geçirmektedir.

9.2.4 Topluluk Programlarına Katılım

Helsinki kararlarıyla Türkiye'nin üye ülkeler arasında belirli alanlarda (kamu sağlığı, çevre, araştırma, enerji) işbirliğini artırmak, öğrenci ve

gençlerin diğer üye ülkelerde kültürel ve akademik faaliyetlerde bulunmalarını sağlamak amacıyla *Sokrates*, *Leonardo da Vinci*, *Youth for Europe* isimli Topluluk Programlarına dahil edilmesi de gündeme getirilmiştir. Türkiye'nin de belirli bir ölçüde mali katkıda bulunmasını gerektiren Topluluk programlarına katılım, Türkiye'nin öncelikleri de dikkate alınarak aşamalı olarak gerçekleştirilecektir.

9.2.5 Mali Yardım

Katılma öncesi stratejisinin diğer önemli boyutu mali yardımdır. Helsinki Zirvesi sonrasında, Türkiye'ye aday ülke statüsü tanınması ile diğer adayların yararlandığı yardım programlarına (PHARE, ISPA ve SAPARD) dahil olma talebimiz program bütçelerinin 2000–2006 tarihleri için kesinleştirilmiş olması gerekçesiyle reddedilmiştir. Türkiye için katılım stratejisine uygun olarak ilave kaynak yaratılmıştır. Ayrıca, *Avrupa-Akdeniz İşbirliği Programının* 2000–2006 (MEDA II) dönemine dahil olan Türkiye, aday statüsünü kazanınca program kapsamından çıkmıştır.(2002 yılından itibaren). Türkiye'nin yararlandığı AB ve üye ülkeler kaynaklı mali ve teknik yardım mekanizmaları şunlardır:

- Katılım Öncesi Mali Yardım (2007-2013 dönemi)
- TAIEX (*Teknik Destek Bilgi Değişim Ofisi*)(Aday ülkeler)
- İdari İşbirliği Programı (Türkiye)
- İkili İşbirliği; Hollanda (MATRA, PSO)(Aday ülkeler), Finlandiya, Türk-Yunan AB Komitesi
- Topluluk Programları; Leonardo da Vinci, Sokrates, Gençlik, 6.Çerçeve Program vb. (Katkı paylarını ödeyen aday ülkelerin katılımına açıktır)
- Avrupa Yatırım Bankası Kredileri (Üye ve aday ülkeler, 3. ülkeler)

9.3 Türkiye'nin Adaylığa Kabul Edilişinin Nedenleri

Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki “Ortaklık İlişkisi”, 1959 yılında Türkiye'nin, Yunanistan'ın hemen ardından, entegrasyon ilişkisine girme talebiyle başlamıştır. 1964 yılında yürürlüğe giren Ankara Anlaşması sonucunda Türkiye AET'ye “ortak üye” olmuş ve bu ortaklığın işleyişini ele alacak, düzenli olarak toplanacak bir Ortaklık Konseyi de kurulmuştur. Ortaklık Anlaşması 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile tamamlanmıştır. Bu protokol, 22 yıl içinde gümrük birliğinin tamamlanmasını öngörmüştür. 1980 müdahalesinin de etkisiyle Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin askıya alındığı bir dönemde, ortaklığa ivme kazandırmak amacıyla yönelik olarak, 14 Nisan 1987 tarihinde Topluluklara tam üyelik başvurusu yapılmıştır. Tam üyelik başvurusundan iki buçuk yıl sonra Avrupa'dan gelen görüş, özü itibariyle, Türkiye'nin üyeliğe kabul edilebilir nitelikte olduğu, ancak ne AB'nin ne de Türkiye'nin böyle bir üyeliğe henüz hazır olmadığı yönündedir. Tam üyelik başvurusu, amacına uygun olarak taraflar arasında ilişkileri canlandıran bir süreci başlatmış ve Türkiye-AB arasında 1 Ocak 1996 tarihinde Gümrük Birliği yürürlüğe girmiştir.

Bu entegrasyonun ardından Türkiye, 1997 yılı Aralık ayında AB'nin genişleme sürecinin görüşüleceği Lüksemburg Zirvesinden önce bu sürece dahil olmak için temaslarını hızlandırmış ancak 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesi ile Güney Kıbrıs'ın aday olarak kabul edilmesine karşın Türkiye bu gruba dahil edilmemiştir. Bu kararın ardından AB ile olan siyasi diyalog kesilmiş, daha sonra yapılan *Cardiff*, *Viyana* ve *Köln Zirvelerinde* de fazla bir ilerleme sağlanamamıştır.

Daha sonraki yıllarda dünyada değişen ekonomik ve siyasi konjonktürün etkisiyle Avrupa Birliği Komisyonu, Birliğe katılmaya aday olan ülkeler için

hazırladığı 13 Ekim 1999 tarihli ülke raporlarında Türkiye'ye adaylık statüsü verilebileceğini, ancak müzakerelerin başlaması için Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmesi gerektiğini belirtmiştir.

Lüksemburg Zirvesinden sonra Helsinki'ye kadar AB'nin Türkiye ile ilgili görüşünü değiştirmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır;

Bunlardan birisi, Avrupa'da son dönemde yönetime gelen ve AB'yi “*ortak değerler projesi*” olarak algılayan sol, liberal ve yeşil görüşlerin katkısıdır. Müslüman bir ülke olan Türkiye'nin üye olması AB'nin “bir Hıristiyan kulübü” eleştirisinden kurtulmasını sağlayacaktır.

Ancak bu değer yargısı tek başına Türkiye'ye adaylık statüsü verilmesini açıklamamaktadır. Karar değişikliğinin asıl nedeni siyasi ve ekonomiktir. Türkiye'nin bölgedeki önemi özellikle Kosova krizinden sonra bir kez daha kanıtlanmıştır. AB, Kafkaslarda demokrasiyi, Balkanlarda istikrarı, Orta Doğu'da barışı sağlamak amacıyla yönelik olarak bu bölgelerle tek bağı olan Türkiye ile ilişkilerini güçlendirmek gereği duymuştur. Ayrıca, Avrupa artık gelecekteki sınırlarını belirlemek ve bu doğrultuda planlamalar yapmak istemekte ve Türkiye gibi stratejik önemi olan bir ülkeyi bu sınırların dışında bırakmak tehlikesini göze alamamaktadır.

Bunlara ek olarak AB'nin Helsinki Zirvesi'nde oluşturduğu NATO'dan bağımsız ortak savunma yapısı da Türkiye'nin aday olmasında önemli bir etkidir. Zira Birliğin bu yeni rolünü oynayabileceği üç bölge-Kafkaslar, Ortadoğu ve Balkanlar- Türkiye ile bağlantılıdır.

Tüm bu faktörler bir araya geldiğinde 10–11 Aralık 1999 tarihinde yapılan Helsinki Zirvesinde Türkiye'nin adaylığı kabul edilmiştir. AB'nin Zirve sonrası yayınladığı bildirmede Türkiye'nin adaylığının kabul edildiği

paragrafta Türkiye'nin diğer adaylarla eşit statüde olduğu belirtilmiştir. Ancak, söz konusu bildirmede "komşularıyla sınır sorunu olan ülkelerin bu sorunu 2004 yılına kadar çözmeleri aksi halde *Lahey Adalet Divanı* dahil uluslararası mahkemelere gidilebileceği" belirtilmiştir. Ayrıca Güney Kıbrıs'ın üyeliğine bölünmüşlüğü'nün engel olamayacağı ancak, AB Bakanlar Konseyi'nin konuyu tam üyelik aşamasında ilgili faktörlere göre değerlendireceği şeklinde bir karar daha alınmıştır.

AB'de aday ülkelerle tam üyelik müzakerelerinin başlayabilmesinin ön koşulu 1993 yılında Kopenhag Zirvesinde kabul edilen Kopenhag Kriterleridir.

Adaylıkla birlikte Türkiye'den beklenenler, öncelikle Kopenhag siyasi kriterlerinin uygulanmasıdır. Türkiye'de de Helsinki Zirvesi öncesindeki dönemde bu sorunların çözümüne ilişkin siyasi tartışmalar ağırlık kazanmıştır. Kamuoyunda sadece Avrupa Birliği'ne katılmak için değil, çağdaş bir ülke olmak için de bu sorunların çözülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Türkiye'nin Helsinki sonrası süreçte yapması gerekenler arasında, ekonomisini istikrarlı ve sağlam temellere oturtması, gelir dağılımını adil hale getirecek önlemler alması, Güney Doğu sorununun temelinde yatan ekonomik ve sosyal sorunları çözmesi, demokrasiyi ve insan haklarını çağdaş düzeye getirmesi, hukuk devletinin özelliklerine göre bir işleyişi sağlaması yer almaktadır. Türkiye'nin ekonomik konumu Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan aday ülke raporlarında üyelik müzakerelerine başlanacak diğer adaylara nazaran daha olumlu değerlendirilmiştir. Komisyonun Türkiye raporunda ekonomik açıdan yapısal reformların gerçekleştirilmesi ve enflasyonun düşürülmesi gerektiği belirtilmiştir. Bütün bunların dışında AB'ye üyeliğin bir başka şartı da Topluluk Müktesebatı denilen Topluluk hukukuna her alanda uyumun sağlanması gereğidir. Bu uyumun sağlanabilmesi için, Türkiye'de anayasadan

tüketici haklarına, çevrenin korunmasından ulaşıma, eğitimden sağlığa kadar pek çok alanda düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Bu düzenlemelerin, müzakerelerin başladığı bu günlerde daha da hızlandırılarak ivme kazanması gerekmektedir.

Bu aşamada üyelikle birlikte egemenliğin bazı alanlarda tamamen bazılarında kısmen AB'ye devredilmesi söz konusu olacaktır, bu da AB'ye üyeliğin bir şartıdır. Örneğin AB Kurucu Antlaşmalarıyla belirlenen ortak politika alanlarında üye devletlerin tek başlarına karar alma, kanun çıkarma yetkileri yoktur, Topluluk düzenlemelerine aynen uymak zorundadırlar. Bunun dışında da pek çok alanda egemenlik kısmen Topluluğa devredilmiştir yani Toplulukla üye ülkeler arasında paylaşılmaktadır. Türkiye, Gümrük Birliği ile beraber Topluluğun dış ticaret politikasını kabul etmiştir. Yani, Birliğin dışındayken bile bu konuda egemenlik Topluluğa devredilmiş ve onun kararları uygulanmaya başlanmıştır. Zaman içinde Topluluk Müktesebatı benimsedikçe diğer alanlarda da aynı durum söz konusu olacaktır.

9.4 Türkiye Açısından Helsinki Sonrası Süreç

Helsinki sonrası, Türkiye Ulusal Programa uygun olarak alması gereken önlemleri almaya devam etmiştir. Helsinki sonrası bu çerçevede atılan ilk önemli adım 3 Ekim 2001 tarihinde yapılan anayasa değişiklikleridir. İnsan haklarının korunmasını, temel özgürlükleri güçlendirmeyi ve ölüm cezasını sınırlamayı hedefleyen söz konusu anayasa değişikliklerine işlerlik kazandırılabilmesi için ilgili kanunlarda da gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Düşünce ve ifade özgürlüğü, işkencenin önlenmesi, demokrasi, kişi hürriyeti ve güvenliği, haberleşme, yerleşme ve seyahat özgürlüğü, dernek kurma özgürlüğü ve kadın-erkek eşitliği alanlarında yeni hükümler gündeme

gelmiştir. 1 Ocak 2002’de yürürlüğe giren *Yeni Türk Medeni Kanununda* da bu doğrultuda önemli hükümlere yer verilmiştir.

19 Şubat 2002 – 14 Temmuz 2004 tarihleri arasında AB siyasi kriterlerini karşılama amacına yönelik olarak sekiz uyum paketi hayata geçirilmiştir.

- Birinci Uyum Paketi – 19 Şubat 2002
- İkinci Uyum Paketi – 9 Nisan 2002
- Üçüncü Uyum Paketi – 9 Ağustos 2002
- Dördüncü Uyum Paketi – 11 Ocak 2003
- Beşinci Uyum Paketi – 4 Şubat 2003
- Altıncı Uyum Paketi – 19 Temmuz 2003
- Yedinci Uyum Paketi – 7 Ağustos 2003
- Sekizinci Uyum Paketi – 14 Temmuz 2004

Öte yandan 2004 Mayıs’ında yürürlüğe giren anayasa değişiklik paketi ile kadın-erkek eşitliği, basın özgürlüğü, uluslararası sözleşmelerin statüsü, yargının işlevselliği alanlarında yeni düzenlemeler yapılmıştır.

Helsinki Zirvesi sonrasında başlayan üyelik öncesi süreç Aralık 2002 Kopenhag Zirvesi ile yeni bir boyuta taşınmıştır. Uyum Paketleriyle getirilen reformlar ve siyasi kriterlere uyum konusunda atılan adımlar Türkiye’nin müzakerelere yaklaşmasını sağlamıştır. Kopenhag’da Zirve’de, Aralık 2004’te AB Komisyonunun rapor ve tavsiyesine dayanarak Türkiye’nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiğine karar verildiği takdirde, katılım müzakerelerinin gecikmeksizin başlatılacağı kararlaştırılmıştır. Bu bağlamda, 2002 Kopenhag Zirvesinde ayrıca, Türkiye’yi AB üyeliği yolunda desteklemek amacıyla Türkiye için mevcut Katılım Stratejisinin

güçlendirileceği belirtilmiş, Komisyon, mevzuatın incelenmesi sürecini yoğunlaştırmaya davet edilmiş, buna paralel olarak, AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliğinin genişletileceği ve derinleştirileceği, Türkiye'ye yönelik katılım öncesi mali yardımın kayda değer ölçüde artırılacağı belirtilmiştir.

AB Komisyonu, Aralık 2002 Kopenhag Zirve sonuçları uyarınca hazırladığı rapor ve tavsiyeyi 6 Ekim 2004 tarihinde açıklamıştır. Komisyon ayrıca, ülkemizin AB'ye üyeliğinin Birlik açısından yaratacağı olumlu ve olumsuz tesirleri içeren bir “*Etki Değerlendirmesi Çalışması*” da yayınlamıştır.

2004 yılı İlerleme Raporunda Komisyon, Türkiye'nin AB'ye uyum yönünde attığı adımları kapsamlı biçimde değerlendirmiştir. Tavsiye metninde ise, siyasi kriterlerin yeterli ölçüde karşılandığını tespitle, üye ülkelere Türkiye'yle müzakerelerin başlatılması yönünde net bir tavsiyede bulunulmuştur. Komisyon tavsiyesinde, Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde, ülkemizin “*AB'ye katılımı mukadder bir aday ülke*” olarak ilan ve tescil edilmiş olduğu da vurgulanmıştır.

“Etki Değerlendirmesi Çalışması”nda ise, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin AB'nin adalet ve içişleri, ekonomi, bütçe, iç pazar, tarım ve balıkçılık alanlarında olası etkileri değerlendirilmiş; katılımımızın genel olarak Birliğe olumlu katkılarda bulunacağı sonucuna varılmıştır.

17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen *AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi*'nde, 1999 Helsinki ve 2002 Kopenhag Zirvesi'nde alınan kararlar teyit edilmiş, Türkiye'nin reform sürecinde atmış olduğu kararlı adımların memnuniyetle karşılandığı belirtilerek, ülkemizle üyelik müzakerelerinin -Zirve Sonuç metninin 23. maddesinde öngörülen çerçevede dahilinde- 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılması kararlaştırılmıştır.

KAYNAKLAR

- http://www.belgenet.com/arsiv/ab/helsinki_sonuc.html
- <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/helsinkizirvesi.html>
- <http://www.ikv.org.tr/sozluk2.php?ID=1125>
- http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=217&id=13
- [http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=217&id=13,](http://www.tisk.org.tr/isveren_sayfa.asp?yazi_id=217&id=13)
- <http://www.ibb.gov.tr/IBB/DocLib/kurumsal/birim/AvrupaBirliGiTanitimMd/HelsinkiZirvesi.doc>
- <http://www.ikv.org.tr/adayliksureci.php> - 36k - 28 Mayıs 2006
- <http://www.tcberlinbe.de/tr/ab/index.htm>
- [http://www.deltur.cec.eu.int/AB-Türkiye İlişkileri/Adaylık_süreci/Helsinki Zirvesi](http://www.deltur.cec.eu.int/AB-Türkiye İlişkileri/Adaylık_süreci/Helsinki_Zirvesi)
- http://www.sosyalsiyaset.com/documents/nahit_tore_1.htm
- [http://www.dtm.gov.tr/ AB Genel Müdürlüğü/ Türkiye-AB Mali İlişkileri- Sunum—4 Şubat 2005](http://www.dtm.gov.tr/AB_Genel_Müdürlüğü/Türkiye-AB_Mali_İlişkileri-Sunum-4_Şubat_2005)
- http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/DisPolitika/AnaKonular/Turkiye_AB/trab.htm

10 TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİNDE HELSİNKİ ZİRVESİ'NDEN GÜNÜMÜZE TARIMLA İLGİLİ GELİŞMELER*

Giriş

Türkiye'nin Avrupa Topluluğu (AT) ile daha 1963 yılında taraflar arasında bir ortaklık kurulmasına ilişkin Ankara Anlaşması ile başlayan ilişkileri içinde Türk tarımı hep düzenleme gereksinimi ile karşı karşıya olduğu kabul gören bir sektör olma özelliği taşımıştır. Türkiye ile Ortaklık Anlaşmasının imzalandığı yıllarda Ortak Tarım Politikasının (OTP) esasları henüz saptanmadığı için Türkiye'den istenen, belirlenecek ortak politikaya göre Türkiye'nin de politikasını değiştirmesi ve OTP'ye uyum sağlaması idi. AT 1958 yılındaki kuruluşundan, aralarında ortak politikaların oluşturulduğu 1968 yılına kadar süren Geçiş Dönemi içinde OTP temel kurallarını da yerleştirmiştir.

Toplulukla ilişkileri içinde beş yıl süren Hazırlık Döneminde Türkiye henüz esasları bile tam yerine oturmamış bir politikaya uyum sağlama gibi bir yükümlülük altında değildi. 1970 yılında imzalanan Katma Protokol ise tarım ürünlerinin taraflar arasında serbest dolaşımının sağlanması için (artık esasları belirlenmiş olan) OTP'ye uyumu öngörmekteydi.

Daha sonra taraflar arasında Türkiye'ye tanınan tavizlerin aşınması gerekçesine dayandırılarak 1978'de dondurulan ilişkilerin tekrar canlandırılma sürecinin başlatıldığı 1980 yılı 80/1 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nda Türkiye için tekrar OTP'ye uyum mükellefiyeti yinelenmiştir. 12 Eylül askeri yönetimi sonrası, bu kez AT tarafınca 1983 yılında dondurulan ilişkiler 1986 yılında

---

*Hazırlayan: Selenge Banu AKŞAHİN, AB Uzmanı

yeniden ısıtılma sürecine alınmış, 1995 yılında 95/1 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında tarım ürünlerinin malların serbest dolaşımı kapsamına alınabilmesi için OTP'ye uyum gereği yeniden vurgulanmıştır. 1998 yılında 98/1 sayılı Ortaklık Konseyi Kararında tarım ürünleri ticaretindeki tercihli rejim genişletilmiştir.

Türkiye'nin AB'ye tam üye olması için görüşmelerin başlatılması kararının alındığı Helsinki Zirvesi'ne kadar Türkiye OTP'ye uyum konusunda bir adım atma gereği duymamıştır. Zaman içinde sürekli reform hareketlerine konu olan OTP'ye daha önceki aşamalarda uyum sağlamaya çalışmak, çok kısıtlı mali olanaklara ve sorunlu bir tarım yapısına sahip olan Türkiye açısından zaten fazla anlamlı da olmayacaktı.

10.1 Helsinki Zirvesi

Türkiye'nin 10–11 Aralık 1999 tarihinde Helsinki'de toplanan Avrupa Konseyi'nde diğer aday devletlere uygulanan kriterler temelinde aday ülke olarak tescili, Türkiye'nin katılım için gerekli adımları atmaya başlaması açısından bir kilometre taşı olmuştur.

10–11 Aralık 1999 tarihinde toplanan Helsinki Zirvesi Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu zirvede, Türkiye'ye “Aday Ülke” statüsü verilmiştir. Türkiye diğer aday ülkelerle aynı koşullarda değerlendirilecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini yerine getirme yükümlülüğü üzerinde durulmaktadır.

10.2 Helsinki Zirvesi Sonrası

Helsinki Zirvesi'nden sonra AB ile ilgili konularla ilgilenmek üzere Başbakanlığa bağlı olarak Avrupa Birliği Genel Sekreterliği kurulmuştur. Genel Sekreterliğin temel görevi AB ile ilgili konulara göre Türkiye'deki

bakanlıklar ve ilgili kurumlar arasında koordinasyonu sağlamaktır. Bu bakımdan Katılım Ortaklığı'na uygun olarak Ulusal Programın hazırlanmasında Genel Sekreterlik, ilgili bakanlıklar arasında temel koordinasyon kurumu olarak görev yapmıştır. AB ile ilgili faaliyetler ABGS'nin koordinasyonunda yürütülmektedir.

10.2.1 Katılım Ortaklığı Belgesi 2000

Helsinki Zirvesi'ni takip eden en önemli gelişme 26 Temmuz 2000 tarihinde Komisyon'un katılım ortaklığının kurulması için bir yönetmelik hazırlaması olmuştur. 8 Kasım 2000 tarihinde yayınlanan taslak metin 4 Aralık 2000 tarihinde Konsey tarafından onaylanmıştır.

Komisyon tarafından hazırlanan ve katılım ortaklığını amaçlayan bu belge diğer konularda olduğu gibi tarım açısından kısa ve orta vadede öncelikler içermektedir.

KOB-2000'de Kıbrıs Sorunundan insan haklarına, idam cezasından bölgelerarası gelişmişlik farkına, IMF ve enflasyonla mücadelede sektörel açılardan altyapıların iyileştirilmesine kadar birçok konuya değinilmiştir.

10.2.2 Ulusal Program 2001

Türkiye AB müktesebatının kabul edilmesi amacıyla 2000 yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nin temel alınması suretiyle, 19 Mart 2001 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla kabul edilen ve 24 Mart 2001 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanan bir Ulusal Program hazırlamıştır.

Bu Ulusal Rapor çerçevesinde Türkiye, Katılım Ortaklığı, Gümrük Birliği ve AT-Türkiye Ortaklık Konseyi kapsamında verilen taahhütlere uygun olarak AB müktesebatının uygulanması ve uyumlaştırılması hususunda

hükümleri ele almaktadır. Ulusal Program, Katılım Ortaklığı Belgesi'nin bir tamamlayıcısı olup, genelde KOB'da yer alan öncelikli çalışmaların nasıl ve hangi takvime göre gerçekleştirileceğini içeren bir belgedir.

10.2.3 İlerleme Raporu 2001

13 Kasım 2001 tarihinde AB Komisyonu tarafından yayımlanan ilerleme raporunda AB'ye katılım yönünde Türkiye'nin yerine getirdiği faaliyetler incelenmekte ve siyasi kriterler, demokrasi, insan hakları, ekonomik kriterler, enflasyonla mücadele, yolsuzluk ve tarım ve balıkçılık başta olmak üzere birçok konuda değerlendirmeler yapılmaktadır.

10.2.4 İlerleme Raporu 2002

Bu raporda son bir yıl içindeki gelişmeler değerlendirilmiş ve ortaklık anlaşması kapsamında son ticari gelişmeler, Kopenhag Kriterlerinin değerlendirilmesi ve tüm konularda son düzenli rapordan sonra meydana gelen değişiklikler yer almıştır.

10.2.5 Katılım Ortaklığı Belgesi 2003

14 Nisan 2003 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilen bu belgede, KOB-2001'e dek, birçok önceliğin yerine getirildiğinin altı çizilmekte ve 2002 yılı İlerleme Raporu'nda öncelik verilen konularda gelişme olması için Türkiye'ye verilecek yardımların çerçevesi çizilmektedir. Buna göre tarım reformuna devam edilmesi kısa vadeli öncelikler içindedir. Ayrıca bu belgede tarım ve balıkçılık konularında da değerlendirmeler yapılmıştır.

10.2.6 Ulusal Program 2003

24 Temmuz 2003 tarihinde 25178 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren bu ulusal programda, siyasi ve ekonomik kriterlerin yanı sıra

29 başlık altında her konunun önceliklerine yer verilmiş ve sorumlu, ilgili kuruluşlar belirlenmiştir. Ulusal Programın izlenmesi için izleme formları oluşturulmuş ve ilgili kuruluşların Ulusal Program'da öngörülen takvime uygun olarak hareket etmeleri için faaliyetlere başlanmıştır. Mevzuat uyumu konusunda alt çalışma grupları oluşturulmuştur. Bu alt çalışma grupları ulusal programa göre çalışmalarını sürdürmektedir.

10.2.7 İlerleme Raporu 2003

2000 ve 2001 yılı ilerleme raporlarıyla aynı yapıyı içeren bu belge 2003 yılı Aralık ayında yayımlanmış ve son ilerleme durumundan beri meydana gelen gelişmeleri ele almış olup 30 Eylül 2003 tarihine kadar olan durum incelenmiştir. Türkiye ile AB arasındaki gelişmelerin ortaya konduğu bu belgede, gelişmeler sonucunda oluşan nihai durumdan, Türkiye'nin yararlandığı Topluluk programlarından ve Türkiye'de yeni kurulan ve kurulacak olan ajanslardan bahsedilmiştir. Ayrıca bu ilerleme raporunda tarım konusunda kaydedilen gelişmelere değinilmiştir.

10.2.8 İlerleme Raporu 2004

Bu İlerleme Raporu'nda, bir önceki ilerleme raporundan bu yana tarım sektöründe çok az bir ilerleme kaydedildiği belirtilmiş ve tarımın hala ülke ekonomisindeki en önemli sektör olduğu vurgulanmıştır. 2003 yılında tarımın GSMH'ye katkısının %12.2 olduğu ve Türkiye ile AB arasındaki toplam tarımsal ticarete küçük bir artışın gözlemlendiğinin belirtildiği raporda ayrıca, bazı istatistiki bilgilere de yer verilmiştir.

Buna göre; istihdam açısından tarım sektörü (ormancılık, avcılık ve balıkçılık da dahil olmak üzere), 2001 yılındaki %35 ve 2002 yılındaki %34'e kıyasla, 2003 yılında toplam işgücünün yaklaşık %33'ünü temsil etmektedir ki

bu da yaklaşık 7 milyon işçiye denktir. 1991 yılında 4 milyon olan tarım işletmelerinin sayısı 2001 yılında 3 milyona düşmüş ve son on yılda %25 oranında azalmıştır.

Türkiye'nin AB'ye ihracat ve ithalatı yükselmiştir. Kalite politikası ve organik tarımda ilerleme olduğu belirtilmiştir. Kırsal kalkınmayla ilgili ilerlemelerin sınırlı olduğu belirtilmiştir.

Hayvan sağlığıyla ilgili önemli gelişmeler olduğu belirtilmiştir. Gıda güvenliği konusunda daha fazla ilerleme olması gerektiği belirtilmiştir.

Balıkçılık konusunda müktesebatın, ulusal mevzuata aktarılması gerekmeyen tüzüklerden oluştuğunu belirten 2004 yılı İlerleme Raporu; müktesebata göre, idari yönetimlerin ve operatörlerin, Ortak Balıkçılık Politikasına (pazar politikası, kaynak ve araç yönetimi, denetim ve kontrol, yapısal faaliyetler ve devlet yardımları alanlarında) katılım için hazırlanacak tedbirleri alması gerektiğini bize anlatmaktadır. Kaynak yönetimi ile gerekli kontrol ve denetim kapasitesinin güçlendirilmesine ilişkin çabalarının artırılması ve balıkçılık ile su ürünleri faaliyetlerinin lisanslama ve tescil işlemleri geliştirilmesinin tavsiye edildiği raporda; mevcut balıkçılık tekne kayıtları ile veri toplama ve istatistik kayıtlarının gözden geçirilmesi ve AB standartlarıyla uyumlu hale gelmesi için güçlendirme yapılması gerektiği de ifade edilmektedir.

10.2.9 2004 Yılı Etki Raporu

6 Ekim 2004 tarihinde yayımlanan 2004 Yılı İlerleme Raporu'nda, Türkiye'nin üyeliğinin olası etkilerinin yer aldığı bir rapor hazırlanmıştır. Bu etki raporu, 7 alt başlıkta (Jeo-Politik Boyut, Ekonomik Boyut, İç Pazarla İlgili Politikalar, Tarım ve Hayvancılık, Bitki Sağlığı ve Balıkçılık, Bölgesel ve

Yapısal Politika, Adalet ve İşleri, Yapıya ve Bütçeye İlişkin Durum) toplanmış olup istatistiki bilgilerin de yer aldığı bir ek bulunmaktadır.

Raporun ilgili bölümünde tarımın Türkiye için hem ekonomik hem sosyal anlamda çok büyük bir rol üstlendiği söylenmektedir.

Rapora göre Türkiye’de ekilebilir ürünler için ayrılmış alan AB-25’deki oranın dörtte birini teşkil etmektedir. Türkiye’deki buğday ve arpa fiyatlarının AB fiyatlarının üzerinde seyrettiği de bu raporda ifade edilmiştir. Ayrıca rapora göre meyve ve sebze dünyada söz sahibi olan Türkiye bu alanda AB’de çok önemli bir role sahip olacaktır. Rapora göre Türkiye, AB’nin en büyük meyve ve sebze üreticisi olmakla birlikte, İtalya ve İspanya’dan sonraki en büyük üçüncü meyve üreticisi olmaya adaydır. Ayrıca rapora göre ideal iklim şartları ve ucuz işgücü sayesinde Türkiye’nin bu alanda çok avantajlı rekabet koşullarına sahip olduğu söylenebilir. Türkiye’deki canlı hayvan ve hayvansal ürün sektörü çok iyi korunmaktadır.

Raporda ayrıca tarım sektörünün, Gümrük Birliği’nin dışında tutulmasıyla tarım alanındaki ticaret serbestisinin asimetric bir yapı gösterdiği ileri sürülmekte, AB’nin Türkiye’ye tercihli bir rejim uyguladığı, Türkiye’nin ise buna yeterli karşılığı verememekle birlikte, AB’den canlı hayvan ve hayvan ürünleri ithalatına önemli yasaklar getirdiği yer almaktadır.

Raporda Türkiye’nin katılımının etkilerini şimdiden kestirmenin çok güç olduğu vurgulanmaktadır. Uzun vadeli katılım öncesi süreçte, AB ve Türk tarım politikalarındaki kaydedilen ilerlemelerin yanı sıra bazı yeni sorunlar ortaya çıkacaktır, karşılaşılabilecek sorunlar, zaman içinde değişmeye müsait üretim ve tüketim alışkanlıkları, fiyat ve ticaret koşulları, DTÖ müzakere ve

kararları ile dünya pazarının yapısı gibi nedenlerle daha da zorlaşacaktır, denilmektedir.

Tüm bu kısıtlara rağmen raporda Türkiye'nin katılımının AB tarım sektörüne etkilerinden genel hatlarıyla şöyle değinilmiştir:

Türk tarımı ve gıda endüstrisinin rekabet edebilirliğiyle kırsal alanların ekonomik açıdan kalkınma çabaları gelecekteki önemli siyasi ve ekonomik sorunları teşkil edecektir. Yeni üye ülkelerde olduğu gibi, katılım öncesi süreçte ticaretin serbestleştirilmesi yönünde adımlar atılmalıdır.

Türkiye'nin belli başlı tarımsal sektörlerde baş aktör olma potansiyeline sahip olduğu belirtilmiştir. Rapora göre Türkiye hali hazırda meyve ve sebzeler, kuruyemişler, nohut, mercimek ve koyun etinde rekabet edebilir düzeyde üretim gerçekleştirmektedir. Buna göre önemli bir tahıl ve hayvansal ürün üreticisi olan Türkiye'nin tarım sektörünün yeniden yapılandırılıp çağdaştırılmasına katkı sağlayacak önlemler alınması gerekmektedir.

Türk tarım ürünlerinin halihazırda AB'deki tercihli rejimden önemli oranda yararlanıyor olması nedeniyle üyelikle birlikte Türkiye'nin tarım ürünlerinde AB'ye olan ihracatında kısa zamanda önemli bir artış olması beklenmemelidir. Fakat mevcut kısıtlamaların kaldırılması durumunda AB'den Türkiye'ye olan ihracat ve dolayısıyla karşılıklı ticaret hacmi artacaktır.

Türkiye'nin kırsal kesimindeki nüfusunun büyük bir bölümü geçimini küçük ölçekli aile işletmelerinden sağlamaktadır. Kırsal alanlarda ekonomik kalkınmaya katkı sağlanabilmesi için iş alanlarının çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bu da önemli bir kaynak ihtiyacı gerektirmektedir.

Katılım müzakerelerinin başlaması durumunda AB'nin Türkiye için bir katılım öncesi kırsal kalkınma aracı yaratması gerektiği ve 2007–2013

dönemini kapsayacak bu aracın SAPARD önlemlerine benzer önlemleri içereceği belirtilmiştir. Bu aracın hayata geçirilmesinde adem-i merkeziyetçi anlayış hakim kılınmalı ve AB'deki yapıya benzer bir Ödeme Kuruluşu teşkil edilmelidir.

Etki Raporu'nda tüm bu analizlerin ışığında müzakerelerin açılması durumunda, tarımın Türkiye'deki önemli ekonomik ve sosyal rolüne değinilmekte ve Türk tarımının boyutu ve bütçesiyle birlikte yapacağı etkinin, tarımın katılım hazırlıklarında en önemli konulardan biri olacağına işaret edilmektedir.

Raporda ayrıca, katılımdaki şok etkilerin önüne geçmek için, katılım öncesi süreçte AB ihracat ürünlerindeki ticari kısıtlamaların kaldırılması ve Türk tarımsal gıda sektörünün yeniden yapılandırılması ve çağdaştırılması tavsiye edilmektedir. Bunlara ilaveten bazı sektörlerde yüksek üretim potansiyeli olan Türkiye'nin AB tarımında önemli bir aktör olma kapasitesine sahip olduğuna yer verilmektedir. Ancak AB'ye ihraç ettiği ürünleri halihazırda önemli bir oranda tercihli muameleden yararlanan Türkiye için AB pazarına katılımın kısa dönemdeki doğrudan etkisinin ülkenin ana ihraç kalemleri açısından sınırlı olacağı da söylenmektedir.

Türkiye'nin Birliğe katılımının sosyal etkisinin kırsal nüfusun büyük oranını istihdam eden pazara dönük değil kendi ihtiyaçları için üretim yapan işletmelerin çokluğu nedeniyle önemli olduğu ifade edilmektedir. Bu durum başta kırsal alanlarda olmak üzere diğer ekonomik sektörlerin bu tür tarım alanlarından kayacak işgücünü alabilme kapasitesine büyük ölçüde bağlı olacaktır. Tarım politikası konusunda Türkiye'deki tarım reformu programı doğru istikamette atılmış bir adım olmasına rağmen henüz tamamlanmamıştır. Katılım öncesi süreçte çoğu alanda tarım müktesebatının uygulanması

başlamadığı için yapılacak reformun doğrudan OTP'nin gerekliliklerini hedeflemesi gerekmektedir. Bu alandaki temel vurgu ve katılım hedefleyen bir kırsal kalkınma stratejisinin oluşturulması ve kırsal alanların ekonomik açıdan yeniden canlandırılması olmalıdır.

Özel geçiş süreleri veya derogasyonlar konusunda ise katılım öncesinde tarama süreci tamamlanmadan tam olarak neyin müzakere edileceği konusunda fikir yürütmek oldukça güçtür. Pek çok şey, katılım öncesi süreçte ulusal mevzuatın müktesebat ile ne kadar uyumlaştırılacağına/yakınlaştırılacağına bağlı olacaktır. Ancak temel prensip açıktır: Türkiye'nin o dönemde uygulamada olan tarım alanındaki AB müktesebatını eksiksiz kabul etmesi gerekecektir. Bu muhtemelen özellikle uzun olabilecek ve büyük ihtimalle katılımdan sonra geçici bir süre sınırların muhafaza edilmesini içeren geçiş düzenlemeleri gerektirecektir. Bu, Türkiye tarafından yerine getirilmesi gereken düzenlemelerin boyutu göz önünde tutulduğunda katılımdan sonra oluşabilecek herhangi bir şoku önlemek ve bu tarihe kadar yeterli ilerleme kaydedilmemesi durumunda bu ayarlamaların yapılmasının kolaylaştırılması için muhtemelen gerekli olacaktır.

Rapora göre hayvancılık alanında hayvan sağlığı durumunu iyileştirmek için öncelikle katılım öncesi süreçte önemli gayret gösterilmelidir. Ancak yine de katılım ile birlikte ciddi problemlerin yaşanması beklenmektedir. Bundan dolayı katılımdan sonra bile Türkiye'den gelen canlı hayvanlar ve hayvansal ürünlerin dolaşımına yönelik özel kısıtlamalar öngörülmalıdır. Bu durum Türkiye ve diğer üye ülkeler arasında özel sınır kontrolleri gerektirebilecektir. Türkiye'nin doğu sınırlarındaki kontrollere özel önem verilmelidir. Gıda güvenliği ve kamu sağlığı alanlarının yanı sıra hayvan refahı alanında da gayret gösterilmesi gerekecektir. AB veterinerlik kontrol sisteminin düzgün

kullanılması halinde Türkiye'nin katılımın AB'nin geri kalanı üzerinde olumsuz etkilerinin olması beklenmemektedir.

Bitki sağlığı alanında gerekli hazırlıkların yapılması halinde hiçbir kayda değer sorun beklenmemelidir. Ancak Türkiye'nin doğu sınırlarındaki denetime önem verilmelidir. Başta idari kapasite ve laboratuvar kapasitesinin oluşturulması olmak üzere pek çok alanda çaba gösterilmesi gerekecektir.

Ortak Balıkçılık Politikası alanında Türkiye için katılım öncesi süreçte gerekli hazırlıkları yapmak mümkün olacaktır. Bu sektör açısından değerlendirildiğinde Türkiye'nin üyeliği AB'nin geri kalanı üzerinde özel bir etkisi olmayacaktır.

10.2.10 17 Aralık 2004 Zirvesi

AB Zirvesi 16–17 Aralık 2004'te Brüksel'de hem kendisi için hem de Türkiye için tarihi bir karar almıştır. Türkiye ile 3 Ekim 2005 tarihinde tam üyelik için müzakereleri başlatma kararı almıştır. Bu karar metni her türlü düşünce ve kanaat sahibinin kendisini memnun edecek veya memnun etmeyecek cümleleri bulabilmesi için hazırlanmıştır. Diplomatik bir metin olup, istenilen sonucu çıkarmak mümkündür.

Kararın 23. maddesinde müzakerelerin ucunun açık olduğu belirtilmektedir. Bu maddeye göre “Bu müzakereler sonucu önceden garanti edilemeyen açık uçlu bir süreçtir.” Ancak şu unutulmamalıdır ki, müzakereler doğası gereği açık uçludur.

Karara göre “Uzun geçiş süreleri, derogasyonlar ve özgün düzenlemeler ile daimi koruma tedbirleri yani koruma tedbirlerine temel teşkil etmek üzere daimi olarak elde tutulan hükümler düşünülebilir.” Buna ek olarak rapora göre “Bütün Kopenhag Kriterlerini göz önünde bulundurarak şayet bir aday ülke

üyelik yükümlülüklerinin tümünü tam olarak üstlenmek durumunda değilse, ilgili aday ülkenin mümkün olan en güçlü şekilde Avrupa yapılarına tam olarak bağlı kalması sağlanmalıdır.”

Ayrıca bu kararda Türkiye'nin katılımında ortaya çıkacak üç önemli soruna tedbir getirilmiştir:

Bunlardan birincisi işçilerin serbest dolaşımıyla ilgilidir. Buna göre “Kişilerin serbest dolaşımının zaman içinde tesisıyla ilgili karar alma süreci, her bir üye devletin azami rol oynamasına cevaz vermelidir.” denmektedir.

İkincisi, kararda; demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi konularda ortaya çıkacak sorunlarla ilgili olarak; “Siyasi reform sürecini geriye dönülmez kılmayı ve özellikle temel özgürlükler ve insan haklarına tam saygı açısından reformların tam, etkin ve kapsamlı olarak uygulanması...” ifadesi yer almaktadır.

Üçüncü olarak, karara göre; “Bir aday ülkenin katılımının mali veçhelerine, uygulanabilir mali çerçevede yer verilmelidir”. Bu nedenle, mali reformu gerekli kılacak şekilde katılımı kayda değer mali sonuçlar doğurabilecek adaylarla henüz başlatılmamış olan müzakereler, ancak 2014'den sonraki dönemi kapsayacak mali çerçevenin oluşturulmasından sonra ve bundan doğacak olası mali reformlar tamamlanabilir.”

Sonuç olarak bu karara göre Türkiye'nin AB'ye tam üyeliği bu karara göre 2014'ten önce mümkün görünmemektedir.

10.3 Müzakerelerin Başlaması

3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin başlaması Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuştur. Çünkü Türkiye artık “*Aday Ülke*” değil, “*Müzakerelerin Sürdürüldüğü Ülke*” statüsüne geçmiştir.

10.3.1 Katılım Müzakereleri Çerçeve Belgesi

Katılım Müzakereleri Çerçeve Belgesi’ne göre Birlik ve ülkemiz arasında halihazırda güçlü, yakın ilişkiler mevcuttur. İlk akdi ilişkimiz 1963 yılında Ankara Anlaşması olarak bilinen Ortaklık Anlaşması’nı imzalarken kurulmuştur. Belgede 1995 yılında Gümrük Birliği’nin son aşamasına geçildiği ve 1999 Helsinki Zirvesi’nde AB Konseyi’nin Türkiye’yi aday ülke ilan ettiği belirtilmiştir. Bunların hem siyasi hem ekonomik anlamda önemli niteliksel adımlar olduğu belirtilmiştir. Belgeye göre Ortaklık Anlaşması katılım-öncesi süreç boyunca TR-AB ilişkilerine çerçeve olmaya devam edecektir. Buna göre Ortaklık Anlaşması, Topluluğun temelini oluşturan özgürlükleri daha ileri götürmeye yönelik gelişme sağlayarak, özellikle Topluluk ve Türkiye arasındaki ticareti serbestleştirerek ve ekonomik ve mali işbirliğini artırarak, her zamankinden daha yakın olan ilişkilerin temel ögesi olma özelliğini korumaktadır. Belgeye göre müzakereler, AB’yi Kuran Antlaşmanın 49. maddesine dayanmaktadır. Müzakerelerin, tüm üye devletlerin ve Türkiye’nin katıldığı Hükümetlerarası Konferans’ta gerçekleştiği not edilmiştir. Belgede; bütün HAK’larda olduğu gibi, kararların oybirliği ile alınacağı, müzakerelerin kapanması için doğru şartların oluştuğuna üye devletlerin karar vereceği belirtilmiştir.

Belgeye göre müzakereler Türkiye’nin kendi performansına göre işleyecek ve hızı Türkiye’nin üyelik gereklerini yerine getirmede kaydettiği

ilerlemeye bağlı olacaktır. Donem Başkanlığı veya Komisyon -hangisi uygunsa- Konsey'e bilgi vererek Konsey'in durumu surekli izlemesine yardımcı olacaktır. Belgeye gore Birlik, Madde 6'da sıralanan yukumluluklerin yerine getirildiğini teyit eden bir Komisyon raporunu takiben muzakerelerin sonuçlanması kararını alabilecektir.

Aralık 2004 tarihli Avrupa Konseyi'nde kabul edildiği uzere, bu muzakereler Avrupa Birliği'ni Kuran Antlaşmanın 49. Maddesi'ne dayanmaktadır. Muzakerelerin ortak hedefi uyeliktir. Muzakereler, doğası gereği sonuçları onceinden garanti edilemeyen açık uçlu bir surectir. Birliğin Turkiye'yi hazmetme kapasitesi de dahil olmak uzere tum Kopenhag kriterleri butunuyyle goz onunde bulundurulduğunda, Turkiye'nin uyeliğin tum gereklerini tam olarak ustlenecek durumda olmaması halinde, Turkiye'nin Avrupa yapılarına mumkun olan en kuvvetli bağlarla bağlanması sağlanmalıdır.

1993 Kopenhag Avrupa Konseyi sonuçları ile uyumlu olarak, Avrupa butunleşmesi ivmesini korurken Birliğin Turkiye'yi hazmetme kapasitesi, hem Birliğin hem Turkiye'nin genel çıkarları açısından goz onunde tutulması gereken onemli bir noktadır. Konsey' in, uyeliğin bu koşulunun karşılanmasına dair değerlendirmesine bilgi sağlamak amacıyla; Komisyon Turkiye'nin uyelik perspektifinden kaynaklanan meselelere ilişkin 2004 yılı Ekim ayında yayımlanan raporunda belirtilen tum hususları içerecek şekilde, soz konusu kapasiteyi muzakere sureci boyunca izlemelidir.

Turkiye'de, Birliğin temelini oluşturan, ozgurluk, demokrasi, insan haklarına sayęı, temel hak ve ozgurlukler ve hukukun ustunluğu ilkelerinin ciddi ve surekli ihlal edilmesi halinde, Komisyon, kendi girişimi ya da uyelerinin ute birinin talebiyle muzakerelerin askıya alınmasını tavsiye edecek

ve müzakerelerin yeniden başlayabilmesi için gerekli koşulları önerecektir. Konsey, Türkiye'ye söz hakkı verdikten sonra, müzakerelerin askıya alınıp alınmaması ve yeniden başlatılması koşullarına ilişkin Komisyon önerisi ile ilgili kararını nitelikli çoğunlukla alacaktır. Üye ülkeler, HAK'ta oybirliği ile karar alma gerekliliğine hanel getirmeksizin, Konsey kararına göre hareket edeceklerdir. Avrupa Parlamentosu bu konuda bilgilendirilecektir.

Müzakerelerin ilerlemesini, ekonomik ve sosyal yakınlaştırma çerçevesi ve 2. paragrafta belirtilen Komisyon raporları kapsamında Türkiye'nin üyeliğe hazırlanma konusunda kaydettiği aşama yönlendirecektir. Bu ilerleme aşağıdaki koşullara (Kopenhag Kriterleri) göre ölçülecektir:

- Demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygı gösterilmesini ve korunmasını garanti eden kurumların varlığı;

- İşleyen bir pazar ekonomisinin varlığının yanı sıra Birlik içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısına karşı koyma kapasitesine sahip olunması;

- Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uyum dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine ve müktesebatin etkili bir şekilde aktarılması ve uygulanması için idari kapasiteye sahip olunması;

- Türkiye'nin iyi komşuluk ilişkilerine yönelik açık taahhüdü ve herhangi bir sınır anlaşmazlığını, Uluslararası Adalet Divanı'na götürmek dahil olmak üzere, Birleşmiş Milletler Şartı ile uyumlu bir şekilde çözmek konusunda gayret göstermesi;

- Birleşmiş Milletler bünyesinde ve Birliğin üzerine kurulu olduğu temel ilkelere uygun olarak Türkiye'nin Kıbrıs sorunu hususunda kapsamlı bir çözüme ulaşılması için çabalarını sürdürmesi; bu bağlamda kapsamlı bir çözüm için uygun ortamın yaratılmasına katkıda bulunmaya yönelik adımlar atılması

ve (G.) Kıbrıs dahil tüm AB üye ülkeleri ile Türkiye arasındaki ikili ilişkilerin normalleşmesi konusunda ilerleme kaydedilmesi;

- Başta AB-Türkiye gümrük birliğine ilişkin olanlar olmak üzere, Türkiye'nin Ortaklık Anlaşması ve Katma Protokol'ü tüm yeni AB üyesi ülkeleri kapsayacak şekilde genişleten Ek Protokol kapsamındaki yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve düzenli olarak gözden geçirilen Katılım Ortaklığı'nın uygulanması.

Belgeye göre, katılıma kadar geçecek sürede, Türkiye'den aşamalı olarak üçüncü ülkelere yönelik politikalarını ve uluslararası organizasyonlar içindeki tutumunu (tüm AB üye devletlerinin bu organizasyonlara ve düzenlemelere üyeliğiyle ilgili olanlar da dahil) Birlik ve üye devletler tarafından benimsenen politikalar ve pozisyonlarla uyumlu hale getirmesi talep edilecektir.

Üyelik müzakerelerine paralel olarak, Birlik, Türkiye ile yoğun bir siyasi diyaloga ve sivil toplum diyaloguna girecektir. Söz konusu kapsamlı sivil toplum diyalogunun amacı, özellikle AB vatandaşlarının katılım için desteğinin sağlanması amacıyla halkları bir araya getirerek karşılıklı anlayışı güçlendirmek olacaktır.

Türkiye, AB'ye katılım anında yürürlükte olan diğer üyelik müzakerelerinin sonuçlarını oldukları şekilde kabul etmek zorundadır.

Türkiye'nin müktesebattan kaynaklanan hak ve yükümlülükleri kabul etmesi müktesebatta bazı spesifik uyarlamalar yapılmasını gerekli kılabilir ve istisnai olarak müzakere sürecinde tanımlanacak geçiş süresi düzenlemesi ihtiyacını ortaya çıkarabilir.

Gerekli olması halinde, müktesebatın üye ülkeler tarafından uygulandığı şekliyle ve özünde bulunan ilke, kriter ve parametreler temelinde olmak

şartıyla, Türkiye'nin farklılıkları dikkate alınarak özel düzenlemeler yapılmasına karar verilecektir.

Birlik, Türkiye'nin geçiş tedbiri taleplerini, ancak zaman ve kapsam bakımından sınırlı olmaları, ayrıca müktesebatın uygulanışının net aşamalar halinde öngörüldüğü bir plan eşliğinde yapılması halinde kabul edebilecektir. İç Pazar'ın genişletilmesine ilişkin konularda düzenlemeler hızlı bir şekilde uygulanmaya başlanmalı, geçiş süreleri kısa ve sayıca az olmalı; bununla birlikte büyük giderlerin söz konusu olduğu önemli değişikliklerde uygun geçiş düzenlemeleri ayrıntılı bir bütçe planı dahilinde yapılmalıdır. Her durumda geçiş düzenlemeleri Birliğin kuralları veya politikalarına değişiklik getirmemeli, işlevlerini yerine getirmelerine engel olmamalı veya rekabette ciddi bozulmalara yol açmamalıdır. Bu bağlamda, Birlik ve Türkiye'nin çıkarları göz önüne alınmalıdır.

Uzun geçiş dönemleri, istisnalar, özel düzenlemeler ya da kalıcı koruma önlemleri; örneğin koruma önlemlerinin temelini oluşturacak daimi olarak kullanılacak maddeler, göz önünde bulundurulabilecektir. Komisyon, uygun gördüğü hallerde, kişilerin serbest dolaşımı, yapısal politikalar ya da tarım gibi alanlara ilişkin önerilerinde söz konusu önlemlere yer verecektir. Buna ek olarak, kişilerin serbest dolaşımını nihai olarak tesis eden karar alma süreci, üye ülkelere azami rol vermelidir. Geçiş düzenlemeleri ya da koruma önlemleri, rekabete ve Tek Pazarın işleyişine etkileri bağlamında gözden geçirilmelidir.

Müktesebatta yapılacak detaylı teknik uyarlamaların katılım müzakereleri sırasında kararlaştırılması gerekli değildir. Söz konusu uyarlamalar Türkiye ile işbirliği içerisinde hazırlanacak ve üyelikle yürürlüğe girecek şekilde AB kurumları tarafından yapılacaktır.

Türkiye'nin katılımının mali yönleri, uygulanacak Mali Çerçeve bünyesinde hesaba katılmalıdır. Bu sebeple, Türkiye'nin katılımı önemli mali sonuçlar doğurabileceğinden, müzakereler ancak 2014 yılı sonrası dönem için oluşturulacak Mali Çerçevenin –bu konuda meydana gelebilecek mali reformlarla birlikte- tamamlanması ertesinde sonuçlandırılabilir. Yapılacak düzenlemeler, mali külfetlerin tüm üye devletler arasında adil olarak dağıtılmasını sağlamalıdır.

Müktesebatın bütün alanlarında, Türkiye, müktesebatı etkili bir şekilde uygulamak veya katılımdan önce etkili bir şekilde uygulayacak duruma gelmek için, kurumlarını, yönetim ve idari kapasitesini ve adli sistemini, gerek ulusal gerek bölgesel düzeyde, Birliğin standartlarına uygun hale getirmelidir. Genel olarak bu durum, etkin ve tarafsız kamu hizmeti üzerine kurulu, işleyen ve istikrarlı bir kamu yönetiminin yanı sıra bağımsız ve etkin bir adli sistem gerektirmektedir.

Belgede ayrıca müzakere prosedürleri de açıklanmıştır. Bunun yanında belgede müzakere başlıklarına ilişkin yol gösterici taslak liste yer almış, bu listede “Tarım ve Kırsal Kalkınma”, “Gıda Güvenliği”, “Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası ve Balıkçılık” müzakere başlıkları yer almıştır.

10.3.2 İlerleme Raporu 2005

2005 yılı İlerleme Raporu'nda, Tarım ve Kırsal Kalkınma ile ilgili olarak OTP'nin işleyişi bakımından bu kuralların düzgün bir şekilde uygulanması ve etkin bir kamu idaresi tarafından etkili bir şekilde infaz ve kontrolünün esas olduğu belirtilmiştir. Ayrıca tarım ve kırsal kalkınma alanındaki uyumlaştırma konusunda sınırlı bir ilerleme kaydedildiği belirtilmiştir. Rapora göre 2001 yılından bu yana Türkiye Dünya Bankası'nın desteğiyle, *Tarımsal Reform*

Uygulama Projesi (TRUP) adı altında bir tarımsal reform programı uygulamaktadır. Bu proje 2005–2007 dönemi için genişletilmiştir.

Aralık 2004’te Türkiye 2006–2010 dönemindeki tarımsal desteklemenin stratejik amaç ve araçlarını ortaya koyan tarımsal bir strateji kabul etmiştir. Strateji Belgesi “*Tarım Çerçeve Yasası*”na temel oluşturacaktır.

Yatay Konular bağlamında Türkiye’nin tarımsal mevzuatını müktesebata uyumlaştırma bakımından sınırlı ilerleme sağladığı belirtilmiştir. Raporla göre Türkiye yakın zamanda 1 Ocak 2007’den itibaren geçerli olacak *Katılım Öncesi Yardım Aracı’nın* (IPA) kırsal kalkınma boyutu çerçevesinde, AB stili bir ödeme kuruluşu oluşturma çalışmalarına başlamıştır.

Entegre İdare ve Kontrol Sistemi (IACS) konusunda, AB destekli katılım öncesi projesi çerçevesinde sınırlı bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Raporla göre bağlatılacak olan bu projeyle, *Arazi Parsel Tanımlama Sistemi’nin* (APTS) oluşturulmasının farklı yöntemlerini denemek amacıyla pilot projeler kullanacak ve işleyen bir IACS sistemi için gerekli olan yasal ve kurumsal gelişmeleri belirleyecektir.

Kalite politikası ve organik tarım konularında sınırlı bir ilerleme sağlanabilmiştir. Organik tarıma ilişkin yeni yasa, Aralık 2004’te TBMM’de kabul edilmiştir. Yasa organik ürünlerin üretim yöntemlerine ilişkin şartları ortaya koymakta ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı’nın sorumluluklarını belirlemektedir. Yasa, organik ürünlerin denetim ve belgelendirme hizmetlerini, ithalat ve ihracatını kurallarını ve reklamcılığını konu almaktadır.

Tarımsal Muhasebe Veri Ağı (TMVA) konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmediği söylenebilir.

Tarım kesiminde devlet yardımı konusunda gelişme kaydedilememiştir.

Ortak Piyasa Düzenleri veya birleştirilmiş ticaret mekanizmaları (ihracat geri ödemeleri, ithalat kota lisansları gibi) bakımından gelişme sağlanamamıştır. Rapora göre bu durum katılım öncesi süreçte içinde bulunduğumuz aşamada kaygı verici bir husus değildir. Tarım üretici örgütlerinin kuruluşuna ilişkin yeni bir tüzük yayınlanmıştır. Organik ürünler ve balıkçılık ürünleri de buna dahildir.

Kırsal Kalkınma konusunda bazı gelişmelerden bahsedilebilir. TKB, DPT ile bir arada bir kırsal kalkınma stratejisi hazırlamış olup, AB fonlarınca desteklenen bir proje çerçevesinde ulusal bir kırsal kalkınma planına ilişkin çalışmalardan başlamaktadır. Türkiye ayrıca, son zamanlarda 1 Ocak 2007'den itibaren dahil olacağı IPARD'ın kırsal kalkınma boyutu IPA'nın uygulanmasına ilişkin hazırlıklara başlamıştır.

Genel gıda maddeleri politikasına ilişkin olarak, Türkiye, gıda güvenliği müktesebatının iç mevzuata aktarılmasında ve uygulanmasında sınırlı ilerleme kaydetmiştir.

2004 tarihli Türk Gıda Kanunu AB müktesebatı ile aynı çizgide değildir ve yeni bir "Gıda, Yem ve Veterinerlik Paketi" çerçevesinde gözden geçirilmelidir.

Etiketleme, sunuş ve reklam, katkılar ve saflık kriterleri ve öz çözücüleri konularında mevzuat çoğunlukla müktesebatla uyumludur. Gıda katkıları, tatlandırıcılar, gıda maddelerine temas eden malzemeler, özel beslenme amaçlı gıdalara ilişkin mevzuat konusunda ilerleme kaydedilmesi gerekmektedir.

Hijyen ve resmi kontrol, gıda maddeleri ve paketlenme malzemesinin piyasada kontrolü, bulaşıcı maddeler, iyonizasyon radyasyonu, maden suları alanlarında uyum çalışmalarında ilerleme kaydedilmelidir.

Veterinerlik politikası alanında her ne kadar hazırlık çalışmaları iyi bir yolda ilerlememişse de, Türkiye'deki veterinerlik politikalarının genel çerçevesi henüz oluşturulmamıştır (çerçeve kanunları).

Bitki sağlığı politikasında aktarım ve bitki sağlığı mevzuatının uygulanmasında sınırlı bir ilerleme sağlanmıştır.

Balıkçılık müktesebatı ulusal mevzuata aktarımı gerekmeyen tüzüklerden oluşmaktadır. Bununla birlikte idareyi ve sektörde faaliyet gösterenleri pazar politikası, kaynak ve filo yönetimi, denetim ve kontrol, yapısal eylemler ve devlet yardımı konularını içeren Ortak Balıkçılık Politikasına katılıma hazırlamak için bazı önlemlerin alınması gerekmektedir. Bazı durumlarda üçüncü ülkelerle ya da uluslararası örgütlerle yapılmış mevcut balıkçılık anlaşmalarının veya sözleşmelerinin uyarlanması gerekmektedir.

10.3.3 Katılım Ortaklığı Belgesi 2006

Katılım Ortaklığı'nın ilkeleri, öncelikleri ve koşullarını belirten KOB'da;

Kısa dönem öncelik olarak;

IMF ve Dünya Bankası ile sürdürülmekte olan reform programına, özellikle kamu harcamalarının kontrolünü sağlamak için devam edilmesi, kamu iktisadi teşebbüslerinin özelleştirilmesi ve tarım sektörü reformlarının tamamlanmasının da içinde bulunduğu birçok politika önerisi, ekonomik kriter olarak belirtilmektedir.

Tarım ve kırsal kalkınma alanında, AB'nin kırsal kalkınma araçlarının uygulanabilmesi için gerekli yasal önlemlerin alınması ve uygun yönetim yapılarının oluşturulması,

Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı alanında, büyükbaş hayvanların tanımlanması ve kayıt altına alınması çalışmalarına daha fazla gayret gösterilmesi, küçükbaş hayvanların tanımlanması ve hareketlerinin kayıt altına alınması çalışmalarına başlanması, başlıca hayvan hastalıklarının erdike edilmesi için bir strateji geliştirilmesi, AB'nin hijyen ve kamu sağlığı standartlarına ulaşmak için gıda işleme tesislerinin modernizasyonu için bir program yapılması, kalıntı izleme ve zoonos kontrol programı uygulanması,

Balıkçılık alanında, balıkçılık yönetimi, kontrolü, pazarlanması konularındaki mevzuatın müktesebata yönelik olarak yapısal uyarlamasının sağlanması ve kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi belirtilmektedir.

Orta dönem öncelik olarak;

Özelleştirme programının tamamlanması ve tarım sektörü reformunun tamamlanmasının da içinde bulunduğu birçok politika önerisi, ekonomik kriter olarak belirtilmektedir.

Tarım ve kırsal kalkınma alanında, özellikle tarla kayıt sistemine yönelik olmak üzere Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'ne yönelik çalışmaların sürdürülmesi,

Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı alanında, veterinerlik, gıda güvenliği ve bitki sağlığı alanında çalışmaların sürdürülmesi ve gerekli kurumsal kapasitenin oluşturulması, küçükbaş hayvanların tanımlanması ve kayıt altına alınması, gıda işleme tesislerinin yenilenmesi ve süt işletmelerinin modernize edilmesi, gıda güvenliği denetim sisteminin oluşturulması, temel

hastalıkların eradike edilmesine yönelik uygulamaların sürdürülmesi ve AB gereklerine uyarlı bitki çeşitlerinin kaydının yapılması,

Balıkçılık alanında, Ortak Balıkçılık Politikası uygulamalarına yönelik olarak, bölgesel ve merkezi düzeyde idari kapasite oluşturulması ve ekipman sağlanması çalışmalarının tamamlanması, KOB’de tarım sektörü ile ilgili olarak ifade edilen açıklamalar arasındadır.

10.4 Tarama Toplantıları ve İzleyen Gelişmeler

Fasıl Başlığı	Tanıtıcı Tarama Toplantısı (Komisyon Sunuşları)	Ayrıntılı Tarama Toplantısı (Türkiye Sunuşları)
11. Tarım ve Kırsal Kalkınma	05–08 Aralık 2005	23–26 Ocak 2006
12. Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı	9–15 Mart 2006	24–28 Nisan 2006
13. Balıkçılık	24 Şubat 2006	31 Mart 2006
7. Fikri Mülkiyet Hukuku	6-7 Şubat 2006	2–3 Mart 2006
18. İstatistik	19-20 Haziran 2006	17-18 Temmuz 2006
27. Çevre	3-11 Nisan 2006	29 Mayıs - 2 Haziran 2006
28. Tüketicinin ve Sağlığın Korunması	8–9 Haziran 2006	6-7 Temmuz 2006

- 20 Ocak 2006'da Türkiye, Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik yeni planı İngiltere Dışişleri Bakanı Jack Straw'un KKTC, G. Kıbrıs ve Türkiye ziyareti öncesinde BM Genel Sekreteri Kofi Annan'a sunmuştur. Annan'ın insiyatif alması istenen bu planda, Türk limanlarının Rumlara açılması karşılığında KKTC'ye izolasyonların kaldırılması istenmiştir.
- 23 Ocak 2006'da Üçüncü Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB - 2006) Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır.
- 8 Kasım 2006'da Türkiye İlerleme Raporunu (İR-2006) yayımlayan AB Komisyonu, imzalanan Ek Protokol'e karşın limanların ve havaalanlarının Kıbrıs Rum kesiminin kullanımına açılmadığı tespitinde bulunmuş ve Türkiye'ye 14-15 Aralık'taki liderler zirvesine kadar süre vermiştir.

10.5 İlerleme Raporu 2006

2006 yılı İlerleme Raporunda yer alan Bakanlığımızı ilgilendiren hususlar şu şekildedir:

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

Mevzuat uyumuna ilişkin olarak ilerleme istikrarsızdır. Türkiye, “*Tarım Strateji Belgesi*’ni (2006-2010)” uygulamak için yeni Tarım Kanunu’nu çıkarmıştır. Kanun, verimliliğin artırılmasını, gıda arzının/temininin güvence altına alınmasını vurgulamakta ve gıda güvenliği ve tüketiciyle alakalı sorunlara düşük öncelik vermektedir. Kanun aynı zamanda, üretimle bağlantılı destekleri tarım politikasının anahtar unsuru olarak tanımlayarak, Türkiye’yi yeniden düzenlenmiş OTP’nin ilkelerinden daha da uzaklaştırmaktadır. Olumlu bir gelişme olarak; Kanun tarım sektörü ve kırsal alanların modernizasyonunu

ve rekabetçiliğini bir öncelik yapmaktadır. Kanun ayrıca müktesebatın uygulanması için gerekli bazı yönetim sistemleri için (Entegre İdare ve Kontrol Sistemi, Çiftlik Muhasebe Veri Ağı) yasal temel oluşturmaktadır.

Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın idari kapasitesinin geliştirilememesi AB tarafından finanse edilen projelerin uygulanmasını etkilemektedir. Bakanlığın yeniden yapılanması ertelenmiştir. Sorumlulukların karışık şekilde dağıtılması ve hizmetler arasındaki yetki çatışmaları devam etmektedir. *Yatay Konular* ile ilgili olarak, mevzuat uyumu konusunda ilerleme sınırlı düzeyde kalmıştır. Entegre İdare ve Kontrol Sisteminin uygulanması için başlangıç adımları atılmıştır. Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi AB mevzuatları ile uyumlu değildir. Çiftlik Muhasebe Veri Ağı'nın kurulması hakkında herhangi bir ilerleme kaydedilemediği söylenebilir.

İkili ticari ilişkilerine ilişkin olarak, ikili yükümlülüklerle örtüşmeyen sığır eti ve canlı büyükbaş hayvan ticareti üzerinde Türkiye tarafındaki teknik engeller başlıca sorun olarak kalmıştır. Ek olarak, buğday unu ihracatını desteklemek üzere TMO tarafından işletilen mekanizma için özel dikkat gerekmektedir. İç pazar fiyatı ve ihracatçıların buğdayı aldıkları fiyat arasındaki farkın, yasak olan ihracat desteğini oluşturduğu düşünülmektedir. İlave olarak, buğday unu ihracatı destek mekanizmaları ve bunun Türkiye'nin DTÖ'ye verdiği taahhütlerle olan uygunluğuna dikkat çekmek gerekmektedir.

Ortak piyasa düzenlerine uyum konusunda sınırlı ilerleme gözlenmiştir; bu, genişlemenin mevcut aşamasında anlaşılabilir bir durumdur. Ancak, mevcut müdahale sistemleriyle ilgili olarak daha fazla şeffaflık gerekmekte, Toprak Mahsülleri Ofisi gibi iktisadi kuruluşların tayin edilmesinde kamu desteği konusuna özel dikkat gösterilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Zeytin ve zeytinyağının pazarlama standartlarının uygulanmasında ikili yardım

başlamıştır. Meyve ve sebze, AB'ye ihracat aşamasında Türkiye tarafından yapılan uygunluk kontrolleri, AB tarafından onaylanma sürecindedir. Bu, idari gümrük prosedürlerini kolaylaştıracaktır.

Kırsal kalkınmaya ilişkin olarak sınırlı ilerlemeler gözlemlenmektedir. Uygulamaya konulan Ulusal Strateji'yle birlikte *Katılım Öncesi Mali Yardım* (IPARD) Ajansı'nın kurulması ve Eylem Planı gerekmektedir. IPARD Programlama çalışmaları başlatılmıştır. İlgili paydaşların katılımı başlangıç safhasındadır. İdari yapılar söz konusu olduğunda Tarım ve Köyişleri Bakanlığı IPARD programı için Yönetim otoritesi olarak belirlenmiştir. İşletme yapıları ile IPARD Ajansı için gerekli yasal temeli de içeren mevzuat çalışmaları tamamlanmamıştır. Bu ciddi olarak Türkiye'de akreditasyon sürecinin başlamasını ve sonuç olarak IPARD fonlarının kullanılmasını geciktirebilir.

Kalite politikası alanında hiçbir gelişme kaydedilmemiştir. *Organik tarımla* ilgili bazı ilerlemeler olmuştur. Eğitim programları başlatılmıştır. Türkiye'nin ileride, AB üçüncü ülkeler listesinde yer alması konusundaki süregelen tartışmalarda ilerlemeler olmuştur.

Sonuç olarak; Mevzuata uyum sınırlı olmuştur. Kırsal Kalkınma alanında bazı sınırlı ilerlemeler kaydedilmiş fakat gerekli mevzuatın ve idari yapıların kabul edilmesinin gecikmesi IPARD'ın zamanında uygulanmasını ciddi risk altına sokmaktadır. Ortak Tarım Politikası ile ilgili idari yapıların çoğu henüz kurulmamıştır. Üretimle bağlantılı desteklerin artmasına yönelik eğilim 2003 OTP reformunun ters doğrultusundadır. Genel olarak bu fasılda hazırlıklar başlangıç aşamasındadır.

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikaları

Mevzuat alanında, AB kuralları ile gelecekteki uyumlaştırmannın temellerini oluşturacak olan “*Gıda, yem ve veterinerlik paketi*” henüz kabul edilmemiştir.

Genel gıda ürünleri politikasına ilişkin olarak mevzuatın aktarımı ve uygulanması alanındaki ilerlemeler sınırlı kalmıştır. *Gıda ve Yem İçin Hızlı Alarm Sistemi*'ne katılıma ilişkin olarak, alarmların uygun izlenmesindeki eksiklik ve merkezi ve yerel birimler arasında bilginin paylaşımına yönelik network sisteminin yetersiz oluşu durumu aynı şekilde devam etmektedir.

Veterinerlik politikasına ilişkin, uyumlaşmaya dair hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye, örneğin *AI (Avia Influenza, Kuş Gribi)* gibi hastalık salgınları ile savaşmak üzerine yoğunlaşmıştır. *Aktarılabılır süngerimsi ensefalopati (TSE)* ve hayvansal yan ürünler ile ilgili bir ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye hayvan hastalıkları ile mücadele önlemleri konusunda gittikçe artan bir mücadele vermiştir. İlk olarak Ekim 2005 yılında ortaya çıkan AI ile eylem planında yardımcı etkin bir şekilde başa çıkılmıştır. Fakat sonraki salgınlar ihmalî pekiştirmiştir. TKB ile Sağlık Bakanlıkları arasındaki koordinasyon eksiklikler göstermiştir. Olumlu olarak AB ve diğer uluslararası kuruluşlara AI ile ilgili bilgiler şeffaf bir tutum ile sağlanmışır. Aynı zamanda AI referans laboratuvarlarının teknik kapasitesi artırılmışır. Şap hastalığının yeni bir şuşuna karşın aşılama kampanyası gerçekleştirilmiştir. Fakat yeni salgınlar şaptan arîlik konumunu tehlikeye sokmuştur. Diğer hastalıklar için, örneğin bruselloz, koyun keçi vebası, antrax, koyun çiçeği, mavidil, Newcastle ve kuduz için aşılama kampanyaları uygulamaları devam etmektedir.

Sığır cinsi hayvanların kimliklendirilmesi kayıt altına alınması ve hareketlerinin izlenmesi ilerleme kaydetmektedir, fakat müktesebat ile uygunluğu değerlendirilmelidir. Bunun dışında canlı hayvan hareketleri kontrolü dikkat gerektirmektedir. Hazırlık çalışmaları başlamış olmasına rağmen koyun ve keçilerin kayıt altına alınması konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir. Veteriner izleme ve kontrollerinin finansmanı ile ilgili olarak hiçbir gelişme bildirilmemiştir. Mevcut Türkiye sistemi AB uygulamaları ile aynı çizgide değildir. Üçüncü ülkelerden ithallerdeki veteriner kontrolleri ve ithalat kuralları AB ile aynı çizgide değildir. Bu alandaki uyum sınırlı miktarda kalmıştır.

Türkiye; üçüncü bir ülke olarak; *Ulusal Kalıntı İzleme Planı* hazırlanmasında belirgin ilerleme göstermiştir. AB mevzuatında gerekli tüm etkin önemli maddeler yıllık planlarda kapsanmıştır. Avrupa Birliği tarafından süt ve süt ürünlerindeki; kümes hayvanlarındaki kalıntı izleme planları onaylanmıştır. Hayvan refahı konusunda bir ilerleme bildirilmemiştir.

Gıda ve yemin pazara sunumuna dair kurallara ilişkin önemli bir ilerleme kaydedilememiştir. Tarımsal gıda işletmelerinin büyük çoğunluğunun AB hijyen şartlarını karşılayabilmeleri için iyileştirilmeleri gerekmektedir. Hijyen ve gıda kontrollerindeki boşlukları önlemek ve müktesebatın uygulanmasını sağlamak üzere gıda yasası gözden geçirilmeli ve bununla birlikte merkezi otorite ve belediyelerin yetkilerinin açıkça tanımlanması gerekmektedir.

Gıdanın spesifik kurallarına ilişkin olarak, etiketleme, sunum ve reklam, katkı maddeleri ve saflık kriterleri, ekstraksiyon çözücülerini, hızlı dondurulmuş gıda maddeleri ve ışınlanmış gıdalar büyük oranda müktesebatla uyumludur ve uygulanmaktadır. Mineral sular alanındaki uyumlaştırma tamamlanmıştır. Türkiye özel beslenme amaçlı gıdalara ilişkin mevzuatı uyumlaştırmıştır. Çeşni

maddeleri ve gıda temas maddelerinin uygulama mevzuatına ilişkin olarak müktesebatın aktarılması tamamlanmıştır. Gıda takviyelerine ilişkin müktesebatın aktarılmasına henüz başlanmamıştır. Hijyen ve resmi kontroller alanında müktesebatın uygulanması sınırlı derecededir. *Gıda ve Ambalaj Maddelerinin Piyasa Denetimi Yönetmeliği* tamamen uyumlu değildir. Bulaşanlara ilişkin olarak, belirli bulaşanların maksimum limitlerini belirleyen yönetmelik mevcuttur. Bununla birlikte AB uygulamaları yakalamak için değişiklikler yapılması gerekmektedir. Bulaşanların resmi kontrolleriyle ilgili mevzuat müktesebatla uyumludur. Aflatoksin bulaşmasının önlenmesi planı uygulanmaya devam etmektedir. Fakat hala problemler bulunmaktadır. *Genetiği değiştirilmiş organizmalar (GDO)* ve yeni gıdalara ilişkin, müktesebatın aktarılmasına dair bir ilerleme kaydedilmemiştir.

Yem hakkında özel kurallar alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Hayvan besleme alanında bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Hayvan beslenmesinde kullanılan katkı maddeleri ile ilgili mevzuat uyumu daha da ilerlemiştir.

Bitki sağlığı konuları ile ilgili olarak, sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Türkiye, mevzuatını tohum kalitesi ve çoğaltım materyalleri, bitki sağlığı, bitki koruma ve zirai karantina konularına ilişkin mevzuata uyumlaştırmamıştır. Kontrol el kitabı hazırlanmıştır ve sınırlardaki kontroller birleştirilmiştir. Bitki sağlığı enstitülerinin teşhis kapasitesi artırılmıştır ve AB standartları ile uyumlu hale getirilmiştir. Zararlı risk analizi uygulanmak üzere, başlatılmıştır. Bakanlık personeli, çiftçiler ve diğer özel sektörde faaliyet gösterenlere eğitim verilmiştir. Uluslararası anlaşmalara ilişkin herhangi bir gelişme rapor edilmemiştir.

İdari kapasiteye ilişkin olarak, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, merkezi ve yerel düzeyde güçlendirilmek zorundadır. Güçlendirme, özellikle, hayvan kimliklendirme ve hayvan hastalıklarına ilişkin genel kontrol görevleri ve AB şartlarının yerine getirilmesi için gereklidir.

Sonuç olarak; Veterinerlik, Bitki Sağlığı ve Gıda Sektörleri uyumunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Müktesebatın tam uyumunu sağlayacak ne yasal çerçeve ne de idari yapı mevcut değildir. Kontrol sistemleri hala zayıftır. Veterinerlik sektöründeki temel zorluklar özellikle hayvan hastalıklarının yok edilmesi ve kontrolüne ilişkindir.

Fasıl 13: Balıkçılık

Türkiye balıkçılık alanında, Türk mevzuatının Avrupa Birliği Mevzuatıyla uyumlaştırılması konusunda ilerleme kaydedememiştir.

Su Ürünleri Kanunu'nun değiştirilmesindeki gecikme aynı zamanda mevzuatın uygulanması ve idari değişikliklerin yapılmasını etkilemektedir.

Kısıtlı kapasitesinden ve yetkinin iki farklı bakanlığa yayılmış olmasından ötürü balıkçılık sektörünün yönetsel yapısı yetersiz kalmıştır. İzleme, teftiş ve denetim etkinliklerinin uygulanması için hem Tarım ve Köyişleri Bakanlığı hem Sahil Güvenlik (İçişleri Bakanlığı'na bağlıdır) görevlendirilmiştir. Denizcilik Müsteşarlığı (Başbakanlığa bağlıdır) tekne kayıt işlerini yürütmektedir. Su Ürünleri Genel Müdürlüğü'nün kurulması amacıyla Tarım ve Köyişleri Bakanlığının planlanan teşkilatlanması henüz gerçekleşmemiştir. Yönetsel kapasiteyi takviye; yerel seviyede bu çıkış noktalarına ilave çalışan istihdamı, karaya çıkışların kayıt ve izlemesinin yapılacağı 30 çıkış noktası inşaatının tamamlanmasından oluşmaktadır.

Denetim ve kontrol konusunda olduğu gibi kaynak ve filo yönetiminde de bir ilerleme yoktur. Genel olarak, Türkiye'nin özellikle anahtar hedef türler için stokların değerlendirilmesi ve kaynakların yönetimi ile ilgili bilimsel araştırmada eksiklikleri bulunmaktadır. Müktesebatın uygulanması başlangıç aşamasındadır.

Yapısal eylemlerle ilgili herhangi bir ilerleme kaydedilememiştir. AB Müktesebatının uygulanmasına henüz başlanmamıştır. Pazar politikası konusunda, AB Müktesebatı ile uyumlu bir Pazar müdahale sistemi yoktur. Beş adet avcılık ve üreticilik birliği kurulmuştur ancak üretici birlikleri hakkındaki müktesebatla uyumlu değildir. Devlet yardımları konusunda, balıkçılıkla ilgili mevzuatta bir ilerleme tespit edilememiştir.

Sonuç olarak; Türkiye balıkçılıkla ilgili bir ilerleme kaydedememiştir. AB Müktesebatıyla karşılaştırıldığında mevzuatta önemli boşluklar bulunmaktadır ve idari yapılar ileride Ortak Balıkçılık Politikasının uygulanması için yeterli değildir.

10.6 Müzakerelerin 8 Başlıkta Askıya Alınması ve Diğer Gelişmeler

- 11 Aralık 2006'da AB Genel İşler Konseyi'nde bir araya gelen AB ye lkelerinin Dışışleri Bakanları 8 başlıkta müzakerelerin askıya alınmasını ngren 29 Kasım tarihli Komisyon Tavsiyesini kabul etti. Bu erevede, Komisyon Türkiye'nin Ek Protokol'e ilişkin taahhütlerini yerine getirdiğini doğrulayana kadar, 8 başlığın açılmayacağı ve geçici olarak kapatılamayacağını kararlaştırdı. KKTC'ye yönelik izolasyonların kaldırılmasının ise Ocak 2007'de görüşülmesi kararlaştırıldı.

- 15 Aralık 2006'da Brüksel'de AB Devlet ve Hükümet Başkanlarının katılımıyla gerçekleşen Liderler Zirvesinde Türkiye ile müzakereler, toplantının gündemine girmedi, Genel İşler Konseyi'nin önerisi aynen kabul edildi.
- 17 Nisan: Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı açıklandı.
- 26 Haziran: İstatistik ve Mali Kontrol fasıllarında fiili müzakereler açıldı.
- 19 Aralık: Tüketicinin ve Sağlığın Korunması fiili müzakereleri açıldı.

10.7 İlerleme Raporu 2007

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

AB Ortak Tarım Politikası'yla (OTP) mevzuat uyumlaştırılması konusunda sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın (TKB) yeniden yapılandırılması konusunda ilerleme kaydedilmemiş olmakla birlikte, daha etkin prosedürler ve personel eğitimi yoluyla idari kapasitesi gelişmiştir. Bunun daha da güçlendirilmesi ihtiyacı sürmektedir. Yatay unsurlar bağlamında, Türkiye, politikasını ve mevzuatını uyumlaştırma konusunda çok sınırlı bir ilerleme kaydetmiştir. Önemli bir alanı kapsayan destek araçları üretimle ilgili olarak uygulanmaya devam etmektedir. Bu uygulama, tarımsal destek araçlarının üretimle bağlantı kurulmadan hemen tüm sektörleri içerecek şekilde genişletildiği reformdan geçmiş OTP'nin mevcut çizgisinden esaslı şekilde değişiklik göstermektedir. Entegre İdare ve Kontrol Sistemi'nin (IACS) hayata geçirilmesi konusundaki hazırlıklar, AB katılım öncesi yardımları çerçevesindeki bir pilot uygulamayla devam etmektedir. Tarımsal Muhasebe Veri Ağı'nın (FADN) kurulması konusunda adımlar atılmıştır. Ulusal Çiftçi

Kayıt Sistemi (NFRS) AB tüzükleriyle aynı çizgidedir. Bununla birlikte, çiftliklerin yaklaşık % 10'u kayıt dışı kalmıştır. Tarımsal toprakların kontrolüne hazırlanabilmek için toprak kimliklendirme sisteminin ve NFRS'nin daha da geliştirilmesi gerekmektedir. Ortak pazar örgütlenmeleriyle ilgili olarak, sınırlı ölçüde gelişmeler mevcut olup, bu durum genişleme sürecinin içinde bulunduğu mevcut aşamada makul karşılanabilir. Komisyon, meyve ve sebzelerin ihracı aşamasında Türkiye tarafından yerine getirilen ve gümrük işlemlerini kolaylaştıracak olan uygunluk kontrollerini onaylamıştır. Genel anlamda, kamu iktisadi teşebbüslerinin faaliyetleri konusunda daha fazla şeffaflığın sağlanması beklenmektedir. Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) faaliyet alanını genişletmiş olup, halen sadece tahıllar ve pirinç için değil, aynı zamanda fındık için bir müdahale organı gibi hareket etmektedir. Kırsal kalkınma konusundaki ilerlemenin başlangıç aşamasında olduğu gözlemlenmektedir. İdari yapılarla ilgili olarak, Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Aracı (IPARD) için ödemeleri yapacak ajansın kurulmasına ilişkin kanun kabul edilmiştir. IPARD ajansının ulusal akreditasyonu konusundaki hazırlıklar devam etmekte olup, bu hazırlıklar IPARD'ın programlama çalışmasının zamanlıca tamamlanmasıyla yakından bağlantılıdır. Kabul edilebilir bir IPARD programının Komisyona zamanlıca sunulması, Türkiye'nin IPARD fonlarından tam olarak yararlanabilmesi konusunda bir ön şarttır. *Kalite politikasıyla* ilgili olarak, herhangi bir gelişme kaydedilememiştir. Mevzuatın, üretim teknolojileri ve sertifika kurumları için yükümlülüklerle ilişkin AB hükümlerini dikkate alacak şekilde değiştirildiği *Organik Tarım* alanında ilerleme kaydedilmiştir. Katılım Öncesi Yardım Projesi çerçevesinde eğitim toplantıları da organize edilmiştir. Türk organik tarım ürünlerinin AB'ne ihracını kolaylaştıracak olan, Türkiye'nin üçüncü ülkeler listesine dahil edilmesi hususunda bir ilerleme kaydedilmemiştir. İkili

ticaret ilişkileriyle ilgili olarak, Türkiye sığır eti, canlı büyükbaş hayvanlar ve yan ürünlerdeki teknik ticari engelleri kaldırmamıştır. Bu teknik engeller ikili yükümlülüklerle uygun değildir. Olumlu bir gelişme olarak, TMO tarafından buğday unu ihracatının desteklenmesi konusunda sürdürülen mekanizma 2007 yılında askıya alınmıştır. “Tarım ve Kırsal Kalkınma” faslı, *Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi* (GİDİK) tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye’ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006’da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan kararların kapsadığı sekiz fasıldan biridir. Kıbrıs bayrağı taşıyan veya uğradığı son liman Kıbrıs’ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacaktır.

Sonuç olarak; Müktesebat uyumu sınırlı kalmaya devam etmektedir. IPA kırsal kalkınma programının yürütülmesiyle ilgili mevzuatın kabul edildiği kırsal kalkınma alanında gelişme kaydedilmiştir. Bununla birlikte, IPARD uygulayıcı yapılarının oluşturulması gerekmektedir. Ulusal ve Komisyon akreditasyonu konusunda dikkatli bir hazırlık gerekmektedir. IPARD’ın zamanında uygulamaya geçirilmesi konusunda risk mevcuttur. Organik tarım, FADN ile meyve ve sebzeler gibi bazı spesifik alanlarda bir ilerleme görülmekle birlikte, OTP ile bağlantılı idari yapılarla ilgili olarak çok sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Üretimle birlikte desteğin önemi azalma sinyalleri göstermemekte olup, bu durum OTP içindeki mevcut reform trendine uygun değildir. Büyükbaş ürünlerle ilgili teknik ticari engeller yerinde durmaktadır. Genel olarak, bu fasılda hazırlıklar erken bir aşamadır.

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası

Gıda güvenliği müktesebatının aktarılması ve uygulamadaki ilerleme sınırlı kalmıştır. Gıda, yem, veterinerlik, hijyen ve resmi kontrollere ilişkin

kanunları kapsayan ve müktesebata uyum konusunda bir temel teşkil edecek mevzuat paketi kabul edilmemiştir. Genel gıda maddeleri politikasıyla ilgili olarak, Türkiye gıda güvenliği konusundaki ikazların uygun şekilde izlenebilmesinin temini amacıyla *Ulusal Gıda ve Yem Acil Uyarı Sistemi*'ni kurmuştur. Bilişim altyapısının geliştirilmesiyle merkezi ve yerel birimler arasındaki bilgi ağı güçlendirilmiştir. Bununla birlikte, ikazların sayısı halen yüksek bir düzeyde bulunmakta ve bunlar genellikle aynı firmaları ilgilendirmekte olup, bu durum ikazlara ilişkin izlemenin geliştirilmeye devam edilmesinin önemini teyit etmektedir.

Veterinerlik politikasıyla ilgili olarak, mevzuatın uyumlaştırılması konusunda sınırlı bir ilerleme kaydedilmiştir. Uygulama iyileştirilmiştir. Türkiye özellikle kuş gribi (AI) ve şap (FMD) gibi hayvan hastalıklarıyla mücadele konusundaki çabalarını sürdürmüştür. 2007 yılının ilk çeyreğindeki kuş gribi (AI) salgınları etkin bir şekilde ele alınmıştır. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasındaki işbirliği gelişmiştir. Hayvan hastalıkları konusunda AB'ye ve diğer uluslararası kuruluşlara bilgi akışı sağlanmakla birlikte, bu alanda halen ilerlemeye ihtiyaç bulunmaktadır. Trakya'daki yeni FMD salgınları nedeniyle, *Dünya Hayvan Hastalıkları Teşkilatı (OIE)* kuralları çerçevesinde aşılama dışı serbest bölge statüsüne ulaşamamıştır. Veterinerlik makamları FMD'nin kontrol altına alınması amacıyla Avrupa Komisyonu'nun yardımıyla yoğun FMD aşılama kampanyaları yürütmüşlerdir. Bununla birlikte, aşılamanın kapsamı virüsün yayılmasının engellenebilmesi için çok sınırlı kalmıştır. *Bulaşıcı süngersi ensefalopati (TSE)* konusunda ilerleme rapor edilememektedir. Büyükbaş hayvanların kimliklendirilmesi ve tescili ile hareketlerinin kayıt altına alınması konusunda ilerleme vardır. Türkiye'nin çabaları sistemin tamamen müktesebat

çizgisine getirilmesi üzerinde odaklanmıştır. Hazırlık çalışmaları başlamış olmasına rağmen, koyun ve keçi türü hayvanların kimliklendirilmesi ve tescili konusunda ilerleme kaydedilmemiştir. Türkiye'nin ilk *Veterinerlik Sınır Teftiş Birimi (BIP)* İstanbul'da faaliyetlerine başlamış olmakla birlikte, ithalat kontrol sistemlerine ilişkin mevzuat müktesebata uyumlu hale getirilmemiştir. Evcil hayvanların ticari olmayan hareketleriyle ilgili mevzuat müktesebatla uyumlu değildir. Türkiye kalıntı izleme planını gözden geçirmiş ve AB tarafından gerekli görülen aktif maddeleri plana eklemiştir. Kalıntı planı, su ürünleri, kanatlı et, süt ve bal için AB tarafından onaylanmıştır. Türkiye'nin veterinerlik denetimleri ve kontrollerinin maliyetinin karşılanması konusundaki mevcut sistemi AB uygulamalarına uygun değildir. Canlı hayvanlar ve hayvan ürünlerinin ithalat şartlarının yerine getirilmesi hususunda herhangi bir ilerleme kaydedilmemiştir. Sığır etine ilişkin fiili yasak devam etmektedir. (Bakınız 11. Fasıl). Türkiye hayvan refahı ve hayvanat bahçelerine ilişkin teknik konularda herhangi bir ilerleme göstermemiştir.

Gıda ve yem ürünlerinin piyasaya sürülmesine ilişkin kurallar hakkında ilerleme kaydedilmemiştir. Hijyen konusundaki kuralların mevzuata aktarımı tamamlanmamıştır. Konuya ilişkin mevzuat eski AB kurallarını temel almaktadır. İlgili bölüm ve kurumlar arasındaki açık olmayan yetki dağılımı hem aktarım hem resmi kontroller alanında sorunlara yol açmaktadır. Eğitim görmüş müfettişlerin sayısındaki artıştan ötürü, resmi denetimlere ilişkin idari yapılanmalarda ilerleme kaydedilmiştir. Bununla birlikte, AB müktesebatının gereği gibi uygulanabilmesi için idari yapılanmanın daha fazla güçlendirilmesi önemlidir. Sektörler bazında hijyen kılavuzları geliştirilmiştir. Akredite edilmiş laboratuvarların sayısı 16'ya yükseltilmiştir. Yemek tesislerinin iyileştirilmesi konusunda hiçbir ilerleme kaydedilmemiştir, bu tür tesislerin büyük çoğunluğu

AB hijyen koşullarıyla uyumlu değildir. Hayvansal yan ürünler konusunda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Etiketleme, sunuş, reklam, katkı maddeleri ve saflık kriterleri, öz çözücüler, hızla dondurulmuş yiyecekler, ısıtılmış gıdalara ilişkin düzenlemeler, büyük ölçüde müktesebatla uyumludur ve uygulama tedbirleri mevcuttur. Tatlandırıcılar ve gıda ile temas eden malzemelere ilişkin müktesebat uyumu tamamlanmayı beklemektedir. Türkiye, gıda katkıları, *Genetik Olarak Değiştirilen Organizmalar* (GMO'lar) ve yeni gıdalara ilişkin AB müktesebatını iç hukuka aktarmamıştır. Kirletici maddelere ilişkin müktesebatın temel unsurları yürürlüktedir, ancak AB uygulamalarıyla tam uyum sağlanabilmesi için daha fazla uyarlama gerekmektedir. *Aflatoksin* bulaşması, bu durumun önlenmesine yönelik bir plan uygulanmasına rağmen, halen önemli bir sorun olmaya devam etmektedir. Tarım ilaçları kirlenmesinin resmi makamlarca kontrolü için örnekleme metodlarına ilişkin tebliğ yürürlüğe girmiştir. Özel beslenme amaçlı gıdalarla ilgili mevzuata Türkiye uyum sağlamıştır ve bunu uygulamaktadır. Maden suları konusundaki uyum ileridir. Yemlerle ilgili özel kurallara ilişkin bir ilerleme kaydedilmemiştir. Bitki sağlığı konusunda sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. Bitki sağlığı ve karantina konusunda mevzuat uyumu henüz tamamlanmamıştır. Bitki koruma ürünleri konusundaki müktesebat mevzuata aktarılmıştır. Bitki koruma ürünleri kaydına ilişkin yönetmelik yayımlanmıştır. Tohum Kanunu kabul edilmiş ve tohum çeşitleri konusundaki ilk uygulama mevzuatı yürürlüğe girmiştir. Eğitim seminerleri sayesinde müfettişlerin teknik anlamda kapasiteleri arttırılmıştır.

Uluslararası anlaşmalar konusunda ise, *TBMM Uluslararası Yeni Bitki Çeşitlerini Koruma Birliği Sözleşmesini* onaylamış, Bakanlar Kurulu ise Türkiye'nin bu örgüte üyeliğini kabul etmiştir.

Sonuç olarak; Gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı politikalarında sınırlı ilerleme sağlanmıştır. Uyumun tamamlanabilmesini teminen, bu alanlardaki müktesebatın iç hukuka aktarılması ve uygulanması için önemli çaba sarfedilmesi gerekmektedir. İdari kapasitenin hem merkezi hem yerel seviyede güçlendirilmesi, bu alandaki müktesebatın uygulanması bakımından hayati önemdedir. Hayvan hastalıklarının, özellikle de şap hastalığının kontrolü hususu endişe yaratmaya devam etmektedir.

Fasıl 13: Balıkçılık

Türkiye mevzuatını balıkçılık konusundaki topluluk müktesebatına uyumlaştırmada önemli bir gelişme kaydetmemiştir. Yeni Balıkçılık Kanunu kabul edilmemiştir. Merkezi idari yapılar yetersiz kalmaya devam etmektedir. Yetkilerin farklı Bakanlıklar arasında ve Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın farklı birimleri arasında dağılmış olması durumu devam etmektedir. *Kaynak ve filo yönetimi* konusunda gelişme kaydedilmiştir. Türkiye 29 balıkçılık liman ofisini oluşturmuş ve donatmıştır. Buna ilaveten, 121 balıkçılık denetim müfettişi atanmıştır. Balıkçılık bilgi sistemi oluşturulmuştur. Bu sistem sayesinde, müfettişler günlük avlanma ve boşaltmaya ilişkin veriyi, merkezi bir veri tabanına kaydedebileceklerdir. Anılan sistem, Ortak Balıkçılık Politikası bağlamındaki bazı temel koşulları karşılamaktadır. Ancak, sistemin tam olarak işlerlik kazanması, ayrıca seyir defterlerinden ve boşaltma bildirimlerinden elde edilen verilerin çapraz kontrolünün yapılabilmesi için sözkonusu sistem üzerinde ilave çalışma yapılması gerekmektedir. *Balıkçılık filosu kaydı ve gemi izleme sisteminin* (VMS) geliştirilmesi konusunda yapılan teknik çalışmalarda ilerleme kaydedilmiştir. Gemi izleme sisteminin orkinos avı yapan 80 gemi üzerinde pilot uygulamasına başlanmıştır. Balıkçılık liman ofislerinin oluşturulmasının ve denetim müfettişlerinin atanmasının ardından, denetleme

ve kontrol faaliyetlerinde bir miktar ilerleme kaydedilmiştir. Kaliteyi arttırmak, kaynakları korumak ve sürdürülebilir balıkçılığı sağlamak amacıyla, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, ticari ve amatör balıkçılık faaliyetlerini düzenleyen genelgeler yayımlamıştır. Ancak stok tespitine ilişkin araştırmalar konusunda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Deniz kaynaklarına ilişkin stokun durumu konusundaki bilgi, yeterince doğru ve güvenilir değildir. *Piyasa politikası, yapısal eylemler ve devlet yardımları* konusunda topluluk müktesebatına uyumda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Türkiye'nin balıkçılık sektörü konusunda kapsamlı bir politika belgesi bulunmamaktadır. Türkiye yeni uluslararası anlaşmalara taraf olmamıştır. Ancak, Türkiye Karadeniz'de balıkçılığın yönetimi için uluslararası bir çerçeve geliştirilmesini aktif olarak teşvik etmektedir. “Balıkçılık” faslı, *Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi (GİDİK)* tarafından 11 Aralık 2006 tarihinde Türkiye'ye ilişkin olarak kabul edilen ve 14/15 Aralık 2006'da Avrupa Konseyi tarafından onaylanan kararların kapsadığı sekiz fasıldan biridir. Kıbrıs bayrağı taşıyan veya uğradığı son liman Kıbrıs'ta olan gemi ve uçakların taşıdığı malların serbest dolaşımı üzerindeki sınırlamalar devam ettiği müddetçe, Türkiye bu fasla ilişkin müktesebatı bütünüyle uygulayabilecek konumda olmayacaktır.

Sonuç olarak; Kaynak ve filo yönetimi konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Ancak Ortak Balıkçılık Politikasına mevzuat uyumu konusunda bir ilerleme sağlanmamıştır. Türkiye'nin bu konudaki mevzuatında önemli eksiklikler bulunmaktadır. İdari yapılar Ortak Balıkçılık Politikasının uygulanması için yeterince hazır değildir.

10.8 Katılım Ortaklığı Belgesi 2007

Kısa Vadeli Öncelikler:

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

- IPARD (Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma Bileşeni) Ajansı'nın oluşturulması ve AB gerekliliklerine uygun olarak akreditasyonu.
- Dana eti, canlı büyükbaş hayvan ve yan ürünlerinin ticaretine ilişkin kısıtlamaların kaldırılması.

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı

- Gıda, yem ve veterinerlik konularında AB gereklilikleri ile uyumlu ve AB müktesebatının ulusal mevzuata tamamen aktarılmasına imkan sağlayacak bir *Çerçeve Kanunun* kabul edilmesi.
- Büyükbaş hayvanların kimliklendirilmesi, tescili ve hareketlerinin kayıt altına alınmasına yönelik sistemin AB müktesebatı ile uyumlu bir şekilde işleminin sağlanması; koyun ve keçilerin hareketlerinin izlenmesine yönelik uygun bir sistemin uygulanmaya başlanması.
- Aşılama yapılarak Trakya Bölgesinin Dünya Hayvan Sağlığı Örgütü tarafından şap hastalığı bakımından ari olarak tanınmasının sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması.
- Tüm tarım-gıda işletmelerinin AB müktesebatına uygun olarak sınıflandırılması ve söz konusu işletmelerin iyileştirilmesine yönelik bir Ulusal Program hazırlanması.

Fasıl 13: Balıkçılık

- İdari yapıların, özellikle tüm balıkçılık konularından sorumlu merkezi bir birim oluşturularak güçlendirilmesi. Balıkçılık denetim ve kontrol hizmetlerinin güçlendirilmesine özel önem verilmesi.
- AB gerekliliklerine uygun olarak gözden geçirilmiş *Su Ürünleri Kanunu*'nun kabul edilmesi.

Orta Vadeli Öncelikler:

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

- Tarım arazilerindeki kontrollere hazırlık amacıyla *Arazi Tanımlama Sistemi ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sistemi*'nin geliştirilmesine devam edilmesi.
- Tarım-çevre tedbirlerinin gelecekteki uygulanması göz önünde bulundurularak çevre ve kırsal alanlara yönelik pilot faaliyetlerin uygulanmasının hazırlanmasına başlanması.

Fasıl 12: Gıda güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı

- Hayvan hastalıklarına yönelik kontrol tedbirlerinin kabul edilmesi ve hayvan sağlığı durumunun gerekli kıldığı koşullarda eradikasyon planlarının hazırlanması.
- Başta referans laboratuvarları, kalıntı testi (kontrol planları dahil) ve numune alma prosedürleri olmak üzere gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı alanında laboratuvar ve kontrol kapasitelerinin geliştirilmesi.

- *Bulaşıcı Süngerimsi Ensefalopati (TSE)* ve hayvansal yan ürünlerine ilişkin mevzuatın uyumlaştırılması ve gerekli toplama ve işleme merkezinin kurulması.

Fasıl 13: Balıkçılık

- Deniz kaynaklarına ilişkin doğru bilgi sağlamak üzere güvenilir bir stok değerlendirme sisteminin oluşturulması.
- Mevcut filo kayıt sisteminin AB gerekliliklerine göre uyarlanması.

10.9 İlerleme Raporu 2008

2008 yılı İlerleme Raporunda 11. Fasıl ile ilgili olarak, Ortak Tarım Politikası ile yasal uyumlaştırma sürecinin sınırlı olduğu vurgulanmış olup, Tarım ve Köyişleri Bakanlığının yeniden yapılanması ile ilgili gelişme olmadığının altı çizilmiştir. Raporda ayrıca Ülkemizde IPARD'ın uygulanması için gerekli kapasite geliştirmesine yönelik önemli ilerlemeler gerçekleştirildiği belirtilmiştir. OTP'ye yönelik idari yapılanmalara ilişkin ilerlemelerin FADN ve meyve ve sebze ile sınırlı kaldığı ve Türkiye'de şu andaki destek ve stratejik politika planlamasının, üretimle ilişkili destek mekanizmasının güçlendirilmesi ile OTP reformlarından uzaklaşmakta olduğu vurgulanmıştır. Karşılıklı yükümlülükler içinde bulunan büyük baş hayvan ürünlerinin ticaretine yönelik teknik engeller devam etmektedir. Özet olarak, bu fasıldaki hazırlıkların halen başlangıç aşamasında olduğu belirtilmiştir.

Raporda 12. Fasıl ile ilgili olarak, AB gıda güvenliği politikasının aktarımı ve uygulanmasının sınırlı kaldığı, ayrıca kontrol kuruluşlarına ilişkin sorumluluklar başta olmak üzere, sorumlulukları açık bir şekilde belirlemesi gereken gıda, veterinerlik, yem, hijyen ve resmî kontroller çerçeve kanununun

henüz yasalaşmamış olduğu belirtilmiştir. Bu fasıldaki müktesebatın uyumlaştırılması ve uygulamaya sokulmasının son derece emek istediği ve merkez ve yerel düzeylerde idari kapasitenin güçlendirilmesinden uyumun düzgün olması için vazgeçilmemesi gerektiğinin altı çizilmiştir.

13. Fasıll ile ilgili olarak raporda, AB Müktesebatıyla uyum konusunda belirgin bir uyumun olmadığı, revize edilen yeni Su Ürünleri Kanunu henüz yürürlüğe girmediği, merkezi idare birimlerinin halen tatminkâr olmaktan uzakta olduğu ve balıkçılıkta idari gücün çeşitli bakanlıklar arasında, hatta Tarım ve Köyişleri Bakanlığı'nın çeşitli birimleri arasında paylaşılmış olması konusunda ısrarcı olunmakta olduğunun altı çizilmiştir. Diğer yandan, kaynak ve filo yönetimi ile kontrol ve denetim konularında sınırlı ilerleme kaydedildiği, OBP'nin uygulanabilmesi için gerekli olan idare birimlerinin henüz kurulmadığı belirtilmiştir.

10.10 Katılım Ortaklığı Belgesi 2008

18.02.2008 tarihli 2008/157/AT sayılı 2006/35/EC Sayılı Kararın Feshine ve Türkiye ile Katılım Ortaklığının Kapsadığı İlkeler, Öncelikler ve Koşullara Dair Konsey Kararı AB Resmi Gazetesinin 26.02.2008 tarihli L 51/4 sayılı nüshasında yayınlanarak Kararın dördüncü maddesi uyarınca 1 Mart 2008 tarihi itibariyle yürürlüğe girmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesindeki kısa ve orta vadeli öncelikler aşağıda sıralanmıştır:

Kısa Vadeli Öncelikler

Fasıll 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

- AB gereklilikleriyle uyumlu olarak akredite edilmiş bir IPARD Ajansının kurulması

- Sığır eti, canlı büyükbaş hayvanlar ve bunlardan üretilen ürünler ticaretindeki sınırlamaların kaldırılması

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı

- AB gereklilikleriyle uyumlu olan ve AB müktesebatının tamamının iç hukuka aktarılmasına imkan sağlayan bir gıda, yem ve veterinerlik çerçeve kanununun kabul edilmesi
- AB müktesebatı gereklilikleriyle uyumlu şekilde sığır cinsi hayvanların tanımlanması ile bu tür hayvanların ve hareketlerinin kayıt altına alınması sisteminin işlerlik kazanmasının sağlanması ve koyun ve keçilerinin hareketlerinin izlenmesini sağlamak üzere uygun bir sistemin uygulanmaya başlanması
- Trakya bölgesinin OIE tarafından aşılama yoluyla şap hastalığından ari bölge olarak tanınmasına imkan sağlayacak gerekli adımların atılması
- Bütün gıda işletmelerinin AB müktesebatındaki kategorileri esas alacak şekilde sınıflandırması ve bu işletmelerin iyileştirilmesi için bir Ulusal Program hazırlaması

Fasıl 13: Balıkçılık

- Özellikle tüm balıkçılık konularından sorumlu olacak merkezi bir birimin oluşturulması yoluyla idari yapıların güçlendirilmesi. Balıkçılık denetim ve kontrol hizmetlerinin güçlendirilmesine özel bir önem verilmesi gereklidir.
- AB gereklilikleriyle uyumlu gözden geçirilmiş Su Ürünleri Kanununun kabul edilmesi

Orta Vadeli Öncelikler

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

- Tarım arazilerinin kontrolüne hazırlık amacıyla arazi tanımlama ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sisteminin geliştirilmesine devam edilmesi
- Tarımsal çevre önlemlerinin gelecekte uygulanması amacıyla çevreyle ve kırsal alanla ilgili pilot uygulamaların uygulanmasına yönelik hazırlıkların başlatılması

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı

- Hayvan hastalıkları için kontrol önlemlerinin kabul edilmesi ve hayvan sağlığı durumu ile gerekçelendirildiği durumlarda eradikasyon planları hazırlanması
- Özellikle referans laboratuvarları, kalıntı testleri (kontrol planları dahil) ve örnek alma usullerine ilişkin olarak, gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı alanlarında laboratuvar ve kontrol kapasitelerinin iyileştirilmesi
- TSE ve hayvansal yan ürünler mevzuatının uyumlaştırılması ve gerekli toplama (collection) ve tedavi sisteminin kurulmasına başlanması

Fasıl 13: Balıkçılık

- Deniz kaynakları konusunda doğru bilgi sağlamak üzere, güvenilir bir stok değerlendirme sistemi oluşturulması
- Mevcut filo (tekne) kayıtlarının AB gerekliliklerine uydurulması

10.11 Ulusal Program 2008

31 Aralık 2008 tarihinde yayınlanan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı gereğince Bakanlığımız sorumluluğundaki Fasıllara ilişkin öncelikler ve çıkarılması gereken mevzuat ana hatlarıyla aşığıda belirtilmektedir:

Fasıl 11: Tarım ve Kırsal Kalkınma

- Öncelik 11.1 IPARD (Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı – Kırsal Kalkınma Bileşeni) Ajansının kurulması
- Öncelik 11.2 Arazi Tanımlama ve Ulusal Çiftçi Kayıt Sisteminin geliştirilmesi
- Öncelik 11.3 Çevre ve kırsal bölgelere ilişkin pilot eylemlerin uygulanması

Bu fasılla ilgili çıkartılması hedeflenen kanunlar:

- Üretimden bağımsız ve basitleştirilmiş tarımsal destek sisteminin (SPS) uygulanmasına yönelik kanun
- Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (ARDSI) hakkındaki kanunu değiştiren kanun

Fasıl 12: Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı

- Öncelik 12.1 Gıda, yem ve veterinerlik çerçeve kanunu
- Öncelik 12.2 Hayvanların kimliklendirilmesi ve hareketlerinin kaydı
- Öncelik 12.3 Trakya bölgesinin şap hastalığından arı bölge olarak tanınması
- Öncelik 12.4 Tarım - gıda işletmelerinin sınıflandırılması ve iyileştirilmesi için Ulusal Program

- Öncelik 12.5 Hayvan hastalıkları kontrol tedbirleri ve eradikasyon planları
- Öncelik 12.6 Gıda güvenliği ile hayvan ve bitki sağlığı alanlarında laboratuvar ve kontrol kapasitelerinin geliştirilmesi
- Öncelik 12.7 TSE ve hayvansal yan ürünler için toplama ve bertaraf sistemlerinin kurulmaya başlanması

Bu fasılla ilgili olarak Veteriner Hizmetleri, Gıda ve Yem Kanunu'nun çıkartılması hedeflenmektedir.

Fasıl 13: Balıkçılık

- Öncelik 13.1 Balıkçılıkla ilgili tüm konulardan sorumlu merkezi bir birim oluşturulması yoluyla idari yapıların ve balıkçılık denetim ve kontrol hizmetlerinin güçlendirilmesi
- Öncelik 13.2 AB gerekliliklerine uygun olarak revize edilmiş Su Ürünleri Kanununun kabul edilmesi
- Öncelik 13.3 Deniz kaynaklarına ilişkin bir stok değerlendirme sisteminin kurulması
- Öncelik 13.4 Mevcut filo kayıt sisteminin AB koşullarına uyarlanması

Bu fasılla ilgili çıkartılması hedeflenen kanunlar:

- Tarım Bakanlığı'nın Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun
- Su Ürünleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

KAYNAKLAR

- *ÇAKMAK, Haydar, Avrupa Birliği Türkiye İlişkileri, Birinci Baskı, Ankara, Mart, 2005, s. 125–141.*
- *MOUSSIS, Nicholas, Avrupa Birliği Politikalarına Giriş Rehberi, Mega Pres, Politika Dizisi–1, İstanbul, 2004, s. 471–511.*
- *REÇBER, Kamuran, Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri, 1. Baskı, İstanbul, Kasım, 2004, s. 96–149, s. 223–224.*
- *<http://www.abgs.gov.tr>*
- *<http://www.europa.eu.int>*

11 LİZBON ANTLAŞMASI*

11.1 Antlaşma'nın Türkiye-AB İlişkileri Açısından Önemi

1 Ocak 2009'da yürürlüğe girmesi beklenen antlaşma, 27 üyeli AB'de karar alma süreçlerini hızlandırmayı ve AB'yi uluslararası alanda etkili aktör haline getirmeyi amaçlamaktadır. Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısında önemli değişiklikler öngören Lizbon Antlaşması³ 13 Aralık 2007 tarihinde Liderler Zirvesi'nde imzalanmış ve 17 Aralık tarihli AB Resmi Gazetesi'nde yayımlanmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Topluluğu'nu kuran Antlaşma'da değişiklikler öngören yeni Antlaşma, Hollanda ve Fransa tarafından reddedilen Anayasa sonrasında üye devletlerin farklı kaygılarına yanıt verecek şekilde düzenlenmiştir. Bu bağlamda, en önemli fark Birliğin sembolleri, marşı ve sloganı gibi öğelerin yeni Antlaşma'dan çıkarılmış olmasıdır. Ne var ki, Belçika, Bulgaristan, Almanya, Yunanistan, İspanya Krallığı, İtalya, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Avusturya, Portekiz, Romanya, Slovenya ve Slovakya, Avrupa Birliği'nin sembolleri hakkında Deklarasyon (no 52) ile AB bayrağına, marşına bağlılıklarını belirtmişlerdir.

Antlaşma, AB-Türkiye ilişkileri açısından büyük önem arz etmektedir. Zira, Avrupa Birliği'nin Türkiye'ye karşı net bir siyasi tavır belirlemesi için kendi içindeki sorunları çözmesi gerekmektedir. Bu bağlamda Lizbon Antlaşması ile getirilen değişikliklerin kurumsal aksaklıkları ortadan kaldırması, Türkiye'nin daha az sorunlu bir Birliğe katılımını

---

* Hazırlayan: Selenge Banu AKŞAHİN, AB Uzmanı

³ Resmi adı "Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community"(Avrupa Birliği Antlaşması ile Avrupa Topluluğunu kuran Antlaşmayı değiştiren Lizbon Antlaşması)dır.

kolaylaştıracaktır. Ne var ki, Antlaşma'nın, gelecek genişlemeler için bir öngörüde bulunmaması olumsuz bir durumdur. Akdeniz Birliği gibi önerileri daha sık gündeme getirebilecek güçlendirilmiş işbirliği ile birlikte değerlendirildiğinde, bu durum, Türkiye karşıtı bazı üye devletler tarafından kullanılabilir. Diğer taraftan, yukarıda belirtildiği gibi nüfus, Konsey ve Avrupa Parlamentosu'nun oluşumunda daha önemli bir etmen haline gelmektedir. Dolayısıyla imtiyazlı ortaklık gibi tam üyelik dışındaki öneriler daha fazla gündeme gelebilecektir. Bu bağlamda Türkiye'nin akılcı, süratli, ısrarcı ve dikkatli bir strateji izlemesi gerekmektedir.

11.2 Bir Reform Antlaşması Olarak Lizbon Antlaşması'nın İmzalanma Amaçları ve Onay Süreci

11.2.1 İmzalanma Amaçları

2005 yılında Avrupa Anayasasına Fransa ve Hollanda'da yapılan referandumlarda çıkan "Hayır" cevabından sonra, Avrupa Birliğinin geleceği konusunda ortaya çıkan endişelerin giderilmesi açısından Antlaşmanın kabul edilmesi büyük bir rahatlama sağlamıştır.

Antlaşma, daha güçlendirilmiş bir Avrupa ve ulusal parlamentolar aracılığı ile Avrupa Birliği vatandaşlarının sesinin daha çok duyurulduğu, kimin hangi yetkileri haiz olduğu konusuna açıklık getirildiği daha şeffaf ve daha demokratik bir Avrupa'yı amaçlamaktadır.

Lizbon Antlaşması, Avrupa Birliğinde demokrasinin güçlendirilmesi ve Avrupa Birliği vatandaşlarının menfaatlerinin hızla değişen dünyanın dinamiklerine karşı sürekli olarak korunmasını da sağlamayı amaçlamaktadır. Büyük bir süratle değişen ve gelişen dünyada ortaya çıkan küreselleşme, iklim ve nüfus hareketleri değişiklikleri, güvenlik ve enerji gibi konular da antlaşma

kapsamında ele alınmaktadır. Sürekli olarak hızla değişen ve birbirine daha sıkı bağlanan dünyada politikaların güncellenmesi bir zorunluluktur. Öte yandan Avrupa Birliği yakın zamanda 15 üyeden 27 üyeye genişlemiş, bu genişleme sırasında hantal kalan araçların güncellenmesi ihtiyacı doğmuştur.

11.2.2 Onay Süreci

Antlaşma her ülkenin iç hukuk düzenine göre uygun görülen usulle onaylanacaktır ancak Avrupa Anayasasına “hayır” oylarının çıkmasından sonra birçok ülkenin Anayasasına göre zorunlu olmadıkça referandum yolunu tercih etmek yerine, Parlamentolarına sunmak suretiyle onaylamaları beklenmektedir.

11.3 Lizbon Antlaşması ile Getirilen Düzenlemeler

Lizbon Antlaşması mevcut Avrupa Birliği ve Avrupa Topluluğu antlaşmalarının yerini almadan değiştirmektedir.

11.3.1 Genel Düzenlemeler

Avrupa Anayasasının ikinci bölümünü oluşturan “*Temel Haklar Şartı*” Antlaşma metninin dışında farklı bir metin olarak imzalanmış, Avrupa Anayasasında yer alan birçok unsur lafzı itibarı ile korunmuştur. Ancak başta “anayasa” kelimesi olmak üzere, federalizmi çağrıştıran bayrak, milli marş gibi ortak sembolik unsurların kullanılmasından vazgeçilmiştir.

11.3.2 Avrupa Parlamentosu’nun Yetkilerine Yönelik Düzenlemeler

Avrupa Birliği vatandaşları tarafından doğrudan seçilen tek organ olan Avrupa Parlamentosu’nun daha etkili bir kurumsallaşma ve Birliğe yıllardır yöneltilmekte olan “*demokrasi açığı*” eleştirilerini gidermek amacıyla Avrupa Birliği yasama sürecinde, bütçe üzerinde ve uluslararası antlaşmaların

onaylanması üzerindeki yetkileri ve ağırlığı artırılmıştır. Bu bağlamda Parlamentonun yasama, bütçe ve siyasi kontrolünü artırmaya yönelik düzenlemeler gerçekleştirilmiştir.

Siyasi denetim açısından Parlamentonun yetkilerinde artış olmuştur. Bu bağlamda; Komisyon Başkanı Parlamento tarafından seçilmektedir. Parlamento bu seçimi yaparken Avrupa seçim sonuçlarını dikkate alacaktır. Bu durum ise Avrupa vatandaşlarının Avrupa siyasetini etkilemesini sağlamak yönünde atılan bir adımdır. Seçmenler Komisyon Başkanı ve ekibinin siyasi eğilimlerini doğrudan etkilemek imkânına sahip olacaklardır.

Bunun yanında ortak karar alma mekanizmasına tabi tutulan alan sayısı artırılması ile Parlamentonun, Konsey ile eşit seviyede ağırlık kazanmasının sağlanması yolunda çok önemli adımlar atılmıştır. Yasama alanında yaklaşık elli yeni alanda ortak karar usulünün kullanılması yönünde, Parlamentonun yetkilerinin Bakanlar Konseyinin yetkileri ile kıyaslanmasına imkan verecek şekilde, Parlamento'ya yetki tahsisi yapılmıştır.⁴

Yine yapılan yeni düzenlemeler ile ulusal parlamentoların karar alma süreçlerine daha büyük oranda katılımı sağlanmıştır. Bu bağlamda, getirilen erken uyarı sistemi ile ulusal parlamentoların; Topluluk kurumlarının subsidiarite (*yetki ikamesi*) ilkesini ihlal ettiğini belirtmesine yönelik mekanizmalar oluşturulmuş, ulusal parlamentolarda, üçte birden daha fazla olumsuz oy çıkması halinde Komisyonun önerisini yeniden gözden geçirmesini sağlamak yolunda düzenleme yapılmıştır. Ulusal parlamentolardaki gruplara, subsidiarite ilkesinin ihlali halinde Avrupa Adalet Divanı'na başvurma imkânı düzenlenmiştir.

---

⁴ Bütçe üzerindeki yetkilerinde; yıllık bütçenin kabulünde Bakanlar Konseyi ile eşit söz hakkı verilmiştir.

11.3.3 Diğer Birlik Organlarına Yönelik Düzenlemeler

Birlik organlarının çalışma metotları, oylama usulleri basitleştirilmiştir.

Daha etkin ve etkili bir karar alma mekanizması için *Konsey*'de nitelikli oy çoğunluğunun arandığı politika alanlarının sayısı artırılmıştır. 2014 yılından geçerli olmak üzere, nitelikli oy çoğunluğunun hesaplanmasında “çifte çoğunluk” esasının uygulanması kararlaştırılmıştır. Bu esas; bir yasanın kabul edilmesi için üye devletlerin % 55'inin ve nüfusun en az % 65'inin temsil edildiği bir çoğunluğun sağlanmasını gerekli kılmaktadır. Bakanlar Konseyinin yasaların oluşturulması sırasında yasa önerilerini kamuoyu ile tartışmalarını mümkün kılacak düzenlemelere de yer verilmiştir.

Lizbon Antlaşması *sürekli Avrupa Birliği Başkanlığı* görevini yaratmaktadır. Başkan, Avrupa Komisyonu tarafından nitelikli oy çoğunluğu ile iki buçuk yıllığına seçilecek ve bir kez daha seçilmesi mümkün olacaktır. Avrupa Konseyi Başkanı, Avrupa Birliğinin sesi ve yüzü olacak, Avrupa Birliğini uluslararası platformda temsil edecek; Avrupa Konseyinin çalışmalarına başkanlık edecek ve bu işleri koordine edecektir.

Lizbon Antlaşması ile Parlamento ile ulusal hükümetlerin rolleri artarken, *Komisyonun yapısı* üzerinde değişiklik yapılmıştır. Komisyon üyelerinin sayısı antlaşmanın yürürlüğe gireceği 2009 yılı ile 2014 yılları arasında her üye devleti temsil edecek sayıda olacak; 2014 yılından itibaren başlamak üzere üye devletlerin sayısının 2/3'ü ile sınırlı tutulacaktır. Temsilciler dönüşümlü olarak seçilecektir. Komisyon üyelerinin sayısının kısıtlanması, temsilcilerin kendi ülkelerinden çok Birliğin genel çıkarlarının temsil edilmesi yolunda üstlendikleri sorumluluğun bir işaretidir.

Kurumsal yapıda getirilen en önemli düzenlemelerden bir diğeri de; Avrupa Birliği *Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi* makamının oluşturulmuş olmasıdır. Bu makam halen Avrupa Birliği Ortak Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi *Javier Solana* ile AB'nin Dış İlişkilerden sorumlu Komisyoneri Ferrero Waldner tarafından ayrı ayrı temsil edilmekte olan iki ayrı makamın birleştirilmesi anlamına gelmektedir ki; bu birleşmenin Birliğin dışa dönük eylemlerinde birlik ve uyumu daha büyük ölçüde gerçekleştirmesine katkıda bulunması beklenmektedir. Yüksek Temsilci, Avrupa Konseyi tarafından atanacak ve Avrupa Parlamentosu'nda yemin edecek, aynı zamanda Avrupa Komisyonu'nun başkan yardımcılığı görevini yürütecek ve Bakanlar Konseyinde Dış İlişkiler Konseyine başkanlık edecektir.

11.3.4 Üye Devletlere Yönelik Düzenlemeler

11.3.4.1 Birlikten Ayrılma Hakkı

Bu antlaşma ile ilk kez, isteyen üye devletin Birlikten ayrılma hakkı düzenlenmiştir. Lizbon Antlaşması ile Birlikten ayrılmaya yönelik düzenlemelerin getirilmiş olması büyük bir değişikliktir. Üye devletlerden, Birlikten ayrılmak yönünde bir talep gelmesi halinde Avrupa Parlamentosunun talebi uygun bulmasının ardından, Konseyin nitelikli çoğunlukla karar alması gerekmektedir. Birlikten ayrılan devletin, ileriki bir tarihte yeniden Birliğe katılmak istemesi halinde yeniden üyelik talebinde bulunması ve katılım koşullarını karşılaması gerekmektedir.

11.3.4.2 Avrupa Birliği ile Üye Devletler Arasında Yetkilerin Tahsisi

Lizbon Antlaşması ile Avrupa Birliği ile Üye devletler arasında yetkilerin tahsisi konusuna açıklık getirilmiş; kimin hangi konularda sorumlu olacağı

hususunu özellikle vurgulanmıştır. Birlik, Lizbon Antlaşması ile devredilen yetkilerini kullanacak, bunun dışında kalan yetkiler üye devletlere ait olmaya devam edecektir.

Bu antlaşma; Birliğe yeni münhasır yetki alanı vermemekte ve hatta bir takım yetkilerin, üye devletlere geri verilmesine imkan tanımaktadır.

11.3.5 Özgürlük, Güvenlik ve Adalet Alanlarında Düzenlemeler

Yine bu antlaşma ile özgürlük, güvenlik ve adalet alanında karar alma sürecinin etkinliğini artıracak düzenlemeler yapılmıştır. Bu alanda Bakanlar Konseyi nitelikli oy çokluğu usulünü kullanacak ve Avrupa Parlamentosu ortak karar hakkına sahip olacaktır.

Antlaşmada yasadışı göç ve insan ticaretine karşı kullanılacak Birlik kaynakları güçlendirilmektedir. Cezai meselelerle ilgili olmak üzere suçları ve belirli bir takım sınır aşan suçlar için verilecek cezalara ilişkin minimum düzenlemelerin Avrupa Parlamentosu ve Bakanlar Konseyinin nitelikli çoğunlukla karar verilmesine olanak tanınmaktadır.

Antlaşma, özel ve cezai meselelerde adli işbirliğinin “karşılıklı tanıma” ilkesi üzerinden geliştirilmesini amaçlamakta; delillerin mukabelesinde, adalete erişimde, cezai takibat ve kararların tenfizi sırasında üye devletlerin yetkili makamları arasında işbirliği, Avrupa Birliği içerisinde tüm ilamların ve kararların tanınmasını sağlamaya yönelik kural ve usullerin oluşturulması yolunda yeni tedbirler içermektedir. Bu bağlamda “Avrupa Savcılığı” kavramının oluşturulması yolunda kapıları açmaktadır. Bu ofisin yetkileri; Avrupa Birliği’nin mali çıkarlarına zarar veren suçların ve suçlularının takibi ile sınırlandırılacaktır. Avrupa Konseyi ittifak halinde, bu ofisin yetkilerini ağır sınır aşan suçları kapsar şekilde genişletebilmek hakkına sahiptir.

Bu düzenlemeler yanında halen mevcut olan *Eurojusta* da takip usullerini hazırlamak konusunda imkan tanınmaktadır.

11.3.6 Avrupa Birliği Vatandaşlarına Yönelik Düzenlemeler

Lizbon Antlaşması ile vatandaşların Avrupa Birliği karar alma süreçlerinde daha yakından yer almasına olanak tanınmıştır. “*Vatandaş İnsiyatifi Hakkı*” ile Avrupa Birliği vatandaşlarına, üye devletlerin önemli bir bölümünden en az bir milyon imza toplanması halinde, Komisyona yasa taslağı önerme hakkı tanınmıştır.

Antlaşma vatandaşlar, sivil toplum örgütleri ve Birlik kurumları arasındaki diyaloğun önemini onaylamakta ve Avrupa kararlarının alınmasında kuruluşların ve sivil toplum örgütlerinin yer almasına daha çok olanak tanımaktadır.

Lizbon Antlaşması ile Avrupa vatandaşlığı kavramı, Avrupa demokrasisinin yaratılmasında “merkez unsur” olarak tanımlanmaktadır.

KAYNAKLAR

- *ÖZLER, Zeynep- MİNDEK Can, AB'de Anayasa Süreci ve Lizbon Antlaşması, İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:218, İstanbul, Nisan, 2008*
- *ÖZLER, Zeynep- MİNDEK Can- BATUR, Fulya, Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşmayı Tadil Eden Lizbon Antlaşması, (Çeviri), İktisadi Kalkınma Vakfı Yayınları No:217, İstanbul, Nisan, 2008*
- *<http://www.abhaber.com>*
- *<http://www.europa.eu.int>*
- *<http://www.adalet.gov.tr>*
- *<http://www.ikv.org.tr>*

12 TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ ORTAKLIK ORGANLARI *

Ankara Anlaşması, ortaklık rejiminin uygulanması ve gittikçe gelişmesini sağlamak için bazı ortaklık organlarının kurulmasını gerekli görmüş ve Esas Antlaşma içinde “*Ortaklık Organları*”nı düzenlemiştir.

12.1 AT-Türkiye Ortaklık Konseyi

AT ile Türkiye arasında Ankara Anlaşmasıyla kurulan ortaklık ilişkisinin temel karar alma organıdır. Ortaklık Konseyi, Türkiye-AB ilişkilerinin şekillendirilmesi ve yönlendirilmesi bakımından en etkin ve önemli organdır. Amacı, siyasi, ekonomik ve ticari konularda ortaklık rejiminin uygulanması ve gittikçe gelişmesini sağlamaktır. Ortaklık Konseyi, gümrük birliğinin gelişen bir şekilde tesis edilmesi ve ortaklığın iyi işlemesi amacıyla, Türkiye’nin ekonomi politikalarının Topluluğunkine yakınlaştırılmasını ve gerekli ortak eylemlerin yürütülmesini sağlamak için, Antlaşmanın kapsamına giren alanlara ilişkin hükümlerin uygulama koşul, usul, sıra ve sürelerini tespit etmek üzere kurulmuştur.

Ortaklık Konseyi bir yanda Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti’nin temsilcileri (Bakanlar), diğer yanda AB üyesi devletlerin hükümetlerinin temsilcileri ile AB (Bakanlar) Konseyi ve Avrupa Komisyonu’ndan gelen üyelerden oluşmaktadır. Dönem başkanlığı sıra ile yapılmakta ve altı ayda bir değişmektedir. Türkiye ve Topluluk tarafının birer oya sahip olduğu Ortaklık Konseyinde kararlar oybirliği ile alınmaktadır.

---

* Hazırlayan: Neslihan ÖZKUMUR, AB Uzmanı

Ortaklık Konseyi, Türkiye-AB ortaklığının en yetkili yürütme organı olup temel görevi Ankara Anlaşması'nın uygulanmasını sağlamaktır. Bu amaçla, üç tip yetkiyle donatılmıştır. Bunlardan **“Karar alma yetkisi”** en önemlisidir. Ortaklık amaçlarının gerçekleştirilmesi ile Ankara Anlaşması ve ona dayanan protokollerin öngördüğü durumlarda Konsey bu yetkiye sahiptir. Taraflar Konseyin aldığı kararlara uymak ve bunun için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdür. **“Tavsiye yetkisi”** çerçevesinde Konsey, aday üyeliğin gelişimi ile ilgili kararları, bu kararların getirdiği tedbirleri alabilir ve bu konularda tavsiyede bulunabilir. **“İnceleme yetkisi”**ne dayanarak Konsey, Ankara Anlaşması'nın doğrultusunda, ortaklık rejimi sonuçlarını belli aralıklarla inceler.

Ortaklık Konseyi, 1/64 sayılı Kararında düzenlenen İç Tüzüğü uyarınca, en az altı ayda bir Bakanlar düzeyinde toplanmakla birlikte, gerekli hallerde temsilciler düzeyinde de toplanmaktadır. Başlangıçta düzenli olarak toplanan ve ortaklık rejimi ile ilgili bağlayıcı kararlar alan Ortaklık Konseyi, 1980 yılından 1986 yılına kadar çeşitli nedenlerle toplanamamıştır. İlişkiler, 1990'lı yıllarda normal işleyişine yeniden kavuşmuştur.

Ortaklık Konseyi, görevinde kendisine yardım edecek ve özellikle Antlaşmanın iyi yürütülmesi için gerekli koordinasyonu sağlayacak bir Komiteyi kurma yetkisine sahiptir. Bu bağlamda, 1964 yılında yapılan Ortaklık Konseyi Toplantısı ile Ortaklık Komitesi, 1965 tarihli toplantı ile Karma Parlamento Komisyonu kurulmuştur.

Türkiye-AT ortaklık rejiminin amaçlarının gerçekleşmesi doğrultusunda Ortaklık Konseyi'nin aldığı kararlar, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'nın konuyla ilgili olarak verdiği kararlarda belirtildiği üzere, Topluluk hukukunun

bir parçası sayılır ve gerek Topluluk kurumları, gerek üye devletlerin yasama, yürütme ve yargı organları için bağlayıcı kabul edilir.

Ortaklık Konseyi'ne ihtilafların çözümü konusunda da önemli bir görev verilmiştir. Ankara Anlaşması'nın 25'inci maddesi gereğince, taraflar, Antlaşmanın uygulama ve yorumu ile ilgili olarak Türkiye'yi veya Topluluğu ya da Topluluk üyesi bir devleti ilgilendiren her anlaşmazlığı Ortaklık Konseyi'ne getirebilir. Konsey, anlaşmazlığı karar alma yoluyla kendisi çözebileceği gibi, Avrupa Toplulukları Adalet Divanı'na veya diğer bir yargı merciine götürmeyi kararlaştırabilir. Taraflardan her biri, kararın veya hükmün yerine getirilmesinin gerektirdiği tedbirleri almakla yükümlüdür.

12.2 AT-Türkiye Ortaklık Komitesi

Ankara Anlaşması'nın 24'üncü maddesine dayanarak, *Ortaklık Konseyi'nin 3/64* sayılı Kararı ile AT-Türkiye Ortaklık Konseyine görevlerini yerine getirmesinde yardımcı olmak amacıyla kurulan teknik bir heyettir.

Ortaklık Komitesi, Ortaklık Konseyi'nin kendisine tevdi ettiği konuları inceler ve Ortaklık Anlaşması'nın iyi işlemesi için taraflar arasında gerekli işbirliğini sağlar. Komite, AB üyesi devletler, AB Konseyi ve Avrupa Komisyonu temsilcileri ile Türk hükümeti temsilcilerinden oluşur.

Ortaklık Komitesi, Ortaklık Konseyi'nin gündemini hazırlar ve Ortaklık Konseyi'nin vereceği talimatlara uygun olarak, ortaklık ilişkisiyle ilgili teknik sorunlar üzerinde incelemeler yapar. Komite, büyükelçiler düzeyinde toplanıp, teknisyenler düzeyinde faaliyet gösterir. İlgili konuları Konseyin kararına sunulmak üzere hazır hale getirir. Komitenin hazırladığı raporlar için oylama yapılmaz, bu raporlar doğrudan Ortaklık Konseyi'ne sunulur.

Ortaklık Komitesi, özellikle gümrük birliği öncesindeki dönemde, ortaklık ilişkisindeki problemlerin teknik düzeyde oldukça ayrıntılı bir şekilde ele alındığı bir zemin teşkil etmiştir.

Katılım Ortaklığı'nın öncelikleri ve mevzuatın yaklaştırılması konularındaki gelişmeleri izlemek ve Ortaklık Komitesi'ne yardımcı olmak amacıyla, 3/2000 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı (OKK) ile 8 adet alt komite kurulmuştur. Bu komiteler, gerek AB'den gerek Türkiye'den uzmanların bir araya gelmesini sağlamaktadır. Ortaklık Komitesi'ne bağlı çalışan ve her toplantıları hakkında Ortaklık Komitesi'ne rapor sunmakla yükümlü olan söz konusu alt komiteler şunlardır:

- 1 No'lu Tarım ve Balıkçılık Alt Komitesi
- 2 No'lu İç Pazar ve Rekabet Alt Komitesi
- 3 No'lu Ticaret, Sanayi ve AKÇT rnleri Alt Komitesi
- 4 No'lu Ekonomik ve Parasal Konular, Sermaye Hareketleri ve İstatistik Alt Komitesi
- 5 No'lu Yenilenme Alt Komitesi
- 6 No'lu Ulaştırma, evre ve Enerji (Trans-Avrupa şebekeleri dahil) Alt Komitesi
- 7 No'lu Bölgesel Gelişme, İstihdam ve Sosyal Politika Alt Komitesi
- 8 No'lu Gümrük, Vergilendirme, Uyuşturucu Trafıği ve Kara Para Aklama Alt Komitesi

12.3 Karma Parlamento Komisyonu

Türkiye-AT Karma Parlamento Komisyonu (KPK), Ankara Anlaşması'nın 27'nci maddesi çerçevesinde, Ortaklık Konseyi'nin 1/65 sayılı Kararı ile kurulmuştur.

Karma Parlamento Komisyonu, ortaklığın demokratik denetim organıdır. Görevi, Ortaklık Konseyi'nin kendisine sunduğu yıllık faaliyet raporlarını incelemek ve Türkiye ile Topluluk arasındaki ortaklığa ilişkin tavsiyelerde bulunmaktır. Bu yönüyle Komisyonun bir danışma organı olduğu ve aldığı kararların tavsiye niteliği taşıdığı da söylenmektedir. KPK, Avrupa Parlamentosu ve TBMM tarafından kendisine gönderilecek sorunları görüşmeye yetkilidir.

Komisyon, Ortaklık Anlaşması'nın sonuçlarını incelemekle görevlidir. TBMM ve Avrupa Parlamentosu (AP) arasındaki ilişkileri yürüten temel bağlantı organıdır. Ortaklık Konseyi'nin TBMM ve AP Başkanlarına iletacağı yıllık raporu inceler. Buna ek olarak, TBMM ve AP tarafından verilen yetki dahilinde her sorunu inceleyebilir, tavsiye kararları alabilir ve bunları her iki parlamentoya sunabilir.

Başkanlık “Eş başkanlık” esasına göre yürütülür. Diğer bir deyişle, her iki tarafın heyetleri kendi eş başkanlarını seçerler. Taraflar yapılan toplantılara sıra ile başkanlık ederler. Eş başkanlar ve ikişer Eş başkan yardımcısının oluşturduğu bir Başkanlık Divanı vardır. Bu divan kapsamında taraflar gündem tasarısını hazırlar ve yayımlanması düşünülen ortak bildirimler konusunda görüş alışverişinde bulunurlar.

Gümrük birliğinin tamamlanmasından önce düzenli olarak gerçekleşmeyen toplantılar, bu tarihten itibaren düzenli olarak

gerçekleşmektedir. Toplantıların öncelikli gündemini, Türkiye–AB ilişkilerinin siyasi boyutu ve gümrük birliğinin işleyişi oluşturmaktadır.

Karma Parlamento Komisyonu, TBMM'den ve Avrupa Parlamentosu'ndan seçilen eşit sayıda üyeden oluşur. İlk öngörüldüğü şekliyle üye sayısı, her iki taraftan 18'er olmak üzere toplam 36 idi. Bu sayı, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in Topluluğa katılımıyla toplam 48'e kadar çıkmışsa da, daha sonra varılan bir mutabakat ile bu sayı toplam 24 olmak üzere sabitlenmiştir.

Toplantılar sıra ile Türkiye'de ve AP organlarının bulunduğu şehirlerden birinde yapılır. İlk olarak yılda iki toplantı öngörülmüş iken, Nisan 1980 tarihli bir toplantıda bu sayı 3'e çıkarılmıştır. Ancak uygulamada bu sayıya ulaşılamamış, 1980 askeri darbesinden sonra Türkiye-AT ilişkilerinin durma noktasına gelmesi nedeniyle Komisyon toplantıları da kesintiye uğramıştır. Halen geçerli olan uygulamaya göre, Komisyon yılın ilk yarısında AB kentlerinden birinde (genellikle Brüksel'de) ve ikinci yarısında ise Türkiye'de olmak üzere yılda iki kez toplanmaktadır. Başkanlık Divanı ise bu toplantılardan önce gündemi belirlemek üzere genellikle Brüksel'de bir araya gelmektedir.

12.4 Gümrük İşbirliği Komitesi

Gümrük İşbirliği Komitesi (GİK), Ortaklık Konseyi'nin 2/69 sayılı Kararı ile Ortaklık Komitesi'ne bağlı olarak kurulmuş teknik bir komitedir. 1980'de gerçekleşen askeri darbeden sonra 10 yıl süreyle toplanamayan GİK, 1992 yılından bu yana düzenli olarak toplanmaktadır.

Görevi, Ortaklık Anlaşması'nın gümrüklerle ilgili hükümlerinin doğru ve yeknesak bir şekilde uygulanması amacıyla taraflar arasında idari işbirliğini

sağlamak ve Ortaklık Komitesi'nin gümrükler alanında kendisine verebileceği her türlü görevi yürütmektir. Bu doğrultuda, üye ülkelerin, Türkiye ve Komisyonun gümrük uzmanlarının oluşturduğu GİK yılda iki kez toplanmakta ve gümrük uygulamalarındaki uyumsuzlukların çözümü konularını ele almaktadır. Bu komitenin karar alma yetkisi yoktur. Avrupa Komisyonu yetkililerinin başkanlığında toplanır ve çalışmaları hakkında Ortaklık Komitesi'ni düzenli olarak bilgilendirir.

Gümrük Birliğinin tamamlanması sürecinde gümrüklerle ilgili teknik konuları ele alarak Ortaklık Konseyi'ne önemli ölçüde yardım sağlamıştır. Gümrük Birliğinin tamamlanmasından sonra ise Komite, görev alanı çerçevesinde karşılaşılan teknik sorunların ele alınıp çözümler arandığı aktif bir zemin halini almıştır.

12.5 AT-Türkiye Gümrük İşbirliği Komitesi

1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı, Gümrük Birliğinin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlarda (ortak ticaret politikası, ortak rekabet politikası, gümrük mevzuatı vb.) Türk mevzuatının Topluluk mevzuatıyla sürekli uyumu ilkesini getirmiş ve bu ilkeyi hayata geçirmek için de “Gümrük Birliği Ortak Komitesi” (GBOK) adı altında yeni bir organ tesis etmiştir.

GBOK'un ana görevi, Türkiye-AB arasındaki Gümrük Birliğinin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlarda öngörülen mevzuat uyumunu gerçekleştirebilmek için bir danışma prosedürünün oluşturulmasıdır. GBOK bu konularda bilgi ve görüş alışverişini yönlendirir, Ortaklık Konseyi'ne tavsiyelerde bulunur ve Gümrük Birliğinin gereği gibi işlemlerini sağlamak amacıyla görüşler bildirir. Ayrıca, tarafların 1/95 sayılı Kararın uygulanması ile ilgili güçlükleri GBOK içinde istişare edebilecekleri öngörülmüştür.

Mevzuat uyumunun takibi çerçevesinde bir tavsiye kurumu olarak çalışan GBOK, mevzuat ve uygulamalar arasındaki farklılık ve çelişkilerin, malların serbest dolaşımı ilkesini etkilemesini, ticarete sapma meydana getirmesini ve tarafların topraklarında ekonomik sorunlara yol açmasını engellemek amacıyla, teknik nitelikte kararlar almakta ve Ortaklık Konseyi'ne görüş bildirmektedir. GBOK, tarafların Gümrük Birliği çerçevesinde karşılaştıkları sorunları ortaya koydukları ve birlikte çözüm yolları aradıkları uygun bir platform oluşturmaktadır. Komitenin etkili ve düzenli olarak çalışması, Gümrük Birliğinin sorunsuz işlemesi açısından önem taşımaktadır.

Tarafların temsilcilerinden oluşan Komitenin başkanlığı altı aylık sürelerle dönüşümlü olarak Topluluk temsilcisi ve Türkiye temsilcisi tarafından yürütülür. Komitenin her ay toplanması öngörülmeyle birlikte, fiilen yılda 3-4 kere toplanmaktadır. Komite bunun dışında kendi usul kurallarına uygun olarak, Başkanın insiyatifi veya taraflardan birinin talebi üzerine de toplanabilir. Komite görevlerini yerine getirmede kendisine yardım etmek üzere alt komiteler ve çalışma grupları kurulmasına karar verebilir. Alt komite ve çalışma gruplarının bileşimi ve çalışma usulleri Komite tarafından kendi usul kurallarına uygun olarak belirlenir ve bunların görevleri her somut olay için ayrı ayrı tespit edilir.

GBOK, 1/95 sayılı Karar ile düzenlenen danışma ve karar usullerinde önemli bir yere sahiptir. 1/95 sayılı Kararın 55'inci maddesinde, Avrupa Komisyonu'nun, Gümrük Birliğinin işleyişiyle doğrudan ilgili bir alanda yeni bir mevzuat hazırlarken üye ülke uzmanlarına danışması halinde, gayri resmi yollardan Türk uzmanlara da danışması öngörülmüştür. Komisyon mevzuat önerisini AB Konseyine iletirken bir örneğini de Türkiye'ye gönderecektir. Konseyin, Komisyonun önerisine ilişkin kararını vermesinden önceki safhada,

tarafından birinin talebi üzerine, tarafların GBOK'da birbirleriyle tekrar istişare etmeleri öngörülmüştür.

1/95 sayılı Kararın 56'ncı maddesinde, Gümrük Birliğinin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlardan birine ilişkin mevzuatın Topluluk tarafından kabul edilmesi durumunda, Topluluğun GBOK aracılığıyla Türkiye'yi derhal haberdar etmesi hükme bağlanmıştır. Böylelikle, Türkiye'nin, Gümrük Birliğinin gereği gibi işlemesine hizmet edecek mukabil mevzuatı kabul etmesine olanak sağlanmış olmaktadır. Türkiye'nin anılan mukabil mevzuatı kabulü konusunda bir sorun varsa, karşılıklı kabul edilebilir bir çözüm bulmak için GBOK'un her türlü çabayı göstermesi öngörülmüştür.

1/95 sayılı Kararın 57'nci maddesinde, bu kez Türkiye'nin Gümrük Birliğinin işleyişiyle doğrudan ilgili alanlarda mevzuat değişikliğine gitmesi veya yeni mevzuat oluşturması olasılığı ele alınmıştır. Oluşturulması düşünülen mevzuatın taslak haline gelmiş olması durumunda, istişarelerin GBOK bünyesinde yürütülmesi öngörülmüştür. Anılan mevzuatın kabul edilmesi halinde, Türkiye, Topluluğu yine GBOK'da bilgilendirecektir. Eğer Türkiye'nin böyle bir mevzuatı kabul etmesi Gümrük Birliğinin gereği gibi işlemesini aksatacak nitelikteyse, GBOK karşılıklı kabul edilebilir bir çözüm bulmaya çalışacaktır.

1/95 sayılı Kararın 58'inci maddesinde ise, Topluluk veya Türkiye tarafından Gümrük Birliğinin işleyişiyle doğrudan ilgili bir alanda yeni mevzuat kabul edilip de, GBOK'da yürütülen istişarelerde karşılıklı kabul edilebilir bir çözüme ulaşılamazsa ve maddede sayılan sorunlardan birine neden olma durumu varsa, taraflardan birinin meseleyi GBOK'a havale edebileceği hükme bağlanmıştır. Komite, gerekli gördüğü takdirde, doğabilecek zarardan kaçınmayı sağlayacak uygun tavsiyelerde bulunacaktır.

Aynı usul, kabul edilen mevzuatın uygulanmasından doğan farklılıkların söz konusu olması durumunda da uygulanacaktır.

Komite'nin etkin ve sürekli olarak işletilmesi, gerek Gümrük Birliğinin işleyişiyle ilgili sorunların aşılması gerekse Gümrük Birliğini doğrudan ilgilendiren alanlardaki mevzuat hazırlık çalışmalarında, Türkiye'nin başlangıç aşamasından itibaren yer alması açısından son derece önemlidir.

12.6 Türkiye-AT Karma İstişare Komitesi

Türkiye-AT Karma İstişare Komitesi (KİK), Ankara Anlaşmasının 27'nci maddesi uyarınca kurulmuş olan ve AB'nin Ekonomik ve Sosyal Komitesinin 18 üyesi ile Türkiye'den çeşitli ekonomik ve toplumsal çıkar gruplarını temsil eden (TOBB; TÜRK-İŞ; DİSK; HAK-İŞ, TOZB, TESK, YÖK, TMMOB, TÜRKOPEN) 18 üyenin bir araya geldiği bir komitedir.

Ankara Anlaşmasının 27'nci maddesi, Avrupa Topluluğu ile Türkiye arasında ekonomik ve sosyal alanda işbirliğinin ve temasların kolaylaştırılmasını öngörmektedir. Bu çerçevede Türkiye-AT Karma İstişare Komitesi, AB ile Türkiye arasında işbirliğinin güçlendirilmesi ve sosyal-ekonomik diyalogun kurumsallaşması amacıyla kurulmuş bir komitedir. KİK'in görevi, Topluluk ile Türkiye arasında karşılıklı anlayış ve bilgilenme seviyesini yükseltmek ve iki tarafın yarar sağlayacağı fırsatları azami ölçüde artırmaktır. Yılda 3 kez toplanmaktadır.

KAYNAKLAR

- <http://www.canaktan.org/ekonomi/yeni-avrupa/turkiye-iliskiler.htm>
- <http://www.deltur.cec.eu.int/>
- <http://www.dpt.gov.tr/abigm/tabi/ortorg/attok.htm>
- <http://www.foreigntrade.gov.tr/ab/OKK95/1-95giris.htm>
- <http://www.ikv.org.tr/print.php?ID=838>
- http://www.tbmm.gov.tr/ul_kom/kpk/index.htm
- <http://www.mfa.gov.tr>

13 TÜRKİYE-AT ORTAKLIK KONSEYİ (YAPISI VE ÖNEMLİ KARARLAR)*

Ankara Anlaşmasının 6. maddesi, ortaklık rejiminin uygulanmasını ve gittikçe gelişmesini sağlamak için akit tarafların bir “Ortaklık Konseyi” teşkil etmelerini; 24. maddesi de, Ortaklık Konseyinin “görevlerinde kendisine yardımcı olabilecek her komite”yi kurabileceğini öngörmektedir. Bu çerçevede kurulmuş Türkiye-AET ortaklık organları şöyle sıralanabilir:

Topluluk ile aramızdaki ortaklık ilişkisinde sürekliliği sağlamak ve sorunların çözümüne uygun zeminlerin yaratılabilmesi için:

- Karar alma organı olarak Ortaklık Konseyi
- Danışma organı olarak Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu
- Teknik düzeyde Ortaklık Komitesi
- Gümrük İşbirliği Komitesi oluşturulmuştur.

1/95 sayılı Türkiye-AB Ortaklık Konseyi karar metninin 50-51. maddeleri uyarınca bilgi ve görüş alışverişi sağlamak, Ortaklık Konseyi’ne tavsiyelerde bulunmak ve Gümrük Birliğinin düzgün işleyişini teminen görüş bildirmekle görevli bir Türkiye-AT Gümrük Birliği Ortak Komitesi tesis edilmesi kararlaştırılmıştır.

13.1 Ortaklık Konseyinin Genel Olarak Yapısı ve Yetkileri

Ortaklık Anlaşmasının 6. maddesi, akit tarafların, ortaklık rejiminin uygulanmasını ve gittikçe gelişmesini sağlamak için Anlaşma ile verilen

---

* Hazırlayan: Betül ULUCAN, AB Uzmanı

görevlerin sınırları içinde eylemde bulunacak Ortaklık Konseyi çerçevesinde toplanmalarını hükme bağlamaktadır.

Ortaklık Konseyi, Gümrük Birliğinin gelişen şekilde yerleşmesi ve ortaklığın iyi işlemesi hedefiyle, Türkiye'nin ekonomi politikalarının Topluluğunkine yakınlaştırılmasını ve gerekli ortak eylemlerin geliştirilmesini sağlamak için, Anlaşma kapsamına giren alanlara ilişkin hükümlerin uygulama koşulları, usul, sıra ve sürelerini ve yararlı görülecek her türlü korunma kurallarını tespit etmek üzere kurulmuştur.

Türkiye-AET Ortaklığının en önemli organı olan Ortaklık Konseyine, Anlaşma ile belirtilen amaçların geliştirilmesi için *“karar alma yetkisi”* verilmiştir. Taraflar, bu kararların yerine getirilmesinin gerektirdiği tedbirleri almakla yükümlüdür. Konsey ayrıca tavsiyelerde de bulunabilir (Ankara Anlaşması Madde 22/1). Konseyin karar alma yetkisi, Ankara Anlaşmasının 22/3. maddesindeki *“Geçiş döneminin başlaması ile, Ortaklık rejiminin gerçekleşmesi yolunda, Anlaşma amaçlarından birine ulaşmak için, akit tarafların bir ortak davranışı gerekli gördüğü takdirde, Anlaşma bunun için gerekli davranış yetkisini öngörmese bile, Ortaklık Konseyi uygun kararları alır.”* şeklindeki hüküm ile, geçiş dönemi esnasında özellikle artırılmaktadır.

Ortaklık Konseyi, Anlaşmanın hedeflerini göz önünde tutarak, ortaklık rejiminin sonuçlarını belirli aralıklarla inceler. Bu incelemenin, Türkiye'nin geçiş dönemi ve son dönem boyunca kendisine düşecek yükümlülükleri üstlenebilmek için ekonomisini Topluluğun yardımı ile güçlendirmesi esasına dayanan hazırlık dönemi boyunca bir görüş teatisi sınırları içinde kalması öngörülmüştür (Ankara Anlaşması Madde 22/2).

Ankara Anlaşmasının 25. Maddesi gereğince, akit taraflar, Antlaşmanın uygulama ve yorumu ile ilgili olarak Türkiye'yi, Topluluğu veya Topluluk üyesi bir devleti ilgilendiren her anlaşmazlığı Ortaklık Konseyine getirebilir. Konsey, anlaşmazlığı karar yolu ile çözebileceği gibi, Avrupa Toplulukları Adalet Divanına veya mevcut herhangi bir başka yargı merciine götürmeyi kararlaştırabilir. Taraflardan her biri, kararın veya hükmün yerine getirilmesinin gerektirdiği tedbirleri almakla yükümlüdür.

Ortaklık Konseyi, bir yandan Türk Hükümeti temsilcilerinden, öte yandan, AET Konseyi ile Komisyonu ve üye ülke hükümetlerinin temsilcilerinden oluşmaktadır. Ortaklık Konseyi Başkanlığı, altışar aylık süreler için Türkiye ile Topluluk temsilcilerinden biri tarafından, sıra ile yürütülür.

Konsey, kararlarını oybirliği ile alır. Türkiye'nin ve Topluluk tarafının birer oyları vardır.

Ortaklık Konseyi, iç tüzüğü gereğince, en az altı ayda bir defa Bakanlar düzeyinde toplanır. Bu oturumlar dışında Konsey, anılan Konsey üyelerinin temsilcileri düzeyinde bir araya gelir.

Konsey Başkanı her oturumun geçici gündemini belirleyerek, taraflara, oturumun gerçekleşmesinden en az 15 gün önce iletir. Geçici gündem, oturumun gerçekleşmesinden en az 21 gün önce, oturumda ele alınması talebi ile Başkana ulaştırılmış olan hususları kapsar. Gündem, her oturumun başlangıcında, Ortaklık Konseyi tarafından kararlaştırılır. Geçici gündemde yer alan hususların dışında bir hususun gündemde yer alabilmesi, bir yandan Topluluğun ve üye devletlerin, öte yandan Türkiye'nin uzlaşmasına bağlıdır.

Ortaklık Konseyi, yukarıda açıklanmış bulunan yapısı ve yetkileri çerçevesinde, Türkiye-AET ilişkilerinin şekillendirilmesi ve yönlendirilmesi bakımından en yetkin kuruluş olarak, siyasi konularda olduğu kadar, ekonomik ve ticari ilişkilerde de önem arz etmektedir.

13.2 Ortaklık Konseyi Toplantıları

Ortaklık Konseyi Toplantıları, Bakanlar düzeyinde veya Büyükelçiler düzeyinde yapılmış olup, içerikleri müteakip paragraflarda özetlenmektedir:

- **16 Mayıs 1967:** Ortaklık rejimi sonuçları üzerinde görüş teatisi yapılmış; Karma Parlamento Komisyonuna sunulacak ikinci faaliyet raporu kabul edilmiştir.
- **9 Ekim 1967:** Yeni ihraç kolaylıkları tanınmasıyla ilgili Türk talebi incelenmiş ve geçiş dönemine intikal ile ilgili hazırlık çalışmaları yapılmıştır.
- **1 Aralık 1967:** Türk menşeli bazı deniz ürünleri, sofralık taze üzüm, narenciye, kaliteli şaraplar, bazı tekstil ürünleri ile halılarda tarife kontenjanları çerçevesinde sağlanan gümrük indirimleri yoluyla sürüm kolaylıkları tanınmasını öngören *1/67 sayılı Karar* kabul edilmiştir.
- **5 Nisan, 9 Aralık 1968:** Ortaklık rejimi sonuçları üzerinde görüş teatisi yapılmış, üçüncü faaliyet raporu kabul edilmiş ve geçiş dönemi sorunlarıyla ilgili hazırlık çalışmaları yapılmıştır.
- **13 Mayıs, 10 Kasım, 9 Aralık 1969:** Geçiş dönemine intikal ve yeni bir Mali Protokol hazırlanması ile ilgili müzakereler yapılmıştır. 15 Aralık 1969 tarih ve *2/69 sayılı Karar* ile Ortaklık Komitesine bağlı

olarak çalışacak ve Türkiye ile Topluluk arasında gümrükler konusunda idari işbirliğini sağlayacak Gümrük İşbirliği Komitesi kurulmuştur.

- **22 Temmuz 1970:** Katma Protokol'n içeriği üzerinde genel bir mutabakat sağlanmış; Topluluğun Ekonomik ve Sosyal Komitesi ile Türkiye'nin ilgili kuruluşları arasında temas usullerinin kurulması imkanı incelenmiştir.
- **19 Kasım 1970:** Müzakereleri 9 Aralık 1968'de resmen başlayarak 1970 yılı sonuna doğru neticelenen Katma Protokol ve Mali Protokol maddelerine ilişkin Anlaşmanın, bu metinlerle ilgili Son Senetten oluşan geçiş dönemi belgelerinin 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanmasından evvel, üzerinde mutabakata varılmamış olan bazı teknik meseleler halledilmiştir.
- **2 Nisan, Temmuz, 10 Aralık 1971:** Ortaklığın geçiş dönemi koşullarını düzenleyen Katma Protokol'n bazı ticari hükümlerini önceden yürürlüğe koyan ve 1 Eylül 1971'de yürürlüğe giren Geçici Anlaşma müzakerelerinde zmlenememiş bazı meseleler halledilmiştir. Türkiye, Topluluğun uygulamaya koyduğu *Genelleştirilmiş Tercihler Sisteminden*⁵ yararlanan ülkeler arasına dahil olmak için talepte bulunmuştur. Bu toplantılarda, Topluluğun ilk genişlemesi karşısında Türkiye'nin çıkarlarının dikkate alınması meselesi gündeme gelmiş; balıklık rnlerinde Topluluk yesi ülkelerce açılan kontenjanlar çerçevesinde tanınan tercihli rejimi, yeni

---

⁵ Genelleştirilmiş Tercihler Sistemi: Gelişmekte olan ülkelerin sanayi malları ihracatlarını artıracakla ilgili olarak, gelişmiş ülkelerin bu ülkelerden yaptıkları ithalatta belirli bir taviz marjı tanınmalarını öngören bir sistemdir. Böylece, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerden ithal ettikleri sanayi malları üzerindeki vergilerini "karşılıklılık" esasını dışında tek taraflı olarak sıfırlayacak veya indireceklerdir.

bir Topluluk tercihli tarife rejimi ile değiştiren *1/71 sayılı Karar* alınmıştır. Bunun yanı sıra, Geçici Anlaşma hükümlerine istinaden, retimde Türkiye ve Toplulukta serbest dolaşımda bulunmayan nc ülkeler çıkışlı mallar kullanılan maddelerin Türkiye’den Topluluğa ihracı sırasında tahsil edilecek fark giderici vergi ile ilgili kurallar getiren *2/71 ve 3/71 sayılı Karar* ile Türkiye ile Topluluk arasındaki ticarete konu olan malların tercihli rejimden yararlanması için kullanılacak dolaşım belgeleriyle ilgili *4/71 sayılı Karar* ve tarım ürünlerinin tercihli rejimden yararlanması için ‘‘kaynaklı ürünler’’ kavramının tanımına ilişkin *5/71 sayılı Karar* kabul edilmiştir.

- **20 Temmuz 1972:** Ortaklığın Topluluğun yeni yelerine (İngiltere, Danimarka, İrlanda) teşmili konusunda ortaya çıkan esasa ilişkin bazı sorunlar tartışılmıştır. Türk heyeti, Türkiye’nin *Genelleştirilmiş Tercihler Sistemine* dahil edilmesi talebini haklı kılan sebepler üzerinde açıklamalarda bulunmuş; Topluluk tarafı ise, EFTA lkeleriyle yapmayı öngördüğü anlaşmalarla ilgili bazı noktalar hakkında Türkiye’ye danışmıştır. *Avrupa Toplulukları Ekonomik ve Sosyal Komitesi* ile Türkiye’deki benzer organlar arasında ilişki kurulması; gelişme yolundaki ülkeler arasındaki ticaret mzakereleriyle ilgili olarak, Türkiye’ye en çok kayrılan ülke kuralından sapma yetkisi verilmesine ilişkin *1/72 sayılı Karar*, Katma Protokol hükümlerine istinaden retiminde, Türkiye ve Toplulukta serbest dolaşımda bulunmayan nc ülkeler çıkışlı malarda kullanılan maddelerin Türkiye’den Topluluğa ihracı sırasında tahsil edilecek fark giderici vergi ile ilgili kurallar getiren *2/72 ve 3/72 sayılı Karar*; Katma Protokol çerçevesinde, tarım tercihli ürünlerinin

rejimden yararlanması için “kaynaklı ürünler” kavramının tanımına ilişkin 4/72 sayılı Karar ve Katma Protokol hükümleri kapsamında Türkiye ile Topluluk arasındaki ticarete konu olan malların tercihli rejimden yararlanması için kullanılacak dolaşım belgeleriyle ilgili 5/72 sayılı Karar kabul edilmiştir.

- **30 Haziran 1973:** Ortaklığı Topluluğun yeni ülkelerine yayan belgeler imzalanmıştır. Topluluğun 1974 yılından itibaren, *Genelleştirilmiş Tercihler Sisteminin* kapsamı iyileştirildiği takdirde, Türkiye'nin bu tercihlerden yararlanan ülkelere nazaran herhangi bir farklı işleme tabi tutulmasını önlemek üzere, alınacak otonom Topluluk tedbirleri yoluyla ülkemize uygulanan muamelenin iyileştirilmesi taahhüt edilmiştir. GATT çok taraflı müzakerelerinin Ortaklık üzerindeki muhtemel etkileri hakkında görüş teatisinde bulunulmuştur. Ortaklığın Topluluğun üç yeni üyesine yayılması çerçevesinde Türkiye'nin ileri sürdüğü bazı talepleri de karşılamak üzere Katma Protokolde öngörülen tarım iyileştirmelerinin öne alınmasının sonucu olarak, bazı tarım ürünlerinde rejimi iyileştiren, tavizli giriş tanınmamış ürünlerde Topluluk pazarına kolaylıklar getiren 1/73 sayılı Karar kabul edilmiştir. Ayrıca bu toplantıda Türkiye, Toplulukta çalışan Türk işçileri lehine alınacak sosyal güvenlik tedbirlerinin Katma Protokol hükümlerinde öngörülen süre içinde kabulüne verdiği önemi dile getirmiştir.
- **14 Ekim 1974:** Taraflar arasında ticari mal alışverişleri anında alınan sonuçlar görüşülmüş; Topluluk tarafı, GATT bünyesinde yürütülen müzakereler ile verdiği tavizler ve global yaklaşım çerçevesinde bazı Akdeniz ülkeleriyle yaptığı müzakereler hakkında Türk tarafına bilgi

vermiştir. Bunun yanı sıra, Katma Protokolün sosyal güvenliğe ilişkin 39. Maddesinin uygulamaya konulması sorunu ile bazı maddeler için Türkiye tarafından iç vergi konularak, telafisinde ciddi güçlüklerle karşılaşacağı ileri sürülen mali karakterli vergilerin muhafaza edilmesi için yetki talebi tartışılmıştır.

- **16 Eylül 1975:** Bu toplantının konularını; siyasi meseleler, 30 Haziran 1973 tarihli tarımla ilgili kararların yürürlüğe konulması, sosyal konular, Katma Protokol'ün işgücünün serbest dolaşımına ilişkin 36. Maddesinin yürürlüğe konulması, Yunanistan'ın Topluluğa katılma başvurusu, Türkiye'nin ödemeler dengesi güçlükleri oluşturmuştur. Ayrıca yine bu toplantıda, Türkiye ile Topluluk arasında dış ticaret açığının ülkemiz aleyhine giderek artmasının Türkiye bakımından ortaya çıkarttığı sorunları saptamak üzere Ortaklık Komitesinin görevlendirilmesine dair *2/75 sayılı Karar* kabul edilmiştir.
- **2 Mart, 20 Aralık 1976:** Ortaklık rejiminin sonuçları üzerine görüşmeler yapılmış, Türkiye'nin dış ticaret açıkları konusunda Ortaklık Komitesince hazırlanan rapor tartışılmış ve Katma Protokol'ün sosyal güvenliğe ilişkin 39. Maddesinin yürürlüğe konulmasıyla ilgili çalışmalar gözden geçirilmiştir. Ankara Anlaşmasının işçilerin serbest dolaşımı ile ilgili 12. ve Katma Protokol'ün 36. Maddesinin uygulanması konusundaki ilk kademe kurallarını saptayan *2/76 sayılı Karar* kabul edilmiştir.
- **1977:** Toplantı yapılmamıştır. Yazılı usulle, 3. tarım incelemesi neticesinde tarım ürünlerinde Türkiye'ye tanınan tavizli rejimi

genişleten ve bazı yeni maddelerde taviz tanınmasını öngören *1/77 sayılı Karar* kabul edilmiştir.

- **1978:** Toplantı yapılmamıştır. Yazılı usullerle, dolaşım belgeleri ve tekstil ürünlerinde bu belgelerin kullanımı ile ilgili *1/78 ve 2/78 sayılı Karar* kabul edilmiştir. Türkiye, yaptığı başvuru ile, Katma Protokol gereğince yapması gereken gümrük indirimlerini erteleme kararını Topluluğa bildirmiştir.
- **16 Mart 1979:** Yunanistan'ın Topluluğa katılması ve yeni üyenin Ortaklığa etkisi ile ilgili görüş teatisi yapılmıştır.
- **5 Şubat, 30 Haziran, 5 Aralık 1980:** Bu toplantılardaki konular şöyle sıralanabilir: Ortaklık ilişkisinin canlandırılması, Türkiye'de alınan istikrar tedbirlerinin açıklanması, Gümrük Birliği hazırlıklarında gecikmeler, işçilerin serbest dolaşımı alanındaki gelişmeler, mali sorunlar, tarım, sosyal hükümler ve ekonomik ve teknik işbirliği bölümlerinden oluşan en geniş kapsamlı karar olan *1/80 sayılı Karar*'ın kabulü ve böylece istisnaları dışında OTP'ye dahil tarım ürünlerinin tamamında gümrük vergilerinin kaldırılması, Türk işçilerine bazı yeni sosyal haklar verilmesi, sanayi, enerji, tarım ve teknik eğitim alanlarında işbirliğini teminen teknik yardım sağlanması ve IV. Mali Protokolün hazırlanması.
- **5 Haziran 1981:** Türkiye'nin OTP'ye uyumu ve mali yardım konuları ele alınmıştır.
- **2 Nisan 1982:** Toplantı tutanakları bulunmamaktadır.

- **28 Mart 1983:** Ortaklık Anlaşmasının işleyişi şeklindeki gündem maddesi çerçevesinde ticari konular, fon uygulamaları, pamuk ipliğinde asgari fiyat uygulaması, anti-damping ve kuru üzüm rejimi konuşulmuştur.
- **16 Eylül 1986:** Topluluğun Yunanistan'ın vetosu nedeniyle ortak tutum oluşturamaması karşısında neticesiz kalmakla beraber, ticaret de dahil olmak üzere Ortaklık ilişkisinin durumu, sosyal ve mali sorunlar ve Topluluğun genişlemesinin gerektirdiği uyum çalışmaları ele alınmıştır.
- **30 Eylül 1991:** Taraflar, mevcut durum ve Türkiye-Topluluk Ortaklık ilişkilerinin perspektifi konusundaki görüşleriyle ilgili açıklamalarda bulunmuşlar ve teknik sorunların çözülmesi amacıyla Ortaklık Komitesinin işletilmesi konusunda görüşlerini bildirmişlerdir.
- **9 Kasım 1992:** Ortaklık ilişkisinin genel durumu ve gelişmeler incelenmiş; Haziran 1992'de Lizbon'da yapılan AT Zirvesinde belirtildiği üzere, taraflar arasında en yüksek düzeyde siyasal diyalog gerçekleştirilmesi konusunda görüş teatisi yapılmıştır. Bu çerçevede, Nisan 1993'de yapılması kararlaştırılan Ortaklık Komitesi toplantısına kadar teknik komitelerin oluşturulması ve bu komiteler aracılığıyla gümrük birliği, işçilerin serbest dolaşımı, hizmetlerin serbest dolaşımı, rekabet ve mevzuat uyumu, Türk Cumhuriyetleri dahil olmak üzere Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde işbirliği ve ortak yatırımlar, ekonomik işbirliği gibi konuların ele alınması için ortak mutabakata varılmıştır. Öte yandan Türkiye, Gümrük Birliğine girme konusundaki kararlılığını bir kez daha teyit etmiştir.

- **8 Kasım 1993:** Gümrük Birliğinin Ortaklık anlaşmasında öngörülen süre içinde, başka deyişle 1995 yılında tamamlanması yönünde tarafların siyasi iradelerini teyit eden ve bu amaçla tarafların teknik yükümlülüklerini tanımlayan bir çalışma programı benimsenmiştir.
- **19 Aralık 1994:** Ortaklığın son dönem koşul ve sürelerini belirleyecek ve Gümrük Birliğinin işlerliğini sağlayacak Gümrük Birliği Kararı'nın kabulü öngörülmesine rağmen, AB'nin karar alma mekanizmasından kaynaklanan nedenlerle bir karara varılamamıştır. Ancak; imalinde Toplulukta serbest dolaşımında bulunmayan üçüncü ülke girdisi kullanılan ürünlerin Türkiye'ye ihracatında uygulanacak fark giderici verginin hesaplanmasında esas alınacak OGT654 yüzdesini belirleyen *1/94 sayılı Karar ile ATR belgelerinin*⁶ verilmesinde basitleştirilmiş prosedüre başvurulmasını öngören *2/94 sayılı Karar* kabul edilmiştir.
- **6 Mart 1995:** Son döneme geçişi sağlayan Gümrük Birliğine varılmasında ve bu Birliğin işlerliğinin temininde gereken yöntem ve süreleri tespit eden 1/95 sayılı Gümrük Birliği Kararı ile hassas

---

⁶ **ATR-Dolaşım Belgesi (Movement Certificate, ATR):** Türkiye ile AB arasındaki ortaklık anlaşmasının bir gereği olarak, Türkiye 'de serbest dolaşım hakkına sahip ürünler, AB ülkelerinde de serbest dolaşım hakkına sahiptir. Bunlardan sanayi ürünlerinin Türkiye'den AB ülkelerine ithal edilmesinde, KDV dışında bir vergi ödenmesi söz konusu değildir (zaman zaman gündeme gelen anti dumping vergisi hariç). Ayrıca Türkiye'de serbest dolaşımında bulunan tarım ve işlenmiş tarım ürünlerinin, AB ülkelerine girişinde çeşitli tavizlerden yararlanılması söz konusudur. Türkiye de serbest dolaşımında bulunan sanayi ürünlerinin, AB ülkelerinde de serbest dolaşımını sağlayan ya da Türk menşeli ürünlerin AB ülkelerine ithalinde belirli tavizlerden yararlanılmasını sağlayan belgelere, ATR belgesi denilmektedir. ATR belgeleri firmalar tarafından tanzim edilip, Ticaret Odaları tarafından onaylanmakta ve ihracatın yapıldığı Gümrük İdareleri tarafından vize edilmektedir. Basitleştirilmiş usul çerçevesinde "onaylanmış ihracatçı statüsüne" sahip olan firmalar, kendi ATR belgelerini kendileri vize edebilmektedir. AB ülkelerinde serbest dolaşan sanayi ürünlerin veya çeşitli tavizlerden yararlanan ürünlerin Türkiye'ye ithal edilmesinde, bu ürünlerin AB ülkelerinden birinden alınmış bir ATR belgesi ile ithal edilmesi durumunda, Türk gümrüklerinde de KDV dışında bir vergi tahsilatı yapılmamaktadır veya gerekli tavizler sağlanmaktadır.

ürünleri tespit eden 2/95 sayılı Karar ve ortaklık ilişkilerinin çeşitli alanlarda geliştirilmesini ve işbirliğini öngören Tavsiye Karar kabul edilmiştir. Bundan sonraki dönemde ülkemize sağlanacak mali yardımın çerçevesini belirleyen Topluluk Bildirimi karara bağlanmıştır.

- **30 Ekim 1995:** Türkiye tarafından Gümrük Birliğinin iyi işlemesi için gerekli teknik koşulların yerine getirildiği teyit edilmiştir. Siyasal diyalog ve kurumsal işbirliği belli bir takvime bağlanmıştır. Mali işbirliği ve Gümrük Birliği Kararı'nın yürürlüğe girişi üzerinde fikir teatisi yapılmış ve ülkemizin tam üyelik hedefi teyit edilmiştir.
- **29 Nisan 1997:** 1993 yılından bu yana devam eden karşılıklı tarım tavizleri müzakereleri sonucu parafe edilen metnin kesinlik kazanması ile Türkiye'nin AB'ye yönelik makarna ihracatına ilişkin değer kotası karara bağlanmıştır. Ayrıca, işlenmiş tarım ürünleri için teknik bir grup kurulması, Katma Protokol'ün 47. Maddesi çerçevesinde oluşturulması gereken danışma prosedürüne ilişkin yeni modalitenin tespiti, tarım ürünleri menşe kurallarına yönelik teknik temasların yoğunlaştırılması, Türkiye'nin *Ortak Transit ve Tek İdari Belge Sözleşmelerine* katılımının sağlanması, Türkiye'nin Pan-Avrupa menşe kümülasyonuna⁷ katılmak üzere Serbest Ticaret

---

⁷ **Pan-Avrupa Menşe Kümülasyonu Sistemi:** AB, EFTA üyesi ülkeler ve bir bölüm Merkezi ve Doğu Avrupa Ülkesi (Macaristan, Çek ve Slovak Cumhuriyetleri, Romanya, Bulgaristan, Slovenya, Polonya ve Baltık Devletleri) arasındaki serbest ticaret anlaşmaları çerçevesinde 1 Ocak 1997 tarihinden beri uygulanmaktadır. Sistem, taraf ülkeler arasındaki serbest ticaret anlaşmalarının menşe kümülasyonu yolu ile birleştirilerek fiilen bir serbest ticaret alanı tesis edilmesini ve Avrupa sanayisinin üçüncü ülkeler karşısında tek bir sanayi olarak hareket etmesini amaçlamaktadır. Menşe kümülasyonu, esas itibarıyla, tercihli ticaret anlaşmasına taraf ülkelerin, birbirleri kaynaklı ürünlere kendi ülkeleri menşeli ürünler ile aynı muameleyi yapabilmeleri ve bu ürünlerin üretim sürecinde sınırlama olmaksızın kullanarak, nihai ürünü tercihli rejim üzerinden diğer tarafa ihraç edebilmeleridir.

Anlaşmalarını tamamlaması, Türkiye'nin Standartlar ve Teknik Dzenlemeler Komitesine gözlemci sıfatıyla katılması, Türkiye'nin TEKEL konusundaki yükümlölüklerini yerine getirmesi, Topluluğun tekstil sektöründeki ticaret politikasının üstlenilmesi yönündeki çalışmaların sürdürülmesi ve Türkiye'nin Topluluk programlarına katılımına dönük imkanların araştırılması kabul edilmiştir.

- **11 Nisan 2000:** AB müktesebatına uyum çalışmaları kapsamında tarama sürecinin başlatılmasına hazırlık amacıyla, Ortaklık Komitesine bağı sekiz adet alt komite oluşturulması yönünde bir karar alınmıştır. *Karar No. 2000/3* ile tarım, çevre, iç pazar, ekonomik ve mali sorunlar gibi önem arz eden alanlarda alt komitelerin faaliyete geçmesi ve aşamalı olarak bu komitelerin işlevsellik kazanması öngörülmektedir. Komiteler, AB müktesebatını teşkil eden 31 alanın 27 adedini bünyesinde, konu başlıkları itibariyle toplamaktadır. Türkiye ile AB arasında hizmet ticaretinin serbestleştirilmesi ve kamu alımı pazarlarının karşılıklı olarak açılmasına yönelik müzakerelerin Haziran 2000 tarihinde başlatılması yönünde karar alınmıştır. *Karar No: 2000/2*
- **26 Haziran 2001:** Katılım Ortaklığı Belgesi bağlamında Türkiye'nin Katılım Stratejisi, Ulusal Program öncelikleri değerlendirilmiştir. Türkiye'nin AB mevzuatına uyumu ve alt komite çalışmaları değerlendirilmiştir. Ortaklık Konseyi ayrıca, Kopenhag siyasi kriterlerine uyum amacıyla taraflar arasında politik diyalogun geliştirilmesi, insan hakları ve Kıbrıs konularını tartışmıştır. Ortaklığın işleyişi bakımından ticari sorunların tartışılması amacıyla Gümrük Birliğı Ortak Komitesi ve Gümrük İşbirliğı Komitesi gibi

Ortaklık Organlarının daha sık toplanması kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda Gümrük Birliği ile doğrudan ilgili konularda iki ayda bir toplanması öngörülen danışma mekanizmasının oluşturulması memnuniyetle karşılanmıştır.

- **16 Nisan 2002:** Katılım Ortaklığı öncelikleri çerçevesinde ve Ulusal Program kapsamında yürütülen çalışmalar değerlendirilmiş, Türkiye'nin AB mevzuatına uyumu için detaylı inceleme sürecinin başlaması yönünde karar alınmış ve bu süreçte yapılacak çalışmalar değerlendirilmiştir. Bu çerçevede mevzuat uyumu alanında taraflar arasında daha yakın işbirliği usullerinin benimsenmesi kararlaştırılmıştır.
- **15 Nisan 2003:** Avrupa Birliği, Türkiye'deki reform sürecinin bu yıl sonuna kadar tamamlanmasını ve Kıbrıs'ta çözüm için daha fazla çaba gösterilmesini isterken; Türkiye, üyelik sürecinden geri adım atılmayacağı ve Kopenhag Kriterleri uyarınca tüm yükümlülüklerin yerine getirileceği güvencesini vermiştir. Görüşmelere Kıbrıs'ın üyeliği, Irak'ta savaş sonrası durum ve Suriye'ye yönelik suçlamaların gölgesi hakim olmuştur. Ancak sonuç olarak, Türk hükümeti Avrupa yolundan sapma yapmayacağına dair kararlılık sergilemiştir.
- **18 Mayıs 2004:** Bu toplantı, AB ile katılım müzakerelerine ilişkin kararın alınacağı Aralık ayında düzenlenecek olan AB Zirvesi öncesindeki son Ortaklık Konseyi toplantısı olması açısından ayrı bir önem taşımıştır. Toplantıda, başta son Anayasa değişiklikleri olmak üzere ülkemizde AB'ye katılım sürecinde son dönemde yaşanan

gelişmeler ve Aralık ayına uzanan dönemde izlenecek hususlar değerlendirilmiş, AB'deki muhataplarımıza ülkemizin AB üyeliği konusundaki kararlılığı ve bu yönde attığı somut adımlar anlatılmıştır. Toplantıda ayrıca, Gümrük Birliğinin işleyişine ilişkin çeşitli konularda görüş alışverişinde bulunulmuştur.

- **26 Nisan 2005:** AB tarafı, KKTC'ye yapılacak yardıma ilişkin iki tüzüğün derhal hayata geçirilmeye çalışılacağını belirtmiştir. Ayrıca Türkiye'de son birkaç yılda reformlarda büyük ilerleme kaydedildiği, bu sürecin devam etmesi gerektiği ve Ankara Anlaşmasının genişletilmesini öngören Ek Protokol'ün imzalanmasının beklenildiği ifade edilmiştir. Türk tarafı ise, reformların sürdürüleceğini taahhüt etmiş ve protokolü, AB onay sürecinden geçtikten sonra imzalayacaklarını, ancak bunun Kıbrıs Rum Kesimini tanıma anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir.
- **12 Haziran 2006:** 10 Mayıs'ta Brüksel'de yapılması öngörülen toplantı, Haziran ayına ertelenmiş ve 12 Haziran 2006'da Lüksemburg'da gerçekleştirilmiştir. Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki tercihli tarım ürünleri ticaretine dair *1/98 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı'nın* 1 ve 2 sayılı protokollerinin Topluluğun genişlemesi dolayısıyla uyarlanmasına yönelik *2/2006 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı*, 1 Kasım 2006 tarihinden itibaren uygulanmak üzere 17 Ekim 2006 tarihinde kabul edilmiştir. Söz konusu karar 22 Aralık 2006 tarihli ve L 367 sayılı Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayımlanmıştır.

- **25 Haziran 2007:** Avrupa Komisyonu ile yapılan teknik görüşmeler neticesinde varılan mutabakat doğrultusunda *1/2007 sayılı Türkiye-AT Ortaklık Konseyi Kararı* 25 Haziran 2007 tarihi itibariyle yazılı usulde kabul edilmiştir. Bahse konu Karar, 1 Temmuz 2007 tarihinde 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren uygulanmak üzere geriye dönük olarak yürürlüğe girmiştir.
- Türkiye ile AB arasında işlenmiş tarım ürünlerine ilişkin tercihli rejimi tesis eden 1/95 sayılı OKK kapsamındaki tavizler geçerliliğini muhafaza etmekte olup, yeni düzenleme bu Karara ilave niteliğindedir.
- Bu çerçevede, ülkemiz menşeli çiklet (5.000 t) ve diğer şekerçilik mamulleri (10.000 t), çikolata (5.000 t), makarna (20.000 t), hububat veya hububat ürünlerinin kabartılması veya kavrulması suretiyle elde edilen gıda maddeleri (3.100 t), bulgur (10.000 t), ekmek, pasta, kek, bisküvi ve diğer ekmekçi mamulleri (23.120 t), dondurma (3.000 t) ve diğer gıda müstahzarlarında (4.000 t) tarife kotası kapsamında vergiden muaf önemli miktarlarda tavizler elde edilmiş olup, söz konusu yeni düzenlemenin AB'ye yönelik işlenmiş tarım ürünleri ihracatımıza ciddi katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKLAR

- *Avrupa Birliği ve Türkiye, Dış Ticaret Müsteşarlığı Yayınları, Ankara, 2002.*
- *<http://www.abofisi.met.edu.tr>*
- *<http://www.voa.news.com>*
- *<http://www.tcberlinbe.de>*
- *<http://www.byegm.gov.tr>*
- *<http://www.avsam.org>*
- *<http://www.dtm.gov.tr>*

